

301 Jaunā Gaita

301

VASARA 2020

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 301
SUMMER 2020

Jaunā Gaita, published since 1955, is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief

Juris Žagariņš

Phone: 413-732-3803; 413-519-8266

juris.zagarins@gmail.com

Art Editor

Linda Treija <lindatreija6@gmail.com>

Literature Editor

Vladis Spāre <vladis.spare@gmail.com>

Contributing Editors

Dace Aperāne, Voldemārs Avens,
Vita Gaiķe, Lāsma Gaitniece,
Anita Liepiņa, Maija Meirāne,
Juris Šlesers, Lienīte Medne-Spāre,
Lilita Zalkalne

Business Manager

Tija Kārkle

2804 NE 172nd St.

Ridgefield, WA 98642, USA

tijalaura@comcast.net

JG home page and archive
<jaunagaita.net>

Subscription rates:

1 year: USD 39 = CAD 55 = EUR 36

2 years: USD 76 = CAD 108 = EUR 70

Single issue: USD 10 = CAD 13 = EUR 9

All other currencies at prevailing
exchange rate

Published by Jauna Gaita, Inc.

121 Harvard Street

Springfield, MA 01109-3821

**Contributions are tax-deductible
in the USA.**

Printed by

SIA Drukātava, Rīga, Latvia, and

TigerPress, East Longmeadow MA, USA

ISSN 0448-9179

66. GADAGĀJUMS

301. NUMURS – VASARA

S A T U R S

D Z E J A

2 Dagnija Dreika

6 Einārs Pelšs

8 Reinis Runcis

10 Dainis Deigelis

S T Ā S T I

12 Arno Jundze. Un tu esi viens

18 Ilze Lāce-Verhaeghe. Zeķīte ar sirsniņām

22 Rūta Mežvilka. Augstu un tālu

26 Laura Vinogradova. Nosalusi

29 Baiba Zīle. Lauzto siržu klubs

34 Lāsma Gaitniece. Čāra dienas un nedienas

M Ā K S L A

38 Linda Treija. Gita Šmite. Pirts un māksla

41 Linda Treija. Laila Milevska. Dzīve attēlos

M Ū Z I K A

44 Juris Ķeniņš. Kanādas dzintari

46 Dace Aperāne. Virtuālie koncerti

G R Ā M A T A S

48 Viesturs Vecgrāvis: Sandra Ratniece. *Šķietami klusu*

49 Bārbala Simsone: Aivars Kļavis. *Bēres ar priekšapmaksu*

52 Gundega Zēhausa: Jānis Tomašs. *Smagatlētika*

55 Andrejs Grāpis: Aivars Madris. *Zonas*

56 Guntis Liepiņš: Uldis Neiburgs. *Grēka un ienaida liesmās*

58 Baiba Lapiņa-Strunska: Eugen Ruge. *Metropol*

60 Lāsma Gaitniece: Lato Lapsa. *Brūnās jaunavas bērni*

62 Inguna Daukste-Silasproģe: Agate Nesaule. *Zudušie saulgrieži*

63 Anita Liepiņa: Viesturs Zariņš. *Latvian Pioneers*

65 Anita Liepiņa. Žans-Pols Sartrs

68-72 DAŽOS VĀRDOS

73-75 IN MEMORIAM

76 LABVĒĻI

JG pateicas par PBLA KF un Labvēļu atbalstu.

**Uz vāka: Laila Milevska. Un kā dzirkstis tās uzlido jo augstu.
18.4×26 cm. Zīmulis/grafīts, guaša, digitālā apstrāde. 2019**

Gita Šmite. *Sākums. Grieti'š*. Audekls/eļļa. 102 × 115 cm. 2016
Skat. Lindas Treijas rakstu 38. lpp.

Foto: Normunds Brasliņš

Dagnija Dreika

Dagnija Dreika (1951) kopš studiju beigšanas profesionāli strādā literatūrā. Ir Rakstnieku savienības, Autoru apvienības un Žurnālistu savienības biedre. Raksta gan pieaugušajiem, gan bērniem, tulko no angļu, franču un slāvu grupas valodām, Ir daudzu grāmatu autore un daudzu pazīstamu dziesmu tekstu autore. Viņas dzeja tulkota daudzās mēlēs, plašākā dzejas grāmata izdota trijās valodās Vācijā, bulgāru tulkojumā Bulgārijā, proza – Armēnijā. 2004. gadā Dagnija Dreika saņēmusi gada balvu literatūrā par H. Melvila romāna *Mobijs Diks* tulkojumu. 2008. gadā – Itālijas Mario dell'Agatas prēmiju un 2009. gadā – Beļģijas Morisa Karēma prēmiju. 2019. gadā saņēma Francijas Literatūras un mākslas ordeni par franču klasikas tulkojumiem.

Pulcēšana

Tā bija liela sanāksšana, burzma nemitējās...
Skat, viens vēl pieplacis un kādā kaktā plekn.
Tāds prieciņš siks, kam bēdu zīmogs sejā
un apkārt sakuplojis skumju lauciņš lekns.
Tad sablīvējās raizes, rūpesti un bažas
tik biezā slānī, ka var bruģēt ceļu uz...
Uz kurieni? Līdz atvadām – teic balsis dažas,
un atbilde vēl tagad visos vējos zuz.
Tur uzzib čuguns, spoža dzelzs un spīdīgs misiņš,
par zeltu saucam tikai to, ko neatgūt.
Tā bija pulcēšana – saradušies visi,
kam jānāk nebija, bet labpatika būt.
Tie aizgāja kā nākuši, lai neatgrieztos –
tā steidzās, it kā bītos kaut ko nepagūt.
Es pētu plaisu tīklus, lūkodamās griestos,
kā karti no tām vietām, kur nekad nav būs.

No Sarkanās grāmatas

Tas bija mīksts un spurdzot kutināja manu delnu
kā dzejolis, kam lemts no netveramām jūtām pārtikt.
Ar mazu vēstnesīti – lidonīti dzeltenīgi brūnu –
pie dārza sētas sastapos, kur netikšanās vārti.
Tam acis spīdēja kā krellītes. Tik koši melnas
ogļītes kā krāsni. Tas bija zīdaināks par sūnu
un bozās, lielā neizpratnē manī lūkojās –
vai prātoja, ko meklēju es šajās posta audzēs,
vai arī ne. To sauca gāršas lācītis – cik melīgi!
Vārds it kā neatbilda būtībai, bet tā ir daudzreiz.
Pa laika slāņiem aizplīvoja prom šis relikts
kā pati vasara, kas aizplenterē spārniem pūkainiem.

* * *

Nav vairs ne čužu, ne linlapju, pat ne lēpju.
Nakts neatsaucas, lai ko tai teiktu.
Klusībā savas domas zem spilvena slēpju,
nekam nebūs noilguma, bet visam lemts beigties.
Neba es pirmā, ne pēdējā, kurai apsūb rotas,
nomelnē sudrabs, asiņo zelts, krelles sabirst,
mantojums pagaist laika plūdus.
Tik vien kā acis alvotas, mati misiņoti,
aizvēstures bronzu sev ausīs kabinu,
nerotaļajos nemūžam ne ar kādām spēlītēm,
ne es kurnu, ne sūdzos, nedz zūdos,
tikai taustiņus – rūnu kauliņus klabinu,
dažu labu cilvēku pieminot lūgšanā vēlinā.

* * *

Jau aizmigušas sēras, bažas saldi guļ. Nav vietas,
kur baltā bruņinieka atbildībai atļauts izvērsties.
Tu atnāksi un aiziesi, būs smagās durvis ciet
un dzelzu bulta aizkritis ar skaņu apņēmīgu.
Uz akmens plāksnēm soļi dobji atbalsojas,
krit smagas lāses tukšumā. Un sargā savu mīgu
zvērs heraldiskais, nelaižot nevienu projām,
kas reiz tur ieticis – ar labu vai ar ļaunu.
Nav jēgas izmisumam, neglābs tērgāšana,
par katru sirdsapziņu aizmirstot un kaunu.
Tu esi vēl, un laikam ar to pašu gana,
kad liela vara muļķībai, kas vienīgā ir nemirstīga.

* * *

Lai kur mēs ietu, viss atkal virzīsies tā,
kā allaž, vienmēr tāda pati būs gaita:
ceļš no sarkana zelta, peļķu pelēkais skārds
un soļi, kurus kāds nepielūdzami skaita.
Tik, cik bijis atvēlēts, nolikts un dots,
atskaņas iebirs delnā, kņudinot ādu,
kaut kur aiz vārdiem paslēpsies neteiktais,
miegainas ēnas pazibēs aizslīdot,
neatstājot par sevi liecības. Nebūs nekādu
atmiņu – tikai tas, ko neizdzēst vairs.

* * *

Ar apdomu pa krēslu, tumsas gaitenīem.
kas ved uz priekšu, taču griežas atpakaļ,
kad pašiem tīk, neko mums nejautājot,
caur skumjiem lieti, sniegu nokrāsām,
tik sen jau esmu radusi tā iet,
lai nokļūtu pie tiem, kas mani gaida
un pukojas, palaikam sūkstās skaļi,
sak, vai es pati apjēdzu, kur gāju
pa sērsnu aso un pa sarmu. Tās
uz pazušanu vedot, taču lai –
man kājās dzērvju zābaki un sirds
jau sen vairs neasiņo. Tā tas ir.

Sadrūzma

Ķetrkāji dipina cauri naktij, aizdun soļi.
Klausos un minu, kurp tie kustoņi traucas.
Es arī gribētu aiztraukties, brūkot oļiem
un zvirgzdiem, grantij šņirkstot.
Kurš tur rēja, kurš zviedza, kas mani sauca?
Atceros balsis un smaržas, raupjās krēpes, sarus
uz skausta, vilnas pieskārienus... Kādā barā
es iederos? Smiltis un akmeņi birst,
stērbeles plivinās, lauskām un atlūzām lidojot.
Kurp rauj visus šī pārļaiķu vara?
Aizauļo Valpurģu nakts, un es tai pa vidu.

* * *

Neatskaties, negriezies atpakaļ, nesūksties, jo nav ļauts.
Nerauj nost apsējus, tā var noplēst ādu.
Nekurni, jo mūs nedzirdēs, lai ko darām.
Putnu, senču un zvēru silueti smilšakmens klintī
klusē, tev arī nevajag spert un bļaut –
nelīdzēs, jo šī ēra ir klāt, tā otra garām
un prom, neviens to neatdos vairs, nekādi.

Kāds kukainis

Te reiz dzīvoja praulgrauzis vai kāds smecernieks,
pārtikdams no spožuma dziļi gružos.
Kāds bija viņa tituls un uzdevums,
nenoskaidrosim vairs, varam necerēt.
Vesela pilsēta slējās vainadzēs, dzelzenēs, čužos.
To mēs zinām, jo gluži tāpat ir ar mums.
Tik daudz plānu un velti pieliktu pūļu,
bet pils jau nogrimusi šai ezerā, malā ir tikai steķi.
Vilniši virmo, apakšā seni laikmeti guļ,
aizvēstures liecinieks sastindzis asiņainos sveķos.

2019

Zīm. Laila Milevska

Foto: Laana Pelše

Einārs Pelšs

Provinces liriķis no Preiļiem. Preiļu konceptuālisma goda loceklis. Esmu studējis metālapstrādi ar griešanu un krievu filoloģiju. Dzeju rakstu pēdējos 44 gadus ar mazu pārdesmit gadu pīppauzīti: kur tik nav bijušas publikācijas, arī grāmatu lērums – gan original (ļoti), gan atdziedājumos (krievu klasiķi un vēl ne visai klasiķi). Šai publikācijā gan neatradu savus svaigākos garadarbus (tos pagaidām visiem nevar rādīt – lai nostāvas). Vikipēdija neļaus samelot – šogad man paliks sešdesmit gadiņi. Atzīmēsim kā nākas!

* * *

lasītāj,

esam gluži kā panti mēs, panti gluži kā sērfingi
slīd pa vilnīšiem sērīgi, lid pa klajumu cerīgi
slīd pa smadzeņu vilnīšiem, lid pa pelēko klajumu
viegli pārvarēt vājumu, grūti atrast ir pajumu

smagi viļņos un debesīs, viegli dzilē un pazemē
laimīgs pants, kurš ir nogrimis tavās pelēkās smadzenēs
tas vairs neslīdēs sērīgi, tas vairs cerīgi nelēkās
laimīgs pants, kurš nu atdusas tavā dzelmajā pelēkā,
lasītāj

* * *

tevi ieņem
tu visu pieņem
radīts pēc parauga
pārvēra parauga
līdzsvarā turas
rokas ziedi spārni spuras
plaukst dzīves platība
katra radība pati patība
esi sveicināts, maij!
dzīvība piestāv tavai formai

* * *

nekā pilsoniska
apšaubāma iederība
nekā personiska
mistiska etniskā piederība
aiz zobu dzīvžogiem
kāds skatās pa acu logiem
dns loku lokiem
te ne es

* * *
mīlestība
kad es un tu
mēs meklējam saskarsmes punktu
mīlestība
kad atgriežos pie svētā gara
dieva dēla dieva papa
esmu viens
bet atgriežos no cita kapa

* * *
rīcība iznīcība padomi
padumji mēs
gudri atomi
atēdies visa
gandrīz līdz sātam
savākt jūtas
palūdz prātam
datori vibratori
var nosprāgt iekbrīd
biomehānismi izdzīst
padarītais vibrē
nevar izdzēst
mainās stāvokļi
vertikālie horizontālie stāvi
krustpunktā
kā dzīvs priekšā stāvi

* * *
cilvēki krāsojas kā koki rudenī
sejas nogrimē sevi programmē
gravē ūdenī
zīmes mizā tetovē
ar cilvēkiem kokiem tu te vēl
prasi-kas patiens?
-aizmirsi? skaties!
no kurienes tevi atpūta
dvēsele nezinīt nesenīt?
darbam seko atpūta
dzīvībai brīvība

* * *
tu ārpus sugas
smieklīgs nesaprotams
kā varonis ārpus lugas
varonis protams
arī kad otrpus
baro tārpus un citas sugas
skaties mācies
mocīts mācīts
citos turpinies sācies
- brālēn, māsīc,
mēs ūdens putekļi gāze
kur elementi atgrūžas pievelkas
viens otru stumda
ievelkas prieka fāze
mūsu zvaigžņu stunda

* * *
balts sniegs melnas ābeles
ziemas grafika uz zemes tāfeles
pelēkas ēnas ledus ies
kusīs kustēs nedusēs

tālā malā savā alā
putekli pa puteklīm zemē slīgsti
jau drīkstī
atbrīvo dzīvās atliekas
paliec mierīgs kad liekas
nozied pilsētciema ziema

* * *
tu taisi rīta rosmi
nekas te nevieš drosmi
solis esmē atpakaļ solīts
nekas nekam nav ticis solīts
sanāk ap sētā biedri
strādā ūdens līst augšup un lejup sviedri
krīt zvaigznes grimst zivis tak neviz
ejot prom paņem līdz mazliet sevis
dažos mirkļos apiet aplidot appeldēt
par saviem darbiem nākas atbildēt
kas nemāk rakstiski drīkst mutiski
bet nebūtība tas nav būtiski

Reinis Runcis

Reinis Runcis (1974) ir dzejnieks, kurš pēc autoavārijas ir ratīņkrēslā. Viņš ir autors dzejas krājumam *Healja* (Neputns, 2011), bilingvālajam lirikas krājumam *Elementi* (Neputns, 2014), kas izdots ar atdzeju japāņu valodā, kā arī grāmatai *Gaismas ķermenis* (Ameija, 2016). Patikšanas gadījumā atbalsts tiek vienmēr mīļi akceptēts (personīgi facebook). Video priekšstatam <<https://www.youtube.com/watch?v=LOfCtNJ96eA>>

* * *

neatkarīgi no tā
vai tu zini kas ir videokarte
vai nē
manējā gaudo un pieprasa glāstus
nebūs
es esmu nelokāms
vēl viens blue ray tev būs jānorij
altered carbon s2

* * *

loga uz eiropu
izciršanas faniem
kādā gan drausmīgā
dībena un smadzeņu disfunkcijā
jādzīvo
lai nesaprastu ka logu
var arī atvērt
par sakopšanu nemaz nerunājot

* * *

manai vakara nursei ir maiņas
trīs slimnīcās
tradicionālajai vakara temperatūrai
nu ir mīļš draudziņš
velns viņu zin kad
gaidāmais vīrusiņš
un pretīgs stress kā tāda ēna
pusnaktī

ja nosprāgšu kāds tiks
pie labiem ratiem
kas priecē
un neizlikšos
biedē

* * *

astotais maita marts
sievietes kā seksuālās minoritātes
dodas gājienā
ķīpa tagad visi kam vāji nervi
sūdiģa bērība
un nav rakstura
aizdomāsies
un vairs nesitīs tos kas vājāki
ok
krīze iet vaļā pilnā sparā
tauta čilo par vīrusu
un neuzdod loģiskus jautājumus
arī ok
mana mīļā butāna
izmanto brīdi un aizliedz
iebraukt tūristiem
aleluja
tas ir pat ļoti mega ok
nopietni
bet es pieminu sievietes
vienkārši tāpēc ka mīlu
ka cienu ka nesaprotu
un reizēm uzbļauju
nu tāds
lūk mans
ņemiet par labu apsveikums

* * *

kā tāds kaķis
dzīve paiet garām
un tavs minci minci
paliek zālē
neatstātām pēdām

* * *

kratos pa tallinas ielu
dzirdu krievu čali mani uzrunājam
vai jūs esat tas rakstnieks
jums labi sanāk
paldies
apstulbis kratos tālāk
iebraucu kādā svešā
pelējuma un sabrukuma
pēcnāves dzīves sētā
kāds trūdošajos dēļos ieremontējis baltu
logu
durvju lielumā
koks pa kuru var negarlaikojoties uzkāpt uz
jumta
un iegāzties istabās kur nedzīvo pat
atmiņas
pretīgi un forši
tā man tāda izklaide
list svešās sētās un iestreibt 40 gramīgo
piņģerotu
o te pat izīrē dzīvokli
spēcīgi
baigais rakstnieks es stulbi smaidu
braucu prom
un īsti nesaprotu
kā te var dzīvot
vispārībā

* * *

godkāres gurķu
mizām uz sejas
aizsoļo dibens
smalki kā pīle

es nopūšos izslejos
un iesvempjos busā
uz nekurieni
lido rīgu apsēdušās kaijas

* * *

ko tu velcies
sausām acīm
teātriem un atklāšanām cauri
visi jūmti naktīs tavi
ej
un kliez cik vari
bet vēl labāk
atrod sarga vietu
studijā ar klavierēm
sargi savu nakti
bezglīgi
kamēr tā vēl dzīva deg

* * *

un tad tu raudi
sarkanmelnām asarām
dvēselīte
kā tāds puņķis
baltais
asins ķermenītis
uzbriest degunā
cik
tad labi
kā pēc lietus
dziļi ieelpot

* * *

faktiski
es drūmi smīnot
maucu globusu
uz pirksta vidējā
kur tu esi
draugs mans dārgais
meklējot
kas to pašu dari

* * *

viņa pat nav iepazinusies
nav pieskārusies
nav ne vārda uzrakstījusi
bet ir jau paspējusi iemīlēties
vilties sadusmoties
izšķirties
un šai ļaunajai pasaulei
pasūdzēties

brīnišķīgā
atkal pietrūkst palodze
kur ilgi pārkārt rokas
raudzīties
prom uz augšu tukšumā
sašķiebtu galvu
kad visi guļ
un mierīgi smaidītu

* * *

ja tu esi melnais caurums
rodas iespaids ka visi tev uzbrūk
ja neesi
ka visi tevi velk melnajā caurumā
iedzersim par to lai mums nerastos sūdiģi
iespaidi

gremošanas pilienus

DAINIS DEIGELIS

Dainis Deigelis ir dzejnieks ar saknēm Alūksnes novada Ilzenē, bet pašlaik nu jau vairākus gadus sauc sevi par malēniešu imigrantu Jelgavā. Dzejnieka pirmais krājums *Dievs Beidz* 2019. gadā nominēts Latvijas Literatūras Gada Balvai kategorijā „Spilgtākā Debija”. Ikdienā maizi pelna kā Sociālais Mentors Latvijas Sarkanajā Krustā, strādājot ar patvēruma meklētājiem. Pašlaik eksperimentē ar veidiem, kā uzrakstīt otro krājumu.

es esmu sirdsapziņas cietumnieks
ik reizes kad man nospļauties
cik bērni Kongo šodien nomira kobalta raktuvēs
lai man būtu jaunāks un jaunāks tehnoloģiju brīnums plaukstās
kur šērot savu tukšo dzīvi un patosainos dzejolišus
par neko es esmu sirdsapziņas cietumnieks
savā burvīgajā izglītotajā draugu lokā
kas aiz veselīgo smūtiju ballītes logiem
neredz visus tos slimos
tos vājos
tos neapdomīgos līdzcilvēkus
skrienot no darba uz darbu
lielveikalu kasēs
fabriku maiņās pa 60 stundām
nedēļā par aplokšņu algām
un kredītu jūgā
mēs dzeram laimīgi
un diskutējam par Kantu
izdzisušiem skatieniem ar ilūziju
mēs nekad nenovecosim
mēs nekad nerasnīsim to pensijas vecumu
kur iespējams mūs sagaida
samaksa
par pastāvēšanu malā

par paklusēšanu dēļ fondu naudas
mūsu izcilajiem projektiem
kurus mēs gribam realizēt
lai apgūtu fondu naudu
es esmu sirdsapziņas cietumnieks
šajā burvīgajā pasaules daļā
uz kuru nokļūt vēlās gandrīz visa pārējā pasaule
pēc laimes
brīvības
miera
tā vārdā es pieveru plakstiņus
labāk ticēšu ko nopirkti politologi sacīs
es vienmēr piesaucu konstitucionālo kārtību
kad ekrānā kāds šauj Barselonā brīvībai
ar gumijas lodēm acīs
un tēti neredz bērnus pieaugam
aiz restēm šajā burvīgajā pasaules daļā
kas kā staigule papleš kājas platāk
katram diktatoram
katram necilvēciskākajam režīmam
sūc no tiem baudkāri naftu
šņauc nāsīs asiņainus dimantus
savam bezrūpīgajam dzīves veidam
visādos skaistos sarunu festivālos
un opernamu jaungada ballēs
zem mūsu aizkustinātiem soļiem
dun vaidi
k dziedzi
nopūtas
mēs dzeram pasaules asaras
no kristāla traukiem
līdz neredzam apduluši
cietums ir izaudzis apkārt mums
rīt mēs iziesim laukā
nedzirdēsīm neviena cilvēka balsi
ruporos spēlēs brīvībai
ložu čaulītes pēdējo valsī
bez
jebkādas
sirdsapziņas

tikai suņi
kam saimnieks dzied
pie kājas
balsi

Arno Jundze

UN TU ESI VIENS

Izpluinījusi Igauniju un Latviju, vētra pamazām norimst. Brāzmas pa reizei vēl sašūpo apvidus auto, bet tās vairs nav tik spējas un braukšanu neapgrūtina. Vietumis grāvmalēs guļ vēja izgāzti koki. Tomēr ceļu uzturēšanas dienests pilda savus pienākumus, *VIA Baltica* maģistrāle no Tallinas uz Pērnavu tiek cītīgi atbrīvota no sniega. Auto traucas gar kupenām, kas ceļa malās sašķūrētas tik augstu, ka sniedzas pāri autobusu pieturu nojumēm. Georgs, raugoties uz šiem sniega kalniem, atminas pasaku par baronu Minhauzenu, kurš reiz bargā ziemā esot piesējis zirgu pie kāda mietņa uz nakti. No rīta, kad barons pamodies, bija uznācis spējš siltums, sniegs jau nokusis, bet zirgs karājies pie baznīcas krusta.

Te viss ir gandrīz kā Minhauzenam. Milzīgas sniega kaudzes. Putenis, kas vēl vakar darīja Tallinas ielas gandrīz neizbraucamas. Arī tas beidzās naktī. Tikai atkusnis šoreiz lika pagaidīt. Gluži otrādi, sācies pamatīgs sals. Tas aizvien pieņemas spēkā. No rīta Tallinā, iedarbinot auto, termometrs ziņoja, ka aiz mašīnas logiem ir mīnus septiņi grādi. Tagad, pēc pusotras stundas ceļā, diena nav iesilusi. Tieši pretēji. Iebraucot Pērnavā, termometrs rāda jau mīnus vienpadsmit. Prognoze par

Man patīk ierakties savos tekstos un būvēt tur pasaules, kas pēc tam pārceļas uz dzīvi grāmatās. Esmu rakstījis bērniem un pieaugušajiem, stāstus, vēsturiskus romānus, trillerus. Bērniem: *Ķīparu Ļerpatu Širks* (2003) un *Ķīparu Ļerpatu Čieps* (2008), *Šušnirks un pazemes bubuļi* (2019). Romāns pusaudžiem *Kristofers un Ēnu ordenis* (2015). Stāstu krājums *Gardo visticīņu nedēļa* (2012), romāni *Putekļi smilšu pulkstenī* (2014), *Bergs & relikviju mednieki* (2016) un *Sarkanais dzīvsudrabs* (2017).

arktisko anticiklonu arī šoreiz atbilst patiesībai. Sliktās laika ziņas vienmēr piepildās.

Georgs ieslēdz kreiso pagriezienu rādītāju un pie luksofora iestūrē auto liela tirdzniecības centra stāvvietā. Viņš nevar ciest kafiju no vienreizējās lietošanas krūzītēm, kādas piedāvā degvielas uzpildes stacijās. Plastmasa vai papīrs neglābjami bojā tās garšu. Georgs zina – tirdzniecības centra otrajā stāvā ir diezgan jēdzīga picērija ar labu kafiju. Pasūtījis lielu tasi *americano* un pankūkas ar lasi, viņš apsēžas pie galdiņa mierīgākajā zāles stūrī, kur nemirgo lielais, pie sienas piestiprinātais televizora ekrāns. No brokastu labsajūtas tomēr nekas neiznāk. Tikko Georgs pieskaras nazim un dakšiņai, iezvanās mobilais telefons. *Bon appetite!*

Neatbildēt nevar. Zvana viņa boss Nils.

– Sveiks, Georg! Cik tālu esi ticis? Ceru, ka neesi ieputināts. Vakar pa televizoru ziņas redzēju Tallinu, baigais sniegs.

– Nē, viss kārtībā. Apvidnieks labi ripo, riepās jaunas. Kas man ko uztraukties? Nupat pietāju Pērnavā paēst brokastis.

– Lieliski! Bet plāni mainās... Klau, Georg, es zinu, tu esi piekusis un ceļi draņķīgi, bet vai tu nevarētu izmest likumu līdz Rūjienai? Atceries mūsu klientu, vācieti? Viņam serveris uzkāries. Vētrā, protams, pazuda elektrība, bet par rezerves variantiem strāvas piegādei viņš nebija padomājis. Tagad daudziem ir traucējumi, mūsu puīši raujas vaiga svied-

ros, bet izsaukumu ir vairāk nekā iespēju tos novērst. Paņem, lūdzu, to Rūjienu! Skatos *google map*, tev ir diezgan tuvu, ja dažus kilometrus aiz Pērnavas pagriežas pa kreisi un tad caur Kilingi-Nemmi brauc uz Mazsalacu. Tur Rūjiena ir gandrīz blakus.

– Zinu to ceļu. Netērē laiku skaidrodams. Man nav ne jausmas, vai to kāds tīra, bet pamēģināšu. Darbā tad būšu tikai rīt, nevis šodien pēcpusdienā.

– *No problems!* – nosaka Nils. – Ja nu tomēr ir, zvani.

Pēc sarunas Georgs negribīgi ēd pankūkas ar lasi un piedzer kafiju. Apetīte ir zudusi. Viņš, protams, zina šo *sasodīto* ceļu, bet negrib braukt garām *tai vietai*. Georgs pēta karti savā telefonā. Varētu doties arī līdz Ainažiem, tad caur Staiceli un Matīšiem, bet tad brauciens izvērtīsies gandrīz divas reizes ilgāks. Sirmāis vācu kungs, kurš atgriezies dzimtenē pavadīt mūža nogali un pie Rūjienas atjauno noplukušu muižu, ir labs klients. Ja vien tas ceļš nekurienes vidū būs izbraucams!

Līdz Kilingi-Nemmi Georgs tiek bez starpgadījumiem. Viņu uztrauc, kas būs tālāk – aiz mazās Igaunijas pilsētiņas līdz Latvijas robežai. Tomēr bažām nav pamata. Apsvidus auto labi tiek galā pat ar sniega sanesumiem, kādu te netrūkst. Georgs sen nav braucis pa šo ceļu, kas, izrādās, tagad ir pat asfaltēts. Gar logu slīd pasakainas ziemas ainavas. Pasauli klāj balta, bieza sniega sega. Apsniguši un apsarmojuši koki, retumis kūp igauņu viensētu skursteņi. Dūmi no tiem ceļas stāvus debesīs. Georgs uzmet aci panelim. Mīnus 14. Tad viņš pabrauc garām ēkai, kas reiz bijusi Igaunijas robežpostenis, un tuvojas Ramatas kontrolpunktam. Arī tas sen slēgts. Agrāk puiku kompānijā viņi reizēm minās šurp ar divriteņiem un sprieda par to, vai aiz robežas ar Igauniju vārnas ir citas. Tas notika laikos, ko negribas atcerēties. Krustojumā Georgs piebremzē. Ceļš, kas nogriežas pa kreisi caur Vērsi, ir taisnākais uz Rūjienu. Taču tas nav tīrīts vispār. Tāds pats ir arī ceļš, kas ved pa labi uz Mazsalacu. Tomēr tur kāds vismaz ir braucis. To liecina auto atstātās sliedes sniegā. Viņš negribīgi izlemj seko tām.

Pazīstamas vietas! Georgs jūt, ka sirds iepukstas straujāk. Viņš te nav bijis kopš deviņtās klases beigšanas, bet ainavā gandrīz nekā nav mainījies.

„Kā tāds idiots!” Georgs domās nolamājas. „Ieraudzījis dzimto pusi, tad nu pilnai laimei vēl varētu apraudāties.”

Motors iedūcas, apvidus auto pārvar kārtējo sniega sanesumu un uzceļ gaisā balta sniega vērpēti.

Georgam bērnības atmiņas nav mīļas. Mammu viņš tikpat kā neatceras. Ilgi slimoja, nomira, kad Georgs gāja otrajā klasē. „Tagad tu esi bārenītis...” kāda tante teica viņam bērēs un mēģināja nopaijāt galviņu. Dzērāju tēvu viņš negrib atcerēties. Tāpat kā par sevi sešus gadus vecāko brāli, tādu pašu pļundurī. Saimniecību mēģināja saturēt ome – skarba vecene, kuras pusizdrupušajos zobos mūžīgi kūpēja cigarete bez filtra. Uz beigām ome palika galīgi ķerta. Sarunājās ar vistām, ne cilvēkiem. Viņu māja bija tepat dažus kilometrus uz priekšu mežā netālu no purva, bet dzīve – skarba un trūcīga. Georgs neieredz šo vietu. Tā viņam saistās ar nabadzību, sliktu ēdienu un novazātām, krāsns dūmu pievilgušām, smirdīgām drēbēm. Pēc deviņtās klases beigšanas viņš no šejienes aizgāja, lai neatgrieztos. Tēvs, briesmīgais vecis, kas dzēruma trakumā sita visus ar to, kas bija pie rokas, tolaik jau gulēja kapos. Viņu notrieca traktors. Uz omes bērēm Georgs neatbrauca. Brālis toreiz zvanija, aicināja, krietni iereibis plātījās, ka tagad būšot māju saimnieks. Pēc četriem gadiem nodega ar visu māju. Smēķēja gultā. Par nelaimi Georgs uzzināja no krustmātes, ko nejauši satika Rīgā uz ielas. Pirms nāves brālis esot pārdevis visu mežu un zemi kaut kādam uzpircējam, sev atstājis pushektāru ap māju. Un tad sācis sviņēt lielo peļņu. Tā reizēm notiek.

Tās nav patīkamas atmiņas, kas tagad uzjundītas jaucas pa galvu. Aizaugušais, sniegu piebērtais sānceļš uz vairs neesošajām dzimtas mājām beidzot paliek aiz muguras, bet atmiņas ietiepīgi neatkāpjas. Klase, bērni sēž solos, stunda jau sākusies, viņš ienāk tikai tagad, jo kavējies autobuss, un dodas uz savu vietu solā. Kluss čuksts, kas ir pietiekami skaļš klases telpā: „Georg, kāpēc tu tā smirdi?” Un skaļi, nirdzīgi smiekli.

Kaut kur pie Blankām uz ceļa pēkšņi izskrien veca lauku sieva un māj ar roku, lūgdama apturēt auto. Izskatās kā aprakusi. Domās apjucis, Georgs nospiež bremzes. Grab ABS. Auto šļūc pa slidenu, apsnigušo ceļu līdz apstājas. Kāda velna pēc viņš bremzēja? Lai taču vecā ragana brauc ar maršruta autobusu. Ja te vēl tāds kursē. Georgs pikti palūkojas spogulī un redz, kā vecā sieva, rokas vicinādama, gāzelīgā gaitā steidzas uz auto. Vējš dzenā sniega vērpētes, ir kļuvis pāris grādu siltāks. Termometrs rāda minus 12.

„Droši vien pārsalusi vējā,” nodomā Georgs. „Kāpēc tadā laikā vispār jālien laukā no mājās?”

Viņa atver durvis. Georgs redz veceni, tai kājās bezformīgi, krietni nonēsāti filca zābaki ar gumijas zoli, divi pāri novalkātu treniņbikšu, mugurā vairākas adītas jakas un galvā mūšsenas cepure ar bumbuli. Rokās cauri pirkstaiņi.

– Mmmmannn llllūdzu līdz vveikkkalam!
– viņa mēģina teikt, bet zobi klab no aukstuma, balss ķeras un čerkst.

– Kāp ātrāk iekšā, jau tā esi pamatīgi pārsalusi! Dullā, ko skraidī apkārt tadā aukstumā?

Sieviete iekāpj auto, ilgi mēģina piesprādzēt drošības jostu. Katra viņas kustība uzvējo Georga tik nīsto vecu drēbju, uz plīts gata-votu ēdienu un dūmu smārdu.

„Piesmirdināja visu auto!” Georgs nodomā, bet, raugoties uz pārsalušo sievu, kas dreb kā mazs nobijies šunelis, viņš nespēj dusmoties. Smeldze un žēlums iedur sirdī, acīs saskrien negribēts valgums un kauns par savām dusmām, par nepatiku pret vecās sievas smārdu. Var redzēt, ka viņas pagalam novalkātās drēbes ir tīras un kārtīgi salāpītas. Šī vecā sieva taču nav vainīga, ka 21. gadsimtā joprojām dzīvo kā 19. gadsimta zemniece. Mūžsenā guļbaļķu mājā, tumšās istabās ar maziem lodziņiem. Tai ir malkas apkure, no gadiem ilgas lietošanas izdegušas krāsnis, kas īsti nesilda. Nav ūdensvada, smagie spaiņi jānes no akas. Nav arī kanalizācijas vai jebkādu labierīcību. Varbūt vien veca pirts, bet kurš gan šādā laikā spēj to sakurināt?

Veča beidzot ir piesprādzējusies, Georgs ieslēdz *drive* režīmu un atlaiž bremzes pedāli.

– Neesmu dulla! – čerkstošā balsī beidzot nosaka sievietei. – Es te, mežā, dzīvoju kilometru no ceļa. Neapvilku istās drēbes. Izbrīdu līdz ceļam, vietām sniegs līdz viduklim. Domāju, ātri iepirkšos un atpakaļ, gan nenosalšu. Kad esi pārāk satuntulējies, grūti brist pa kupenām. Pirms stundas vajadzēja piebraukt autoveikalam, bet nav! Droši vien vētras dēļ šodien nebūs vispār. Varēja jau bodnieks piezvanīt un pateikt, lai negaida, bet kur nu. Kaut gan... kas zina, varbūt i zvanīja, bet es aparātu uz galda atstāju, lai salā nesabojājas.

– Saki vēl, ka neesi dulla! – Georgs pasmaida.
– Par telefonu domā vairāk nekā par sevi. Vai tad neviena nav, kas varētu pārtiku atvest?

– Nav. Visi pa pasauli izklīduši. Dēls Īrijā, meita Vācijā. Naudu pelna. Vīrs kapos. Un es čurnu te kā tāda veca piepe. Dresēju runci. Drīzāk jau viņš mani. Agrāk lopus turēju, bet nav vairs spēka. Pēdējo vistu pavasarī lapsa aiznesa.

– Bail nav?

– Kas man ko baidīties? Vai mani, tādu vecu grabažu, kāds zags?

– Bērni atpakaļ netaisās?

– Saka jau visādi. Mājās griboties, rupjmaizītes pietrūkstot. Bet kurš tad no labas dzīves prom bēgs? Bērniem pašiem bērni. Ģimenes. Ko te iesāks? Nu labi, pārdos mežu. Bet ko tālāk? Pļavas varētu iekopt, lopus paņemt, bet pelnīšanai zemes par maz. Augsne neauglīga, purva mala, salnas reizēm pat jūnijā uznāk. Gaudi lāga neaug. Kartupeļus stādīt nevar, mežacūkas visu izurķnā. Nē, ar mani šīs mājas arī beigsies. Te visur apkārt ir tāpat. Kur vecie apmirst, tur paliek tukšums un posta aina. Bet pie vientulības pierod.

Tā runājot, viņi ieobrauc pilsētiņā.

– Re, veikals! – veča rāda ar pirkstu. – Laid nu mani laukā.

– Tu tik atpakaļ nesadomā kājām iet. Nosalsi!

– Traks vai? Tu man dzīvību izglābi! Sēdēšu veikalā, gaidīšu kādu braucēju. Lūgšu, lai aizved.

Georgs aptur auto pie veikala. Veča raušas ārā no auto, bet viņš noraugās uz vecās sievas neveiklajām kustībām. Tikusi laukā, viņa

pagriežas un ar brūnajām, pateicības pilnajām acīm ieskatās Georgā tā, it kā gribētu labi iegaumēt cilvēku, kurš viņu atvedis.

– Nu tad tencinu par palīdzēšanu.

– Lai labi klājas! Ar dievpalīgu! – pats sevi pārsteidzot, nosaka Georgs. Šo frāzi viņš dzirdējis tikai vecu ļaužu sarunās bērnībā. Tagad tā izsprūk no Georga mutēs kā putns, kas ticis brīvībā.

Apmulst arī vecā. Bērnībā tā viņai parasti teica vekaistēvs. Kopš tā laika neviens. Kāds nu pie komunistiem dievpalīgs! Bet, kad tos patrieca, veco teicienu visi jau sen bija aizmirsuši.

– Tu esi labs cilvēks! – viņa nosaka un aizver durvis.

Georgs neredz, ka, viņam aizbraucot, vecā sieva uz auto pusi pārmet gaisā krustu, kā pasargāt gribēdama.

* * *

Augusta vidus. Lidojums uz Rodu nav tāds, kā cerēts. Gaidītos divvientulības priekus baudīt nebūs lemts. Georgs ceļo viens. Ritai darbā negaidīti piedāvāts paaugstinājums. Viņai tas nozīmē ļoti daudz. „Mīļais, tā ir tāda iespēja! Es visu mūžu nožēlošu, ja nepamēģināšu!” Sasodītā darbaholiķe!

Viņi sastrīdas. No sākuma Georgs sliecas no ceļojuma atteikties. Beigās tomēr izlemj, ka dosies turp viens. Viņš grib atpūsties. Galu galā biļetes nopirkta, viesnīca apmaksāta. Muļķīgi būtu nebraukt. Arī Rita tā saka. Tomēr, raugoties uz tukšo lidmašīnas sēdekli sev blakus, Georgam pa galvu maļas saraustītas skrandas no skolā mācītā dzejoļa – un vientulīgāks... gads pēc gada...

Salas saule un siltā jūra dara savu. Rūgtums pagaist, un Georgs bauda atpūtu. No rītiem viņš laiskojas pludmalē, kas atrodas pie pašas viesnīcas ielas otrā pusē, ieturas krodziņos, vakaros staigā pa vecpilsētu, reizēm pafirtē ar atpūtniecēm. Ja reiz brīvība, tad brīvība. Pēc pirmajām dīkajām dienām Georgs paņem smieklīgi mazu nomas auto ar divām durvīm – Rīgā viņš tādā pat nekāptu iekšā – un dodas garos izbraukumos pa salu.

Kad apskatīts Monolītas cietoksnis, antikās Kamirosas drupas un uzkāpts Lindosas kalnā, viņš ar prāmi aizbrauc ekskursijā uz Simi salu. Protams, redzot sev apkārt laimīgas ģimenes un iemilējušos pārišus, viņam pa laikam iesmeldzas sirds. Rita! Bet Georgs ir pieradis pie tā, ka dzīve nemēdz būt īsti taisnīga. Viņš pat apsver domu par beznosacījumu seksu ar kādu atpūtnieci, ja reiz Ritās nav līdzās, bet nevar saņemties un iecerēto īstenot. Gan viņi izlīgs.

Visvairāk Georgam patīk mazie Rodas ciemati. Baltās mājiņas ar koši zilajiem slēģiem, lielie koki, kas sniedz glābiņu no svilinošās saules. Pasaule šķiet tik rimta, ka liekas – te apstājies laiks. Georgs brauc ar mazo auto, vēro skaistos, pastkartīšu cienīgos skatus ar baltajiem pasaku namiņiem un sirmajiem vīriem melnos uzvalkos, un tikpat melni tērptajām vecajām sievietēm. Grieķija. Viņam tā šķiet eksotika. Georgs mēdz iztēloties, cik skaista varētu būt dzīve šādā namiņā, un spriež, ka būtu aizraujoši tādā apmesties, lai nesteidzīgi vadītu dienas, raugoties tālumā. Bez sniega, slapjdraņķa, riebīgajiem rudens lietiem un aukstā vēja. Sākt visu no jauna šajā siltuma valstībā, kaut kur kalnos, zinot, ka tepat blakus ir jūra un pludmales – maigas kā zīds.

Kādu dienu pēc sātīgām pusdienām Georgs iekļūst rajonā pie ostas. Te ir daži Eiropā pazīstamu tirdzniecības tīklu veikali, taču viņa interesi tie nerosina. Piepeši viņš pamana izkārtņi *Real Estate* un skatlogā izlikta pārdojamo īpašumu fotogrāfijas un cenas. Apskatīti tiek piedāvātas gan neprātīgi dārgas villas jūras krastā – tādas Georgs noteikti nevar atļauties –, gan lepmi apartamenti pilsētā. Netrūkst arī nepabeigtu projektu. Iesāktus un pamestus no betona izlietu māju skeletus viņš, braucot pa Rodas ceļiem, ir redzējis daudz. Tās ir krīzes sekas. Sev par pārsteigumu Georgs pie *Reconstruction objects* ierauga arī vairākus pasaku namiņus – baltās zemnieku mājiņas ar zilajiem slēģiem. To cena pirmajā acumirkļī šķiet neticami pieņemama. Georgs stāv pie skatloga, pēta fotogrāfijas un tiksmīnās ar domu par pasaku namiņu tik ilgi, līdz notiek neparedzētais. Viņu pamana māklere, visnotaļ kupla un eksotiska dāma labākajos gados. Medijumu saodusi, viņa iznāk laukā un vaicā, vai kungs ko

vēlas? Māklerei pie blūzītes ir piespraude ar vārdu – Marija.

Georgs apzinās – vispareizāk būtu atbildēt, ka nevēlas neko. Bet aukstās Baltijas jūras krastos dzimušajam introvertajam vīrietim, saskaroties ar grieķiem raksturīgo viesmīlību un prasmi tirgoties, pateikt „nē” ir ļoti grūti. Pēc brīža viņš sēž ofisā un aplūko pārdodamo objektu fotogrāfijas. Marija runā savdabīgā angļu valodā ar melodisku grieķu akcentu, bet Georgs visu saprot. Rezultāts ir tāds, ka Georgs iziet no nekustamā īpašuma tirdzniecības biroja ar džinkstošu galvu, karti rokā un Marijas vizītkarti kabatā. Rīt desmitos viņi brauks skatīties māju uz kādu zvejniekciemu Egejas jūras krastā. Mākleres apvārdots, Georgs ir pārņemts tik ļoti, ka galvā gluži nopietni aprēķina savus ietaupījumus abos bankas kontos. Viņam pietrūkst pavisam nedaudz. Mūsdienās, kad kredītus teju met pakal, tā noteikti nebūs nekāda problēma. Vakarā Georgs dzer vīnu kādā tavernā, pēc tam saimnieks uzsauc viesiem *Tsipouro*. Pēc tavernas gulēt iet negribas, viņš, krietni noreibis, klaiņo pa ieliņām, līdz ieklist bārā ar banālo nosaukumu *Sun Bar*, kur apsēžas iemalkot *daikiri*. Arī pēc tam, jau pamatīgi piedzēries, Georgs turpina klejotumus pa naksnīgajām, bet joprojām cilvēku pilnajām ielām, kāru skatienu pētot labi iedegušas jaunas sievietes īsos svārciņos un puscaurspīdīgās kleitiņās. Nu kāpēc viņš šeit ir viens, bez Ritās?

Otrā rītā iznīcinātais alkohola daudzums atspēlējas ar izkaltošu muti un sāpošu galvu. Georgs iedzer tabletes un, pārvarot nelabumu, dodas uz jūru peldēties. Tā nav viesmīlīga. Viņu sagaida lieli viļņi. Pludmales oļi tajos skalojas un birst ar skaņu, kas atgādina kāda divaina mehānisma darbošanos. Pie krasta vilnis Georgu gandrīz notriec no kājām, tomēr viņš ar pūlēm saglabā līdzsvaru, iebrien dziļāk un metas peldus. Nav ne vainas, tik jāskatās, lai jūra nepiešļāc seju ar negaidītām sālsūdens šaltīm. Pēc bangotās peldes seko duša un brokastis viesnīcā. Nu Georgs ir gatavs tikties ar māklēri.

Marija sēž pie stūres un visu laiku runā. Kā radio. Nav tik pogas, lai sievieti izslēgtu. Georgs uzzina, ka māja, kuru viņi dodas apskatīt, piederot senai vietējai dzimtai. Pēdējos gados gan tur dzīvojusi tikai vecā Meli-

nas kundze, jo salā neviena tuvinieka vairs neesot palicis. Bērni, aizbraukuši peļņā, esot aicinājuši Melīnu pārcelties gan uz kontinentu, gan uz Ameriku, gan Londonu. Mammu, brauc taču pie mums, ko tu mokies tai savā vecajā, noplukušajā mājā! Bet kundze ne un ne. Dzīvojusi kopā ar divām kazām un neatzinusi nekādu tehnisko progresu. Pēdējos gados esot gan atļāvusi, lai vecākais dēls vismaz ledusskapi nopērk. Bērni par viņas spītēšanas klusībā šausminājušies, bet ko tu mammai padarīsi. Katram jau ir tiesības dzīvot tā, kā pats vēlas. Kad viss gari un plaši izrunāts, viņi ir gandrīz atbraukuši.

Mājiņa atrodas šaurā ielā, kas ved augšup kalnā; tā izskatās tieši tāda, kā fotogrāfijā.

– Nemiet vērā, šī ir plata iela, un tas ir papildu bonuss! – nosaka Marija. – Daudzviet ieliņas ir tādas, ka var iebraukt tikai ar motorolleru. Ja kas jāremontē vai jāved, tad jāērējinās ar nebeidzamām problēmām. Labi arī tas, ka mājai ir neliels pagalms. Tur var nolikt auto. Ideāls projekts rekonstrukcijai.

– No malas skatoties, man ir visistākais brīnums, kā jūs salā protat izgrozīties un samainīties, lai nesaskrietos. Arī platākās ielas te ir tik šauras, – piebilst Georgs, uzturēdams nebeidzamo sarunu, kaut labprātāk būtu paklusējis.

Marija atver rokassomiņu, izņem no tās atslēgu un sniedz Georgam.

– Man te kalnā ir vēl viens klients, aiziešu ap-runāties, – viņa pavēsta, – slēdziet droši vaļā, jūs visu redzēsiet. Vai ar pusstundu pietiks?

Georgs pamāj ar galvu.

– Ļoti labi, tikai brīdinu, nenosmērējieties! No ārpuses varbūt arī izskatās kā konfekte, bet iekšā ir tīrā elle. Kas gan cits var būt, ja dzīvo kopā ar kazām?

Marija dodas pa ieliņu augšup kalnā, šūpodama plato sēžamvietu, bet Georgs iebāž atslēgu slēdzenē. Darbojas! Tikai durvis ir nosēdušās, tās jāver vaļā ar spēku. Viņš stumj, un durvis ar brīkšķi padodas. No atvērtās paradīzes uzbango kopš bērnības ienīsto smārdu buķete. Malkas krāsns sodrēju kodīgā un virtuves salkanā dvinga liecina par ēdienkarti un paradumiem, kādi šai mājā valdījuši gadiem. Kvēpi, putekļi, puvekļi, sakaltuši augi. Vecu, ilgi valkātu, sviedros mērcētu drēbju

smaka. Sažuvušas kazu spiras, kas ož gandrīz kā vistu mēsli Georga bērnības mājas virtuvē. Bargākās ziemās, lai vistas nenosalta, vecāmāte tās laida istabā.

Georgs spēji atskārš, ka bildītei līdzīgajā, saules pielietās Rodas salas zvejnieku namiņā aiz baltajām sienām un jūras zilajām durvīm slēpjas tas, no kā viņš tik izmisīgi vairījies kopš pusaudža gadiem. Paiet labs brīdis, līdz Georgs sadūšojas ieiet šajā apšaubāmo smaku paradīzē. Viņš redz nokvēpušas sienas, mantas, ko pēc vecās saimnieces nāves kāds droši vien pārrevidējis, nevajadzīgo vienkārši nosviežot zemē. Šauras akmens trepes ved augšā otrajā stāvā, kur bijusi guļamistaba. Arī tur valda tāda pati postaža. Ar skatu uz jūru. Georgs atkal nokāpj lejā. Durvis uz nelielo pagalmu, ko ierobežo kaimiņu ēku sienas, stāv pusvirus. Vienā tā stūrī sakrautas vecas siena ķīpas. Barība kazām. Otru sienu klāj mežonīgs vīnstīgu juceklis. Georgs paceļ baltu plastmasas krēslu. Tas izskatās vēl lietojams. Vīrietis apsēžas, un pār viņa pleciem nogrūst viss pasaules smagums.

Naktī viesnīcā Georgs redz sapni. Tajā viņš atkal sēž plastmasas krēslā zili baltās zvejnieku mājas tveices karsētajā pagalmā un kaut ko saspringti gaida. Šis kaut kas nenāk un nenāk. Sapnī sēdošais Georgs nezin kāpēc neredz un nedzird to, ka viņam aiz muguras pagalma stūrī uz veca ļodzīga sola sēž un sarunājas divas sievas. Viena brūnām acīm, salāpītās treniņbiksēs, adītā jakā, cepurē ar bumbuli un bezveidīgos filca zābakos ar gumijas zoli. Kā tā uz ceļa toreiz pie Mazsalacas. Otra tērpusies melnā, kā jau grieķiete. Sievai treniņbiksēs gar kājām trinas resns, svītrains runcis. Tas nav tāds kā Rodas salas izkāmējušie kaķi, bet labi barots Latvijas peļu junkurs. Otrās sievas roku baksta brūna kaza.

– Ko viņš tur nīkst un gaida? – prasa sieva treniņbiksēs.

– Draudzeni! – nosaka sieva melnā.

– Velti! Rita nenāks! Pat netaisās.

– Skaidrs, ka nenāks, ja reiz pat līdz neatbrauca. Bet puisis cenšas. Rita viņam tomēr nemaz nav piemērota. Viņa vispār nav piemērota ģimenei, radišanai. Bet sirdij grūti pavēlēt. Vai tad pati nezini un neesi jauna bijusi?

– Zinu, zinu. Kā nu nezināšu. Cik asaru par to izraudāts.

– Būtu labāk iekšā gājis, apdegs vēl saulē! Tāda balta, smuka āda.

– Neies. Tev tur viss smird.

– It kā tev tur būtu labāk. Bet lepns! Redzēs gan, kā pats odis pēc gadiem četrdesmit.

Tajā brīdī uz naktsгалdiņa skaļi nopīkst telefons. Pienākusi ilgi gaidītā īsziņa no Ritas. Georgs uztrūkstas no miega un, pārtraukto sapni aizmirsis, tver aparātu. Ekrānā tikai četri vārdi: *Piedod, mums nekas neizdosies.*

Georgs pieceļas no gultas, paņem cigareti un kails iziet uz balkona. Ir melna tumsa, jūrā plosās vējš, locīdams koku zarus. Balkona metāla marga, kas stiepjas visa stāva garumā, viegli vibrē. Kaut kur tumsā skan klusas elsas un kunksti. Droši vien kāds pāritis atkal milējas, atspiedušies pret balkona malu.

Georgs to visu nedzird un nejūt. Viņš tagad gribētu būt putns. Plati izplest rokas, tās savēcināt kā spārnus un aizlidot. □

Rakstniece Ilze Lāce-Verhaeghe strādājusi par juristi-lingvistu Eiropas Savienības Padomē, tulkojusi vairāk nekā 50 angļu un amerikāņu darbus, dzīvo Vācijā.

Ilze Lāce-Verhaeghe

ZEĶĪTE AR SIRSNIŅĀM

Sieva pamodās ar sāpošu galvu. Visu nakti Kiāra ar Sabīni¹ bija cīnījās par tiesībām noraut kādai mājai jumtu, samētāt koku zarus uz ielām un dzelzceļa sliedēm, spārdīt kā rotaļbumbas pagalmos aizmirstos priekšmetus. Bet vīrs bija uzstājis, ka jāturpina gulēt ar puspavērtu logu.

– Nāc pie manis tuvāk, – viņš bija teicis un gādīgi apsraudījis viņai segu aiz muguras.

– Man tā nav ērti, gulta ir par šauru. Es tev to teicu jau toreiz, kad pirkām – jāņem vismaz 180 centimetrus plata, – iņņojās sieva.

– Tādās gultās guļ tikai cilvēki, kas vairs nemil viens otru, – rāmi bija noteicis vīrs un pārlicis kāju viņas gurnam.

– Jā, jā, – sieva nebija gribējusi kašķi tik ātri atlaist.

– Mēs esam laimīgi precējušies. Tu esi laimīgs, un es esmu precējusies, – viņa bija atkodusies ar vīra mīļāko jociņu, kas, no dzīves-

¹ Postošas vētras, kas 2020. gada februārī plosījās Rietumeiropā

biedra mutes nācis, parasti lika viņai aizkai-
tināti noelsties un vērst skatu pret griestiem.

Arī no rīta vēja brāzmas vēl gaudoja kā vilki, svilpa kā vilcieni un grabināja bēniņu durvis kā piedzēries kramplauzis. Vismaz sievai šķita, ka abu vētru salīdzināšana ar kaut ko ierastāku mazina iespējamo postu.

Bet vējam bija vienalga, ko par to domā tās divkājainās skudras, kas, zem dūnu segām čokurā sarāvušās, guļ savās akmens alās. Vējš vienkārši bija radies, pastāvēja un izzuda, kad pašam labpatika.

Patiesībā laulāto pāri bija pamodinājusi nevis vētras ļaunīgā svelpšana, bet zvans pie durvīm.

Skursteņslauķis. Pusastoņos no rīta. Vāciešu darba prieka nevīstošais šarms. Nedraudzīgi norūcās pat vecais suns, kas ziemas garlaicībā parasti nekritiski priecājās par katru negaidītu ciemiņu. Bet vācu čalis bija tik smaidīgs un mundrs, procedūra nebija gara, un vīrs, izsmējies ar darbarūķi par večiem vien saprotamiem jokiem skursteņa tīrīšanas sakarā, uzreiz gāja kafiju vārīt, kamēr sieva, vēl pa gultu grozīdamās, nolēma, ka diena ir sabojāta.

Ienirusi virtuves siltajā, pēc kafijas smaržojošajā gaisā, viņa tomēr negribīgi atzina, ka kontrasts ar to ledusskapi, par kādu katru nakti tika pārvērsta guļamistaba, ir gluži patīkams. Un galva viņai sāp nevis no vēja gaudām, bet no pārāk ilgās televizora skatīšanās.

Sieva salēja kafiju lielās, svītrainās portugāļu keramikas krūzēs un nesa lejā uz dzīvojamā istabu, kur vīrs jau bija ierīkējies uz dīvāna un skatījās vakardienas ziņu atkārtojumu. Viņam patika salīdzināt dažādu ziņu kanālu akcentus un interpretācijas. Pat laika ziņas mēdza atšķirties – vieni solīja nedēļas nogali sausu, otri piesardzīgi brīdināja, ka iespējams sniegs.

– Re, uz tā kruīza kuģa jau pusotrs simts inficēto, – itin dzīvespriecīgi komentēja vīrs.

– Jā, labi gan, ka mums nav naudas tādiem ceļojumiem, – ar nelielu indes piešprici atsaucās sieva. – Būtu vēl aiztriekušies uz Francijas kalniem slēpot.

Finansiālo nobrukumu viņi bija gaidījuši jau kopš pirmajiem mēnešiem, kad abi vienlaikus bija no cienījamiem ierēdņiem pārtapuši par numuriem pensionāru listē. Ar laiku iekrājumu mīkstais spilvens tomēr bija mazinājies viņu modrību, vīrs vienmēr nopirka kaut ko tāpēc, ka lēti, sieva – tāpēc, ka smuki. Un vienā brīdī abi attapās dziļos mīnosos. Drusku paķīvējušies, kurš vainīgs – vīra alus pudeles (padzerties vari ūdeni no krāna) vai sievas smaržas (tu laisties priekš bitēm dārzā?), viņi pragmatiski secināja, ka jākārpās no tās bedres laukā. Tas nozīmēja apdomu, taupību un neizturami garlaicīgu pelēkdubļaino ziemu.

– Mums ir sveigs gaiss, un mēs esam viens otram, – vīrs neļāva nokaut savu iedzimto optimismu.

– Protams, protams, tas ir daudz – man ir tavas kuņģa kaites un vulgārie seksista joki, – sieva nespēja atteikties no tārita melnajām brillēm un aizkaitinājuma.

Vīram pietika prāta neuzskaitīt, ko viņu kopdzīves svaru kausos ieliek sieva.

– Bet tu par tiem jokiem kādreiz pasmaidi un tad esi daudz smukāka.

Un negaidīdams, kamēr uzsprāgs mīna (tātad parasti esmu nesmuka), vīrs ātri un sirsnīgi sabučoja sievu, kas torīt bija no gultas izkāpusi ar kreiso kāju.

Tā bija viņu tradicionālā iepirkšanās diena. Vācu radio gan mudināja ļaudis pēc iespējas palikt mājās, bet viņu ciems atradās ielejā, starp mežiem apaugušiem kalniem, kas neļāva spīvajām vētrām tā pa īstam ieskrīties, kaut varenās egles plīkēja sarkanā smilšakmens klintis itin nežēlīgi. Brāzmas tik vien bija kā lietus ūdens tvertni sadalījušas pa sastāvdaļām un izsūtījušas uz dažādiem dārza stūriem, bet vītenrožu metāla balstarkas piespiedušas mainīt leņķi. Visādas drizas no kaimiņu pagalma gan bija sadzītas pie žoga, un popkorna kārbas, rotaļu spainīši un tukšas čipsu pakas cauri režģim sērīgi lūkojās vecā pāra dārzā kā bēgļi, kas nav tikuši līdz apsolītajai zemei.

Kāpjot mašīnā, sieva pamanīja uz aizmugures sēdekļa kaut ko baltu.

– Būs tie „draugi no Florences” kādu pieņauktu salveti atstājuši, – bija viņas pirmā doma.

Pagriezusies sēdekli, lai varētu pametumu labāk saskatīt, sieva saprata, ka tā ir mazmazītiņa bērna zeķīte. Balta ar sarkanām sirsnīņām.

– Jā, Imads teica, ka būs četri pieaugušie ar ceļasomām un bēbis. Tāpēc jau viņa mašīnā nebūtu satilpuši, – paskaidroja vīrs.

Imads un Zainaba bija libāniešu pāris ar divām meitiņām melngalvītēm. Nesen nopirkuši viņu ciemā veco, nolaisto viesu māju, kas gadus piecus bija stāvējusi tukša, bija nākuši pie viņiem iepazīties un palaikam aizņemties šādus tādus instrumentus. Pēc tam aicinājuši uz kafiju un pīrāgiem.

Sieva bija atviegloti nopūtusies, ieraugot pie sienas kristiešu svētbildes. Nepatika viņai tie musulmaņi, jo īpaši pēc sprādziena Briseles metro, kad viņa ar kolēģiem bija stāvējusi pie biroja loga un noskatījusies, kā uz nestuvēm iznes liķus, bet gaitenī bija dzirdama liksma čalošana un plaukšķināšana. Tur apkopējas marokānietes nespēja apvaldīt prieku.

Bet tie libānieši bija vienīgie, ar kuriem viņiem kaut kā ļoti dabiski izveidojās kontakts, dzīvojot kopienā, kur kaimiņi cits citam labdienu gan padeva, bet savā mājā neaicināja. Vakaros nolaida žalūzijas, un viss ciems it kā kļuva par tā nomalē atrodošās kapsētas pagarinājumu.

Vēlāk, kopā jauno gadu sagaidot, gan atklājās, ka Obeidu ģimene tomēr nav kristieši, tās bildes esot palikušas no iepriekšējiem īpašniekiem, un viņiem neesot iebildumu, galu galā, te esot kristiešu zeme.

– Bet kā tad tas? – vīrs bija šķelmīgi norādījis uz viņa pudeli.

Sieva zem galda uzmina viņam uz kājas, bet Imads tikai pasmējās, un Zainaba ar pārlieku izbalinātajiem matiem, kā parasti, ģērbusies modīgi sadriskātos džinsos, nevērīgi atmata ar roku, kurā turēja cigareti.

„Vismaz ne ortodoksāli, ne radikalizēti viņi nav,” samiernieciski bija nodomājusi sieva un nokodusi prāvu kumosu no gluži latviskā gaļas pīrādziņa. „Bet sviestu gan Zainaba nožēlojusi, rīt tie pīrāgi būs galīgi sakaltuši.”

Iepriekšējā dienā Imads bija lūdzis, vai nevar aizņemties viņu mašīnu, draugu ģimene no

Florences braucot ciemos, kuļoties ar autobusiem un vilcieniem, esot tikuši līdz Minheinei, tad pārsēdīšoties vilcienā uz Ķelni, kur Imads gribētu viņus sagaidīt, bet viņa mazvāģītim tāds bars ir par lielu.

– Dīvainu laiku izvēlējušies ciemiem, ziemā te taču ir tik drūmi, – pirmajā brīdī bija naivi brīnījusies sieva, bet tūlīt apķērusies. – Ka tik nav no Lampedūzas².

– Tiem no Lampedūzas nav čemodānu, – paskaidroja vīrs.

– Nevari izdomāt kādu atrunu un mūsu mašīnu nedot? – neatlaidās sieva.

– Kāpēc, – mierīgi bija teicis vīrs, bet jautājuma zīmes tā vārda galā nebija, un sieva izvēlējās paklusēt.

Vakarā, kad Imads atveda braucamo atpakaļ un tā kā gribēja kaut ko maksāt, vīrs bija smējies un teicis, lai neniekojas, labam kaimiņam viņam nekā neesot žēl, varot dalīties ar visu, izņemot laulāto draudzeni. Imads bija sirsnīgi tencinājies, bet sieva sakniebusi lūpas. Viņa jau sen bija sapratusi, ka vīrs ar tām triviālajām frāzēm viņu tišām kacina.

– Atpakaļceļā piebrauksim, atdosim to zeķīti, – teica sieva.

Tā viņi arī izdarīja. Zeķīti atdeva, bet izrādījās, ka ciemiņi jau ir prom. Tik vienu nakti bija viesu mājā pārlaiduši, lai dotos atkal tālāk. Mazliet pabrīnījusies, vīrs un sieva tomēr nevaicāja, kurp. Gan jau uz kādu ostas pilsētu.

Debesjums pa tam bija satumsis, pa mašīnas jumtu drīz vien līksmi bungoja krusas graudi.

– Ar mazu bērnu, tādā laikā, – domāja sieva.

Viņai bija tā kā žēl, ka nav to bērneli redzējusi. Spriežot pēc zeķītes, tā bija meitenīte.

Izgāzis krusainās dusmas, laiks tikpat pēkšņi noskaidrojās. Vējš bija aizlidojis tuvāk saulei un mēmi dzenāja retus mākoņus, te atsegdams, te aizklādams gaismas avotu.

Bija gandrīz fiziski sajūtams, ko nozīmē klušums pēc vētras. Vai pirms nākamās vētras.

Sieva pasauca suni, kas negribīgi pieslējās no siltās guļvietas.

– Iesim, iesim, drusku jāpastaigā, kamēr var.

– Tikai neej nekur tālu, – gādīgi piekodināja vīrs. – Vienā mirklī viss var atkal mainīties.

– Jā, viss var mainīties, – viņš piebilda it kā pats sev, noskatoties pakaļ aizejošajai sievai, un devās uz šķūni pēc malkas kaminam.

Sieva ar suni aizgāja līdz šogad neparasti agri uzartajam labības laukam. Stāvēja un skatījās uz ziemeļiem, turp, kur jūra. No pamales strauji tuvojās kārtējais tumseklis.

Vīrs lauka lidinājās daži izsalkuši vanagi, droši vien cerot nomedīt kādu tikpat izsalkušu peli, kas tur meklē pērnos graudus. Suns noskurinājās un, izlēmis barības ķēdē neiejaukties, pagriezās uz māju pusi.

Uzšķērstā zeme nopūtās un pacieta viņus visus. □

² Sala Vidusjūrā, Eiropas migrantu krīzes laikā viens no galvenajiem punktiem, kur ieradās kuģi un laivas ar cilvēkiem no Ziemeļāfrikas.

Laila Milevska. *Ugunsgrēki Kalifornijā*. Kolāža. 35×43,1 cm. 2019

Skat. Lindas Treijas rakstu 41. lpp.

Rūta Mežavilka

AUGSTU UN TĀLU

Saule bliež nežēlīgi, trūcīgā pavadītāju saujiņā lēnām kūņojas aiz katafalka. Ievēroju, ka sievietei, kas zvana kapu zvanu, uz ausīm uzliktas koši sarkanas aizsargaustiņas. Kapu kantoris domā par darba drošību un darbinieka dzirdes aizsardzību.

Lapotnes tveicē vibrē, gaiss ieguvis dīvaini zilganu nokrāsu, kad bedību gājiens sasniedz galamērķi. Izvadītāja vēl kaut ko saka, bet īsi, jo redz, ka vecajiem cilvēkiem, kas ir pavadītāju lielākā daļa, grūti un visi slepenībā lūdzas, lai notikums ātrāk beigtos. Un jā, tad arī viss, trīs sauļas, sviedros izmirkuši kaprači sarīktē kopīņu, mēs noliekam savas neesamības priekšā tik bezpalīdzīgās puķes un ejam mājās.

Augstu virs galvas skaidrajās bezmākoņu debesīs tikpat kā nekustīga stāv maza balta lidmašīna.

*

Mamm, tu nāksi ārā no vannasistabas, puika jau gandrīz raud. Nāc ārā, mamm, nu lūdzu, lūdzu nāc. Puika rausta vannasistabas durvju rokturi. Viņa skatās uz ūdens strūklu, viņa skatās uz savu spoguļattēlu. Brīdis laikā, tikai viens brīdis laikā. Acu tuša izsmērēta, viņa fiksē. Deniņos sāpīgi pulsē. Puikas nu jau histēriskā ārdīšanās sasniedz viņu kā caur biezas miglas slāņiem. Rievas virsdegunē. Vārnu kājiņas. Kakla āda vairs nav stingra, viņa konstatē. Viņa paņem vates aplīti, uzpilda pāris lāses losjona un sāk tīrīt izsmērēto tušu. Tad nomazgā seju un ieziež ar krēmu. Ir mazliet labāk.

Ūdens turpina tecēt.

Ja Tomass būtu šeit, viņš sāktu blaut, ka viņa aiztecina dzīvu naudu. Ka viņa prot tikai tērēt un tērēt.

Puika tikmēr jau sācis kliegt un spārdīt vannas istabas durvis.

Rūta Mežavilka (1971) mācījusies J. Rozentāla Rīgas Mākslas vidusskolā un Latvijas Mākslas akadēmijā. Izdoti trīs dzejas krājumi – *Vēstules no sālszemes* (1999), *Ikdiens dzīves* (2005) un *Dz.* (2010). Romāns *Dzimuši Latvijai* (2012) ieguvis balvu 2011. gada Latvijas Rakstnieku savienības un mecenāta Raimonda Gerkena atbalstītajā romānu konkursā. Dzīvo Rīgā.

*

Saule vēl tikko ceļas virs meža, bet gaiss ir jau spiedīgs. Kreisās kājas kurpe berž.

Saņēmusi puiku aiz rokas, viņa iet garām Bušelēviču mājai, garām Zandersoniem, garām Sorokiniem, Baltkalniņiem un garām Vecenes būdai, visbeidzot pagriežoties uz Lielo ielu garām Dmitrija darbnīcai, pie kuras vārtiem, vēderu izgāzis, smēķē Dmitrija strādnieks Žeņa.

Žeņas izsmējīgās acis. Viņa tikko manāmi pieliec galvu.

Ar knipi aizsitis cigareti, Žeņa aizver vārtus. Ar acs kaktiņu viņa fiksē, ka Bušelēviču logos tikko manāmi, bet Vecenes mājā demonstratīvi nokustas aizkari. Lūr, maitas.

Protams, lūr.

Viņa sarauj puiku aiz rokas, lai tas vilktos ātrāk, izstiepj zodu un izslienais taisna kā svece.

*

Ko, ko lai raksta Tomasam? „Sveiks, kā Tev iet? Vai esi vesels? Tu neko neraksti jau vairā-

kus mēnešus. Tu sāki rakstīt arvien retāk, arvien īsāk, līdz apklusi pavisam. Kāpēc Tu klu-sē? Tu esi atsācis dzert? Tu esi zaudējis darbu un klīsti kaut kur? Tev ir mīļākā? Jā, un zini, Tavs vectēvs nomira. Samaksāju par bērēm, atsūti, lūdzu naudu.”

Nē, muļķīgi. Tizli. Kā lai vispār raksta par vec-tēva nomiršanu, kā lai apraksta tās pēdējās murgainās nedēļas ar ātro saukšanu katru dienu un tad visžēlīgo atļauju beidzot tikt paliatīvajā nodaļā – un joprojām nespēt nomirt. Un kad zini, ka nav neviena cita, visi aizlaidušies, visiem vienalga, un tu tur vel-cies uz nodaļu ar saviem nožēlojamajiem fruktiem un kefiriem, kurus vectēvs tik un tā vairs nevar ieēst, un pārbiedēto puiku, ku-ram šitas viss galīgi nebūtu jāredz. Jo nav jau kur atstāt to puiku, un vispār, zinies, dzīve ir skarba, labāk lai redz ātrāk, nekā vēlāk, lai ir šoks, ka tā. Redzi, tā izskatās, kad cilvēks mirst. Nav smuki.

Un ap tevi veidojas milzīga tukša telpa, iz-platījums, kosmoss, nebūtība vai kā lai to nosauc, kuram cauri neviens netiek, vien tie stulbie neizprotošie skatieni – a kam vi-ņai tas vajadzīgs, viņa taču viņam nekas nav, nu gandrīz nekas – mazdēla izbijusī civilsievā. Tad ko viņa peras?

Tas ir tikai kāds pasvešs vecs vīrs, uzkavē-jies šajā esamības pusē daudz ilgāk nekā visi pārējie, kas reizē ar viņu bija sēdējuši sko-las solā, ballējušies, gājuši uz randiņiem, kas kādreiz bija jauni, skaisti un varbūt kādu brī-di pat laimīgi. Varbūt pat pārāk ilgi, nepie-klājīgi ilgi, pārdzīvodams savus bērnus un pārvēršdamies par atmiņu trauslo matēriju, par nebūtības vielu, vēl dzīvs būdams, un ta-gad šī viela strauji sabruk, kliegdama, izdalī-dama strutas un asinis.

„Atsūti, lūdzu, naudu, diemžēl nupat esmu apglabājusi Tavu vectēvu un iztērējusi šim pasākumam to, ko Tu pavasarī biji atsūtījis puikam.”

Par īsu un formālu, iespējams, izklausās iro-niski.

„Atsūti naudu, maita, mums ir galīgā dirsā. Es jau saprotu, ka Tev ir citas prioritātes, bet vismaz varēji atcerēties, ka Tev reiz bija tāds vectēvs, kurš Tevi savāca, kad Tavi jobanie senči nonarkojās un nosprāga ellē ratā prito-

nā, un puika, kuru, starp citu, Tu pats gribēji, tagad prasa ēst!!!”

Nē, tā nevarēs, par rupju, par emocionālu.

Tad lai paliek otrais. Kaut gan tikpat labi va-rētu lūgties pret sienu.

„Ļoti lūdzu, atsūti naudu, mīlais dievs, kas esi sociālajā dienestā, bāriņtiesā vai valdī-bā, vai figviņzin kur, atsūti mums savu ikdie-nišķo svētību, bez naudas mēs laimīgi nebū-sim, mēs nebūsim laimīgi vairs nekad, bet ar naudu mēs vismaz būsim rēķinus samaksā-juši, puikam telefonu un kedas un džinsus nopirkuši, ar naudu mēs būsim mierīgi un droši, nekritisim histērijās, negrauzīsim na-gus, mēneša beigās nesēdēsim uz plikiem makaroniem. Un tad lai nāk jebkuri sūdi, pa-saules gals, asteoīds vai X stunda, vai ko-dolsprādziens, mēs būsim laimīgi, paēduši, jaunos smukos džinsos, nomierinājušies un bez stresa bakstīsimies internetā, kur izleco-šās reklāmas nespēs mūs vairs kārdināt, jo mums viss jau būs, mēs būsim atpestīti no stresa, trauksmes un izdegšanas sindroma mūžīgi mūžos. Āmen.”

*

Pacelt kasti, nolikt plauktā, pārbaudīt pēc saraksta, atzīmēt. Pacelt, nolikt, pārbaudīt. Paceltnolikt pārbaudīt. Nolikta ir plaša, labi apgaismota, ventilācija klusi sic. Ne par ko nav jādomā. Pacelt, nolikt, pārbaudīt.

Pusdienu pārtraukums. Leitis un ukraiņu iz-iet pīpēt. Paņemu pusdienu paciņu un apsē-žos viņiem līdzās. Izliekos, ka mani interesē tas, par ko viņi runā. Leitis neveiklā krievu valodā stāsta kaut ko par dzimtenē palikušo sievu, kas viņu ne ta krāpj, ne ta nekrāpj, un es zinu, ka vakarā viņi abi aizvilksies uz pabu piedzerties.

Es tikmēr nekustīgi gulēšu gultā un raudzī-šos ārā pa logu, caur kuru redzama metā-la sēta un stūrītis debesu. Dažkārt tur ir arī augošs mēness. Plkst. 21:30 šo debesu stū-rīti šķērso lidmašīna: varbūt tā lido uz RIX, protams, es to varētu noskaidrot ielūkojoties *Flightradar*, taču man negribas. Kāda nozī-me.

Mana pagātne ir miljons gaismas gadu at-tālumā, gluži kā raugoties caur tālskata otru

galu – sika sīciņa, teju zūdoša aiz notikumu horizonta.

Gribu, lai man ir tikai paceltnoliktpārbaudīt, nekā cita. Nekam citam vairs nebūtu spēka, ja es sāktu domāt, ar mani būtu cauri.

Es esmu bēglis.

Tikai šodiena, šis brīdis, šis paceltnoliktpārbaudīt, elektrokāra dzinēja klusā šņākoņa, noliktavas dienasgaismas spuldžu vēsais miers.

*

Mēs lidojām augstu un ļoti tālu.

Kad vectēvam nesāpēja, mēs dažkārt runājāmies.

Lidmašīnai bija noņemts viss liekais, faktiski viss bruņojums, atstāti tikai divi priekšējie un astes ložmetējs, lai tā būtu vieglāka un mēs varētu pacelties pēc iespējas augstāk. Jo sākotnēji tas bija domāts kā bumbvedējs, bet pārtaisīts – bumbu vietā bija ielikta papildus degvielas tvertne. Mēs tad pacēlāmies pat līdz astoņarpus tūkstošiem un vairāk. Mēs izlidojām naktī un šķērsojām frontes līniju maksimālajā augstumā un tā lidojām līdz rajonam, kurš jānofotografē.

Ko jūs tur fotografējāt?

Visu. Stacijas. Aerodromus. Rūpnīcas. Karaspēka pārvietošanos. Pozīcijas. Pilsētas. Visu, ko vajadzēja iznīcināt.

Bet Tomass man netika stāstījis, ka tu biji karā.

Tās jau nebija tādas lietas, ko stāsta bērnam.

Tu nevarēji tur neiet?

Mani iesauca. Ja nebūtu iesaukuši vieni, iesauktu tie otri.

Tev bija bail no nāves?

Man visu laiku nāca miegs un nebija laika par to domāt.

Bet kāpēc tev nāca miegs?

Mēs nekad nevarējām izgulēties. Viens lidojums pēc otra. Mēs bijām kā tādi kaujas roboti. Izgulēties varēja tikai, kad nokļuva hospitālī. Visgrūtākais karā bija miega bads. Nevis izsalkums, liķu smakas, netūrumi un utis.

Vectēvs iegrimst snaudā. Es skatos uz viņa izdēdējušo seju, zem smalkās, pergamentam līdzīgās ādas iezīmējas galvaskauss. Nāves seja. Nē, viņš vēl neguļ. Pēkšņi viņš plaši paver acis un pārsteidzoši skaidrā balsis saka:

– Taču vienu gan es varu droši pateikt – tur, viņā pusē, nekā nav. Nāve ir viens liels nekas, patiesām nekas, un nav vārdu, kā to aprakstīt.

*

Vectēvs droši vien mani nosodītu. Tagadējā jaunatne bēg no pienākumiem un grūtībām. Negrib strādāt. Negrib paciest grūtības.

Viņam viss bija tik skaidrs un pamatīgs. Jēgā un pierādījumos balstīta pasaule, biedējoša savā pareizībā.

Es labprāt paciestu visas pasaules grūtības, ja vien redzētu tam jēgu. Jēgu šim *paceltnoliktpārbaudīt* kustībām, ko tikpat labi varētu veikt arī automāts, un droši vien drīzā nākotnē tā arī notiks – mūsu vietā ieviesīs perfektas, labi noregulētas noliktavu mašīnas, kas neies ārā uzpīpēt un neprasis algas pielikumu, kas, klusi šņākdamas, slīdēs gar plauktiem bez apstājas un miega.

Vēstule no Ilzes. *Delete*. Man nav spēka to lasīt. Esmu glēvulis, bēglis. Vienīgais, ko spēju – reizi mēnesī nosūtīt pārsimt poundu, un to darot, manī ik reizi kāpj šī nelietderīguma un kauna sajūta. Drīz tā mani apraks, un ko tad? Dzīve skrāpējas pie manām durvim, taču es to atraidu. Vislabāk būtu, ja es beidzot laimīgi un galīgi, neatgriezēniski pārvērstos par noliktavas automātu. *End of game*, jo labāk.

Es atceros vectēvu gleznojām. Viņš man ļāva sēdēt līdzās, ja vien netrokšņoju. Tās bija mierīgas, rēnas pēcpusdienas. Uz darbnīcas – vectēvs to svinīgi sauca par darbnīcu, lai gan patiesībā tā bija tikai jumtistaba, turklāt pašaura, ar vienu vienīgu logu uz ziemeļrietumu pusi, aizkrauta gleznu rāmjiem, terpentīna pudelēm un krāsu kastītēm – rotājās ēnas no pagalmā augošās kļavas. Smaržoja pēc krāsām un lakām, un šeit ienākot, šķita, ka laiks ir apstājies. Dažreiz viņš man iedeva papīru un kritiņus, un es kaut ko krecelēju. Es biju nervozs un slimīgs bērns, čurāju gultā, biju atstāts uz otru gadu pirmajā klasē, bet šeit es brīžam sajutos mierīgs un pat laimīgs.

Es gan toreiz nezināju, ka tā ir laime, vienkārši vectēva darbnīcā sajutu mieru un visaptverošu drošību. Vectēvs gleznoja puķes, lielas buketes ar madarām, pipenēm un margrietām, vasaras beigās – flokšiem, dālijām, gladiolām, asterēm, mārtiņrozēm; atceros vīstošo ziedu maigo un neuzbāzīgo smaržu.

Ja varētu atgriezties šajā darbnīcā.

*

Viņa sēž man, sistēmu un katetru ieskautam, iepretim, puika blakus, atstutējies pret sienu, urbjas telefonā. Esmu pateicīgs, ka viņi ir šeit un klausās mirstoša vīra vāvuļojumus. Viņi ir dzīvi un reāli, kamēr viss pārējais, viss, ko biju saucis par dzīvi, zaudē kontūras un izirst, un pārvēršas sapnī.

*

Bija auksts, spalgs marta sākuma rīts, un retinātais gaiss šķita kristālisks. Lendlīzes *Bostons* lidoja līdzeni; gluži kā pa perfektu iedomātu līniju, taisni izplatījumā, imagināru, bezgalīgu naža asmeni. Niecīga tērauda un dūralumīnija čaula tukšā, mirdzošā telpā. *Wright* dzinēji viegli vibrēja, no tiem nākošais benzīna un eļļas smārds atgriezta realitātē. Piloti samazināja augstumu, un zem mums parādījās Baltijas jūras sidrabainā virsma un Kuršu kāpas ieloki. No pietūkstoš metru augstuma viss ir abstrakts: dzelzceļa līnijas, transporta mezgli, karaspēka grupējumi, karaspēka kolonnas un kuģi. Es sāku fotografēt.

Un pēc mums sekos nāvesmašīnu triecienuformācijas, kas visu šo šaha galdiņam līdzīgo ainavu pārvērtīs drupās, asiņainos dubļos un izdedžos.

Ļoti ilgu laiku es nebiju domājis par to pasauli, kara, dārdoņas, liesmu un bezmiega pasauli, tā bija laimīgi izolēta, atstāta aiz atslēgām, ieslodzīta, nogrimusi. Pirmajos gados tā sevi mēģināja atgādināt nakts murgos, kuros es bezgalīgi ilgi un smagi kritu kopā ar degošo lidmašīnu, vēlāk tie mazinājās, līdz izbeidzās pavisam. Durvis aizvērās – otru bija dzīve, parasta, ikdienišķa. Visi parastie, normālie dzīves notikumi, kā daudziem. Apriet visus bīstamos jautāju-

mus. Pabeigt studijas. Draugi. Apprecēties. Strādāt, dzīvot. Bet nu savādā kārtā šī parastā dzīve ir tik tikko saskatāma, izbalējusi kā sens foto, kur cilvēki sāk atgādināt paši savas ēnas. Tā, aiz durvīm ieslēgtā, aizmirstā pasaule vienalga ir izrādījies dzīvāka, un tas, par ko es tik daudzus gadus sekmīgi biju izvairījies domāt, triumfējoši iznirst apziņā.

Tajā reizē nekas neliecināja par iespējamu neveiksmi. Mierīgi pārlidojām frontes līniju, aiz mākoņiem mūs nepamanīja. Safotografējām rajonu – tas bija kaut kāds dzelzceļa mezgls Polijas austrumos – un griezāties atpakaļ. Taču atpakaļ lidojot mūs sašāva. Es redzēju zenītartilērijas šāviņu uzliesmojumus zem lidmašīnas un visapkārt; tie bija smagie 88 mm flaki, katrs trāpījums bija kā vesera zvēliens, uzreiz bija skaidrs, ka trāpīts dzinējā, jo tas pēkšņi mainīja skaņu un lidmašīna sasniedza. Viņi bija mainījuši zenītartilērijas bateriju atrašanās vietas, un mēs uzskrējām tām tieši virsū. No savas astes strēlnieka vietas, kas būtībā bija tāds kā mazs stikla būris ar lūku augšā un lūku apakšā, caur kuru fotografēju – redzēju parādāties liesmas un dūmus. Astes strēlnieks bija visneaizsargātākais apkalpes dalībnieks – pilotiem vismaz bija ložu necaurlaidīgie krēsli un grīdas bruņas.

Triecienu es neatceros, tāpat arī neatceros, kā izkļuvi no lidmašīnas. Acīmredzot izkļuvi, un pat biju spējis aizrāpot drošā attālumā no degošās lidmašīnas, līdz zaudēju samaņu.

*

Viņa ar puiku iet pa Lielo ielu garām Dmitrija darbnīcai, kas tagad, vakarā, ir aizslēgta un vērti ciet.

Vecenes logā manāma zilganā televizora atblāzma. Viņa paiet garām Baltkalniņiem, Sorokiniem un Zandersoniem, un Bušelēviču mājai. Pagalms neviena nav. Nevienas neskatās. Tikai Bušelēviču suns slinki viņus aprej.

Saule tūlī nogrimis pamalē kā milzīgs kvēlojošs dirižablis.

Puika ir noguris un klusē. Nekas, tūlī būsim mājās. Tūlī paēdīsim vakariņas un iesim gulēt.

Augstu virs galvas skaidrajās vakara debesīs tikpat kā nekustīga ir maza balta lidmašīna, bezgalīgi ilgi atstarojot rietošo sauli. □

Rakstniece Laura Vinogradova (dzimusi Tālberga, 1984) ir vairāku stāstu krājumu un bērnu grāmatu autore.

Laura Vinogradova

NOSALUSI

Vasarām vajadzētu būt siltām un sausām. Vajadzētu ģērbties pavisam plikiem un mazgāt paduses vairākas reizes dienā. Un salstošiem zobiem katru dienu kost saldējumā. Bet šī vasara nav tāda. Šī vasara salst un drebinās mūžīgā mitrumā. Drēgnums ievazājies pat kaulos, un ļaudis drūzmējas ap krāsnīm. Ciešāk, pilsoņi, ciešāk!

Es iznāku no darba un atviegloti nopūšos, ka nelīst.

– Diaņčik! – man uzsauc Miša, un es satrūkstos.

Jau pagājis gads, bet šis vārds man vēl joprojām ir svešs. Toreiz šķīta, ka visa tā vārdu mainīšana ir laba doma, bet šodien es vairs nezinu. Es neatsaucos, ja mani uzrunā, es vārdā neatpazīstu sevi. Tas ir kā svešķermenis, kuru nepieņem ne mans prāts, ne ķermenis. Dažreiz prātoju, vai meita savu jauno vārdu ir pieņēmusi? Vai viņai ir izdevies?

– Diaņčik!!! – Miša sauc mani un māj ar roku.

Protams, ka Diaņčiks iet pie vecā vīra, kas mazliet nostāk no veikala durvīm sēž uz ietves, zem dibena salicis saplēstas kartona kastes. Blakus glīti guļ abi koka kruķi ar gumijotām apakšām. Mišam mugurā sarkana pufaika un bārda nav skūta mēnešiem. Un tomēr, viņš ir vienīgais cilvēks jaunajā pilsētā, pie kura es eju. Ar kuru smejos un raudu. Arī par jauno pilsētu es vairs neesmu tik pārliecināta. Dzīves maiņa nav tik iespējama, kā raksta skaistajos žurnālos.

– Papīposim?

– Papīposim.

Tas nozīmē, ka es Mišu cienāju ar cigaretēm. Labprātīgi. Tikai tāpēc, lai kādam ko dotu. Kādam, kam vajag. Bezjēdzīga došana ļoti iztukšo.

Aizpīpēju un dodu cigareti Mišam. Viņš iesprauž to savā mutē, kas atrodas kaut kur iekšpus viņa netīrajai bārdai.

– Kā iet? – Miša jautā, un es nodrebīnos.

– Nosalusi?

Nosalusi. Jau gadu jaunā pilsētā ar jauno vārdu salst. Un tā vajag. Lai salst visu mūžu. Manam puikam arī sala. Sala tik ļoti, ka sasala un nosala. Neviens sūda mežs, neviens sūda cilvēks viņu neizglāba. Un sūda mātei tagad jāsalst un vajag, lai salst visu mūžu.

– Man viss labi, – es atbildu Mišam, – bet tev? Vecīt, es visu laiku brīnos, kā tevī vēl asinis riņķo.

– Dzidrināt vajag, – Miša smejas un izvelk no lielās kabatas mazo šņabja pudelīti.

Viņš uzmanīgi vēro apkārtni un brīdī, kad veikala priekša no cilvēkiem tukša, ierauj mazu malku. Pudeli aši bāž atpakaļ kabatā.

– Dzeri? – viņš tomēr man vēl pajautā.

Es jau gadu neesmu dzērusi, jo man teica, ka Diāna nedzer. Bet es gan dzēru. Ai, kā dzēru! Man garšoja viss, dzēru, kad vien kāds cienāja. Dzēru un kodu skābā gurķī. No rīta sāpošu galvu vilkos uz darbu un nezināju, kur ir mani bērni. Tikai tagad viss skaidrs. Puika ir sasalis. Puika vairs neskries un nesmiešies. Sasala viņa rociņas, sasala viņa kājiņas. Aizsala acis ciet, un sirdī ledus. Puika vairs neskrien, tāpēc par viņu man sirds mierīga. Es vienmēr zināšu, kur viņš ir.

– Dirsā tāda vasara, – Miša pukojas.

– Dirsā, – es pamāju.

– No vienas puses jau labi, cilvēki žēlīgāki, – Miša smejas un pagrabina veco konfekšu bundžu. – Paklausies, kā žēlums skan, – un Miša atkal smejas.

Man arī jāsmaida. Žēlumam ir skaista skaņa, ja to ieliek metāla konfekšu bundžā. Miša izvelk no bundžas papīra naudu. Lepni bāž man pie deguna.

– Re! Varbūt tāpēc lietus list? Lai mēs, pasaulē cietēji, tiktu arī pie kaut kā cita, nevis tikai skanošā?

– Noteikti tāpēc, Miša, noteikti!

Miša papīrīti noslēpj kabatā.

– Par šito Jankam neteikšu.

– Miša, tu esi labs cilvēks, – es smejos, un Miša māj ar galvu.

– Debesīs mani nesatiksi!

Mani arī ne, es nodomāju, mani arī ne. Un es jau varu censties, varu darīt visu ko, bet es zinu, ka debesīs man būs slēgtas. Ar suņiem aizrīdīs, un sakostām, asiņojošām kājām varēšu vilkties uz eļli. Bet puika paliks debesīs. Puika klusēs un neteiks ne vārda. Skatīsies, kā māte klauzina pie vārtiem, bet neko neteiks. Visi vārdi būs sasaluši un sirdī ledus.

– Davai, Miša, man jāiet!

– Nu, davai! Rīt strādāsi?

– Nē, man rīt brīvs! Laime!

To laime es saku, jo tā ir ierasts. Patiesībā tā nekāda laime nav. Palikt mājās. Palikt brīvai. Tik ļoti brīvai, ka nav kur paslēpties. Ne no sevis, ne meitas. Es velkos mājās, smagais maisiņš ir piepirkts pilns. Roka sāp, un es sev miljono reizi solos tik daudz vienā reizē nesapirkt.

Ieeju dzīvoklī, Martas vēl nav. Aukstā vasara ir pamanījusi tikt arī telpās, un es uzvelku vilnas zeķes. Dzirdu atslēgu slēdzenē, un ienāk Marta.

– Čau, mammu!

– Čau, Martiņ!

– Mamm. Mani sauc Samanta!!!

– Protams, Samanta.

Tāpat meitai tas ir savādāk. Viņa jauno pieņēmusi. Viņa grib šo jauno vārdu, jauno pilsetu un jauno skolu. Mēs par to nekad nerunājam. Ne par jauno, ne veco, jo tad visi vārdi top par asarām un aizmiglo acis.

– Kā gāja skolā? – es jautāju, kad virtuvē mizoju kartupeļus, bet Marta, nē, Samanta ienāk, lai paņemtu maizi.

– Labi. Forši. Ā, zini, Olivers šodien bija uzkrāsojis uzacis!

– Kāpēc? – es nesaprotu.

– Nū, jo viņš grib uzkrāsot uzacis. Grib izskatīties skaists varbūt?

– Apžēliņ...

Un tad Marta Samanta sāk kliegt, jo viņa ir tajā skaistajā vecumā, kad uz vecākiem jākliež. Un viņai ir sasalis brālis un sūdiņa māte, tāpēc viņa kliež. Pārsvārā kliež, bet man kliegšana šķiet labāka kā klusa raudāšana savā istabā.

– Mamm, tu kaut kāda antīka! Vai tad katrs nedrīkst darīt to, ko grib? Un dzīvot, kā grib un patīk. Nu patīk Oliveram krāsoties, kāda mums tur daļa!

– Vai es arī varu būt tāda, kā gribu?

Marta Samanta klusē, bet tad izaicinoši vaicā:

– Un kāda tad tu gribi būt?

Es klusēju un sakniebju lūpas.

– Nekas nemainīs to, ko tu izdarīji. – Es dzirdu Martu vai Samantu runājam, un tas skan kā pliķis sejā.

– Es esmu vainīga?

Un tad viņa atkal kliež.

– Protams! Tu esi vainīga! Vai tad autobusa šoferim bija jāpieskata tavi bērni? Vai kaimiņiem? Protams, tu esi vainīga!

Viņa aizskrien un skaļi aizcērt durvis. Es turpinu mizot kartupeļus, jo tādi ir pusaudži. Tādi ir pusaudži, ja viņiem pirms gada mežā apmaldās un nosalst brālis. Tādi ir pusaudži, ja mamma nav brāli nosargājusi, ja viņš klaiņo un tik mazs braukā ar autobusiem. Ja kājās sandales un zila sporta jaka. Pusaudži kliež, ja viņu brāliņi apmaldās mežā un sasalst rociņas, kājiņas, sasalst asinis iekšpus

brāļiem. Pusaudži kliez par tādu māti kā es. Vainīga.

Kad vēlāk Marta vai Samanta iznāk no savas istabas, mēs abas izliekamies, ka nekas nav noticis. Bieži vien tā turas kopā visas ģimenes. Jo viss jau nav izrunājams. Dažreiz visu nemaz nevajag.

Mēs paēdam vakariņas un tad skatāmies seriālu. Samanta gan degunu iebāzusi telefonā, bet vienalga, mēs sēžam blakus. Kopā.

Kad pēc savas brīvdienu laimes atkal eju uz darbu, pie veikala sēž Janka.

– Čau, Janka! – es zsaucu. – Šodien tava dežūra?

– Mišas, bet viņš, maita, apslimis.

– Nopietni apslimis?

– Klepo.

– Nevajag naudu zālēm?

– Būs jau labi, – Janka norūc un pašķindina savu konfekšu kārbu, – mums ar Mišu ir darbs.

– Pasveicini viņu, – es nosaku un eju veikalā.

Janka paliek sēžot, zem dibena salicis saplēstas kartona kastes. Blakus glīti guļ abi koka kruķi ar gumijotām apakšām. Jankam mugurā sarkana pufaika un bārda nav skūta mēnešiem.

– Labrīt, Diāna! – kolēģe mani sveicina, un es atkal saraujos.

Pēc tam, kad viņi atrada manu puiku mežā, pavisam nosalušu, mēs nolēmām pamest pilsētu. Viņi mums piedāvāja tādu variantu, jo zināja, ka tie pirksti, kuri mūs baktīs, būs stiprāki par mums abām. Mums iedeva jaunu pilsētu, jaunu darbu un skolu, iedeva pat jaunus vārdus. Mani tagad sauc Diāna. Diāna. Diāna. Diānai viss var būt citādi.

– Labrīt! – uzsmaidu kolēģei un pēc tam uzsmaidu arī tiem cilvēkiem, kuri stāv pie kases nogurušām sejām.

Bet aiz visa tā „labrīt” es domāju par Mišu un Janku. Kā cilvēki neredz, ka viņi ir divi? Kā neredz, ka tikai kruķi un jaka ir viena. Tie vīri zem bārdām taču ir divi.

Varbūt tas ir līdzīgi kā man. Es arī esmu divas. Es un Diāna. □

Baiba Zile

LAUZTO SIRŽU KLUBS

Lauzto siržu klubs bija dīvains nosaukums lidostas bāram. Frankfurtes starptautiskās lidostas tumšās C ejas kreisajā stūrī, pie pagrieziena uz tualeti starp deviņpadsmito un divdesmit pirmo geitu, šī mazā salīņa piedāvāja pamieļot acis ar lidmašīnu astu asimetrisko skaistumu. Pasažierim, kurš jau bija nogājis trīs jūdzes no drošības kontroles un vēl vajadzēja pārvarēt tikpat līdz savam geitam, šis pēkšņais patvērums ar stūrainajiem sarkanajiem burtiem un neproporcionālo izvirzījumu „b” apakšdaļā izraisīja asociācijas ar vientuļu sirēnu, kurai piespriests sods dziedāt bezsejainajai cilvēku straumei.

Pirms pāris gadiem šeit atradās restorāns L veida formā – vistu spārniņi, sīpolu riņķīši un tomāti ar mocarellu. Taču pēc lidostas pārbūves ēstuves garāko sānu atdeva bezpersoniskam *Duty Free* veikalam, kurš pat man likās nepamatoti dārgs. Otrs gals pārtapa šajā bārā, patiesībā alus un ātro uzkodu vietā, kam samērā tuvu atradās arī *Camel* pīpētava.

Mans reiss no Bāzeles bija nokavējies, un nākamais uz Atlantu arī nelidoja laikā. Tā nu es iestrēgu Frankfurtes lidostā, tiesa, ne pirmo reizi, un šī nebija sliktākā vieta, kur pavadīt laiku, ņemot vērā geitam netālo pīpētavu. Būtu gan labāk nesmēķēt, mani mocīja Venēcijā saķerts klepus, bet kā nekā tā bija pēdējā iespēja pirms mājām. Paps burkšķēs, tiklīdz ieraudzīs man rokā cigareti.

Iekārtojos uz bāra krēsla gandrīz pie pašas kases un vēroju cilvēkus, kuri virzījās pa slīdošā celiņa lentu starp geitiem. Pie bāra izveidojās rinda. Trīs itāļi strīdējās vai jokoja, vēl viens nevarēja izvēlēties, kuru *panini* ņemt, un sievietē viņiem aiz muguras acimredzamā neapmierinātībā skaļi nopūtās.

– Te ir brīvs?

Pamāju ar galvu.

Viņam bija ap trīsdesmit pieci četrdesmit. Kas nozīmēja – man par vecu. Melns uzvalks ar tumši brūnu šlipsi un violetu lakati-

ņu tam paredzētajā kabatiņā. Īsts džentlmenis nekad nesaskaņo kaklasaites un lakatiņa krāsu, paps mācīja brālim. Labajā rokā *iPad* ādas portfelītis, nē, nevis vienkārši ādas, bet Henry Brouke, kuru varēja nopirkt tikai Eiropā. Diezgan pamaza auguma, gandrīz kā es plus dažas collas, acīs agri sasniegtu panākumu mirdzums – tādu pazinu no papa kompānijas jaunajiem partneriem. Gandrīz pavisam nemanāms alus vēderiņš, kas dīga zem gaišzilā krekla ar aproču pogām. Laulības gredzens un tam pieskaņots pulkstenis ar zeltītu siksnīņu.

– Vai neiebilstat, ja es paņemšu? – Viņš pasniedzās pēc miniatūrajem brēčļiem uz lētes.

Paraustīju plecus. Vienmēr, dodoties māju virzienā, kļūstu nerunīga. Zinu no galvas tukšās plāpas par Eiropu un Ameriku ar nējauši satiktiem cilvēkiem, kuriem gar tevi nav nekādas daļas, un otrādi. Stundas, pavadītas bezjēdzīgā virskārtas apmullāšanā, kuru gribas nokratīt no sevis kā netīra lietus lāses. Labāk jau laikus apbruņoties ar pilnīgi vienaldzīgu sejas izteiksmi un visus ignorēt. Brālis domā, ka tāds skatiens izskatās seksīgs – nu ja, supermodelēm ir tieši tāds „man uz visu pajāt” ģimīs.

Pirms vairāk nekā simt gadiem mana tēva vectēvs devās uz Amerikas Savienotajām Valstīm no tepat netālas vācu pilsētiņas, kuras vārdu es nemāku izrunāt. Ģimenes leģenda vēsta, ka viņa kabatā bijušas piecas vācu markas. Pēc piecpadsmit gadiem viņš vadīja un vēlāk izpirka lielāko tabakas rūpnīcu Amerikas pavalstī. Tas padarīja mūs bagātus, un šo leģendu es dabūju klausīties katru nedēļu, kad pēc svētdienas pusdienām man tika ļauts ielavīties cigāru istabā, kur paps, dūmiem apvīts, kavēja laiku kopā ar draugiem. Nosēdinājis mani blakus otrā ādas krēslā un pūzdams konjaka elpu sejā, viņš vilka savus rupjos pirkstus cauri maniem matiem un teica:

– Parādi man, Eloīze, šodien kaut vienu puisi, kurš varētu uzbūvēt fabriku tikai ar savām divām rokām un prātu. Parādi! Kur ir šie cilvēki, kur ir šī griba tagad, mūsdienās?

Viņam bija īpaši svārkī šīm cigāru istabas pēcpusdienām, un pats viņš sevi mēdza sa-

Baiba Zīle raksta prozu. Publicētie darbi: romāni *Dzīves simulācija* (ar pseidonīmu Anna Kravicka), *Melu Meistars*, humoristisks dokumentālās prozas darbs *Rausītis un Karma*, kā arī stāstu krājums *Aukstākā ziema simt piecdesmit gados*.

līdzināt ar Čērčilu. Vēlāk, kad jau biju lielāka, uzzināju, ka pēc šiem pasākumiem draugu lokā viņš devās pie Annas, savas mīļākās. To man pateica māte, kura ar tādu lietu iznākumu bija visai apmierināta, jo tas ļāva viņai koncentrēties uz lielāko kaislību savā dzīvē – teātri. Tur, Vinstonseilemas pašdarbības trupā, viņa pārtapa liktenīgā un neirotiskā Tenesija Viljamsa varonē, upurī un bendē vienlaikus. Viņa varēja izvēlēties, kura skatītāja sirdi apēst un kuru apmīļot, tik ļoti neatvairāma māte bija uz skatuves. Bet vai viņa to izmantoja? Varbūt, taču mātes mīlas dzīve man vienmēr bija noslēpums. Iespējams, viņai neko vairāk nemaz nevajadzēja, viņai pietika ar teātri. Varbūt triumfēja slepenā dēkā ar kādu sava talanta pielūdzēju, taču tādi sīkumi kā atriebība tēvam viņu neinteresēja.

Esmu mantojusi mātes skaistumu un tēva sīkstumu. Un esmu centīga, daudz centīgāka nekā brālis, to saka paps, viņš mani vienmēr redzējis īsto mantinieci savam uzņēmumam. Man būs lieliska un dēkaina dzīve, piepildīta ar alkām, iekāri, sacensību un veiksmīgiem cilvēkiem piemītošu slepenu un

citiem nesaprotamu melanholiju. Bet, lai to visu uzsāktu, vecāki mani nosūtīja uz šo skolu Šveicē. Eiropa vispār tagad ir modē, *en vogue*, kā teiktu māte, un *Eiropa tevi iztaisīs par cilvēku. Tur ir mūsu saknes, mūsu senči*. Vecvectētiņš varonis. Jā, arī daudzi manu vecāku draugi tagad sūtīja savus bērnus mācīties uz Eiropu.

Tā nu esmu veikusi šo maršrutu jau trīspadsmit reizes, ja skaita visus virzienus: četras reizes turp – atpakaļ pagājīšgad, divreiz šogad un patlaban. Pēc brīvdienām atgriezīšos skolā, vēl viens semestris un tad tas būs beidzies. Sāksies mana istā dzīve.

– Dīvains nosaukums, – teica svešinieks.

Paskatījos uz viņu rūpīgāk.

– Kas tur tik dīvains? Jums nekad nav bijusi lauzta sirds?

– Ha-ha!... Man kā reiz šobrīd ir lauzta sirds.

Vēlreiz palūkojos uz viņu, šoreiz iesāņus, lai nebūtu pārāk uzkrītoši. Viņš runāja ar nelielu franču akcentu. Tā es atpazinu, jo daudzi mani klasesbiedri nāca no Francijas.

– Kā tevi sauc?

– Eloīze.

– Eloīze... lalalalala... – viņš iedziedājās.

– Ļoti smieklīgi. Tu esi četrdesmit septītais, kurš tā dara.

– Uff!... Atvaino. Tas bija stulbi. Jauki tevi saktikt, Eloīze. Karls.

Mēs pasūtījām katrs vēl pa alum.

– Es tevi ievēroju jau lidmašīnā. No Bāzeles, vai ne?

– Hmm... Tiešām? Es gan tevi neredzēju.

Brīdi sēdējām klusējot.

– Uz kurienu dodies?

– Uz Atlantu.

– Wow! Tas gan ir forši.

– Nav tik forši, kā tu domā.

– Skaidrs.

– Un tu?

– Uz Grankanāriju.

– Lūk, tas ir forši. Atpūsties?

– Jā... Gandrīz. Un tu?

– Arī.

Atkal iestājās neveikls klusums. Tagad atlika vai nu iegrimt katram savās domās vai piedzerties un sākt flirtu, kas beigtos ar ātro seksu lidostas tualetē.

Viņš pieliecās tuvāk un maigi uzlika roku man uz pleca.

– Eloīze, es tev gribētu ko palūgt. Tas man ir ļoti svarīgi. Tikai saproti mani pareizi... Tev man jāpalīdz.

Tad tomēr flirts.

– Šajā bārā man bija kāds jāsatiek. Kāds ļoti svarīgs cilvēks. Taču viņas lidmašīna kavējās, bet man jau laiks uz geitu. Vai tu varētu viņai atdot šo? Lūdzu!...

Un viņš ieslīdināja man plaukstā pabiezu aploksnī. Bez adresāta.

Viņš joprojām turēja savu otru roku man uz pleca. Es jutu to cauri žaketei – roka bija ļoti dzīva, neliela un mīksta kā mazs dzīvnieciņš, pelīte vai kāmis. Kaķēns. Es izjutu simpātiju, pat *lidzjutību* pret šo mazo roku – kā tā mierīgi, taču diezgan izmisīgi gūlās man uz pleca.

– Es... mm...

– Lūdzu, Eloīze... Es tevi ievēroju jau lidmašīnā. Man šķita, ka tev var uzticēties. Es jūtu cilvēkus.

– Nu labi... Okei. Bet kā es...

– Viņa atpazīs tevi. Es viņai nosūtīšu *sms*. Lūdzu... tas ir svarīgi.

Viņš skatījās manī no apakšas, nudien lūdzoši un pazemīgi.

– Bet...

– Tu te būsi kādu stundu, vai ne? Tava lidmašīna kavējas par divām.

– Bet, ja nu es aizeju uz tualeti vai... Es nezinu.

– Par to neuztraucies. Viņai te jābūt pēc minūtēm piecpadsmit. Tik daudz tu varēsi pagaidīt? Un, lai pavisam droši... – Viņš ielika man plauktā kaut ko, kas uzreiz iedzēla.

Tā bija paliela nozīmīte ar olimpisko peldētāju, kurai galvā bija maza peldcepurīte – kā filmās par Parīzi divdesmitajos un, kā teiktu mana māte, *la decadence*. Cepurīte bija sarkana.

– Piespraud šo, nu, katram gadījumam. Lai viņa zinātu.

– Bet...

– Es... es nezinu, ko teikt.

Viņš palīdzēja man piespraust nozīmīti, un es ieliku aploksni kabatā.

– Nu labi, – es teicu.

Viņš, atkal palūkodamies no apakšas, teica:

– Paldies tev!

Un, nolīcis uz letes naudu par mūsu dzērieniem:

– Atā!

– Atā, – es atbalsoju, un viņš, tikpat strauji kā parādījies, pazuda no manas dzīves.

Lidmašīnas rūkoņa sašķēla klusumu tūkstoš vibrējošās mazās lauskās. Bars ar histēriskiem, droši vien piedzērušiem jauniešiem bļausīdamies devās uz *Camel pipētavu*. *Trāmīgi pieskāros aploksnei kabatā. Ja nu tur bija narkotikas? Vai bioloģiskais ierocis, kurš man jāienes līdz lidmašīnā, un visi nomirs? Vai pat bumba? Kāda es tomēr biju idiote...* Tieši tā taču viss arī parasti notika. Šarmants svešinieks, jauna naiva meitene. Un noziegums. Taču... Mēs bijām šeit jau pēc drošības kontroles, kā tad viņš varēja ienest bumbu? Vienīgi, ja tā bija jauna un viltīga bumba? Tāda, ko neatpazīst gudrie skeneri un kas nodara īpašu ļaunumu?

Pasūtīju kolu un sāku gaidīt sievieti.

Trīsgadīgs bērns tipināja paralēli slidošajai lentei un kaitināja māti. Sīcis monotoni būbināja kaut ko savā bērnišvalodā, laiku pa lai-

kam patirināja dzeltenu taisnstūri un ieurojās.

– Patrik, noliec telefonu! – sieviete iekliedzās.
– NOLIEC to telefonu!

– *MrghgaruarauauauaAAAA*, – bēbis sāka baurēt vēl skaļāk, atlieca galvu un izdvesa dēmoniskus smiekļus. Sieviete izrāva viņam no rokām telefonu, apgriezās apkārt un bezpalīdzīgi palūkojās pūlī, ar acīm ieķerdamās manī un nozīmītē. Gandrīz palēcos no sava bāra krēsla. Vai viņa varēja būt tāda? Dzīves nogurdināta, ar kliežošu rāpuli uz horizonta? Karls neko nebija minējis par bērnu. Taču sieviete atviegloti nopūtās, atņēmusi mazu lim telefonu, un vēlreiz paskatījās manī, teļepātiski raidot *kā es gribētu to sīko aizsūtīt kaut kur tālu tālu un arī tagad pasēdēt bārā pie aliņa*.

Letes galā stāvēja dažas vācu avīzes, paņēmu augšējo. Mazliet zināju vācu valodu, paps gribēja, un arī skolā mums tagad bija kurss, tā kā sapratu apmēram pusi no satura. Nē, es uztvēru pat vairāk, izlasīju teoriju, ka zeme nevis sasilst, bet sasilst, un klaču rakstu par slavenu vācu TV zvaigzni biseksuāli. Paskatījos Gārflīda karikatūru pēdējā lapā, taču, nē, joks vāciski bija manām smadzenēm par sarežģītu.

Palūkojos pulkstenī. Gandrīz pusstunda kopš Karla atā. Viņš teica, piecpadsmit minūtes. Varbūt, piecpadsmit minūtes līdz viņas lidmašīna nosēžas? Tad kamēr atveras durvis, reizēm uz termināli ved ar autobusu. Un pasu kontrole, ja viņa neieradās no Eiropas Savienības. Varbūt lidmašīna vispār piezēmējās otrajā terminālī? Karls taču man neko nebija pateicis par sievieti, nedz arī viņas reisu. Viņa varēja būt no policijas vai cita valsts dienesta. Un viss šis stāsts bija noorganizēts pret mūsu ģimeni! Paps taču runāja par iesaistīšanos politikā. Un, ja paps par to runāja, tas nozīmēja, ka viņš to jau darīja.

Māte pilnīgi noteikti domātu, ka iecerēts atentāts pret mūsu ģimeni. Tik tiešām. Narkotikas un bumba atkal atgriezās, acu priekšā noplīvoja sarežģīts un baiss spiegu seriālu sižets ar nolauptānu, izspiešanu, pakal dzīšanos apvidus automašīnā un spīdzināšanu pamestā rūpnīcā. Meitu pret naudu! Vai

varu, posteni politikā vai slepenu informāciju!

Nu, nē. Lidmašīna vienkārši nokavējās pāris minūtes, un brauciens lidostas autobusā varēja prasīt pat pusstundu, ja pasažieri ilgi tūcijās. Es pasūtīju kolu un tomēr vēlreiz pievērsos Garfieldam.

Pagāja vēl piecas minūtes un, jau sākdamā ilgoties pēc cigaretēs, atkal pārļaidu acis pūlim. Skaļa vienaldzīga seju straume: baltas, dzeltenas un tumšas, visi vecumi un tautības, dzimumi un lielumi. Acis, kājas, mati, dibeni, dzīvesstāsti. Visi šie cilvēki pēc kaut kā ilgās un par kaut ko pārdzīvoja. To mans tēvs nicīgi sauca par „aitu sapņiem”. Reiz jautāju, kādēļ viņš strādā divpadsmit stundas dienā, – bizness gāja labi, bija lieliska ģimene, brīvdienas Floridas vasaras mājā, cigāru istaba, draugi un mīļākās, – kādēļ viņš mēdza pazust uz pāris dienām ar savu draugu Džeku un ko viņi tur darīja? Kādēļ? Kā vēl viņam trūka?

Viņš atbildi sāka ar ievadu, – ka man dzīvē būs kārtīgi jāmacās, jāuztur mūsu ģimenes reputācija, man būs labs darbs un ģimene, bet tas nav galvenais. Galvenais, lai tu, Elī, nebūtu aita. Jo aitas staigā pa aploku un domā, ka tām viss ir. Tev var būt viss, tev *būs viss*, tāpat kā man, bet tev vienmēr – vienmēr ir jājūt aukstais pistoles stobra pieskāriens pieri. Vai tu saproti? *Tu saproti?* – viņš pārjautāja. *Jā, jā*, es atbildēju, galvenokārt, lai nomierinātu, paps bija mazliet iedzēris, un saruna notika cigāru istabā, kas vienmēr bija mazliet bīstami. Man bija grūti iedomāties pistoli sev pie galvas, arī tikpat grūti iztēloties, kāds būs tas *viss*, ko es dzīvē gribēšu, un kad vēl man tas *viss būs*, *bet jā, jā*. Nebūt par aitu.

Kad biju maza un mēs ar vecākiem un brāli braucām uz Floridu un arī slēpošanas braucienos, vienmēr dievināju lidostas. Es pat ne tik daudz gribēju doties ceļojumā mērķa dēļ, bet, lai nokļūtu lidostā. Tas bija lielākais prieks, tīrs, neatšķaidīts tukšums, pāreja no vienas vietas uz otru. Kad īsti neesi nekur un vienlaicīgi kopā ar tūkstoš svešiniekiem, kuri ieslēgti tajā pašā nekuriēnē. Lidostas gaidīšana manī iesvēla gandrīz taustāmu eiforiju,

kādu nejutu gandrīz no nekā cita, varbūt izņemot peldēšanu.

Reiz, kad man bija apmēram piecpadsmit gadu, mēs devāmies uz tēva biznesa partnera ballīti ar viņa privāto lidmašīnu. Bija apmēram astoņi vakarā, rietēja saule. Bija viens no tiem vasaras vakariem, kad ilgas pēc kaut kā, kas nekad nebūs, izstaroja gaisā vieglu un maigu izmisumu. Paps runāja pa mobilo telefonu, un mēs stāvējām pie skrejceļa, vērojot plašo lauku, kas atklājās mūsu acīm. Tas bija tik tukšs, cik vispār tukša var būt kāda vieta – šķita, pat horizonts pazūd šajā tikpat kā nemanāmajā izmisumā. Tikai debesis, zeme un mēs, gaidot iekāpšanu. Mēs atradāmies nekuriēnēs sirdī. Šis brīdis laikam arī bija tas, kad es spēju iedomāties, ko nozīmē sajūst aukstā pistoles stobra pieskārienu pieri. *Jā, jā*. Taču papam es to neteicu.

Četrdesmit piecas minūtes. Ne vēsts no sievietes. Kļuva karsts, laikam no izdzertā alus. Biju pasūtījusi vēl vienu. Novilku žaketi un piespraudu Karla nozīmīti T-kreklam.

Bet, ja nu Karls viņai uzrakstījis, ka esmu zilā žaketē? Vai – vīrieši jau neievēro tādas lietas kā apģērba veidu un krāsu – vienkārši: *meitene jakā?* Uzvilku žaketi atpakaļ par spīti tam, ka jau jutu nosvīstam pieri, un nozīmīte atgriezās sākotnējā vietā. Tur pēc iepriekšējā sprauduma tagad rēgojās divi mazi caurumiņi, kas droši vien tur tā arī paliks. Šī bija mana mīļākā žakete. Klusībā nolamājos. Kādēļ es vienmēr pievelku visādus *frikus*?

Vēlreiz pārļaidu acis pūlim. Kad sāku ladināties no Šveices uz mājām un atpakaļ, romantiskais periods ar lidostām beidzās, iestājās rutīna. Laikam tā bija daļa no tā *visa* iegūšanas, par ko runāja paps.

Māte ienīda lidostas. Viņa allaž teica, ka ir divas lietas, kuras viņa dzīvē ienīst visvairāk – lidostas un viesnīcas. Viņa necieta pārvietošanos, pagaidu stāvokļus, gaistošo nekuriēnēs smaržu, kas vēdīja ap iluminatoriem, svešinieku zaglīgos skatienus, kuri apgramstīja viņas skaistumu. Man šķiet, tam bija kāds sakars ar „aitu sapņiem”. Viņa baidījās nokļūt teritorijā, kur tie ladinājās apkārt kā neredzami tauriņi starp cilvēku galvām. Tādēļ katreiz, kad devāmies savos sezonālajos brīvdienas ceļojumos un tuvojāmies lidos-

tai, viņa izskatījās kā pēkšņi no diķa izmesta zivs. Visa viņas drošā pasaule – labdarības maratoni, teātris, svētdienu pusdienas, viss, kas viņu turēja pie zemes, – draudēja izgaist melnajā caurumā, kur lidošanas brīžos pazuda laiks un telpa.

Nu jau bija pagājusi gandrīz stunda. Stunda! Ne miņas no sievietes. Vientuļas sievietes vispār bija pazudušas no mana redzesloka, tikai tiņu pāritis gāzelējās pa vienu slidošo lentu un pensionāru pāritis (cik ironiska dzīves metafora!) pa pretējo. Izņēmu no kabatas aploksni un vēlreiz to aptaustīju. Iekšā bija kaut kas mīksts – iespējams, ne tikai papīrs, bet tāds kā audums vai varbūt pat švamme.

Izmisīgi palūkojos uz *Camel* būdiņu turpat netālu. Pēc šī alus nu pavisam noteikti vajadzēja cigareti. Tuvojās arī izlidošanas brīdis. Vēl jau kādu pusstundu te varēja pakvernēt, bet pēc tam gan būs jātaisās uz savu geitu. Ja es tagad ļoti ātri aizskrietu uzpīpēt, paralēli skatoties cauri būdiņas sienai, un uzmanītu pūli, es viņu nepalaistu garām.

Un te nu beidzot viņa nāca. Es viņu pazinu uzreiz. Sieviete bija slaida un trenēta, neliela auguma, gandrīz tikpat maziņa kā es. Viegls karamaļu krāsas mētelis ar jostu, toni gaišāks lakats ap galvu – viņa bija atlidojusi no aukstas zemes – un tādas pašas krāsas kašmira kleita. Zamša zābaki un lielas elegantas saulesbrilles – Žaklīna Kenedija, ne pielikt, ne atņemt. Pārvietojoties lakats mazliet slīdēja atpakaļ un atklāja tumšus matus, arī āda zem brillēm izskatījās krietni iesauļota. Vienā elkonī viņa bija iekārusi gandrīz baltu *Pradas* rokassomiņu, otrā turēja dzeltenu vīstokli.

Par spīti tam, ka brilles sedza viņas acis, varēju redzēt – nē, es *sajutu* – sieviete lūkojās apkārt kā bēgoša stirna. It kā viņai kāds sekotu. Žesti, kustības un minstināšanās pie uzkāpiena slidošajam celiņam bija izmisuma un atkāpšanās gatavības pilni.

Un nozīmīte, žakete, brilles, visas šīs izrādīšanās un fasādes bija liekas – es nebūtu viņu nepamanījusi, un viņa mani.

Piecēlos no sava bāra krēsla un viegli viņai pamāju, bet tieši tobrīd no *Duty Free* veikala izplanēja XXXXL izmēra vīrietis un aizstājās man priekšā. Žestu sieviete nebija pamanījusī, taču tuvojās pa slidošo lentu, nu jau pavisam blakus *Camel būdiņai*. *Vēl tikai daži soļi, un viņa būs te.*

Viņš parādījās pilnīgi ne no kurienes. Visticamāk, no vīriešu tualetes nišas, kura atradās starp bāru un pīpētāju būdiņu, bet šķita, ka no zila gaisa. Vecāks nekā Karls, taču ļoti elegants, ar seksīgi sirmiemi deniņiem un mirdzošām brūnām acīm. Noteikti bija viens no simpātiskākajiem vīriešiem, kādus vispār nācies redzēt. Kādēļ sievietei vajadzēja Karlu, ja bija *viņš*? Vai tam bija kāds sakars ar „aitu sapņiem”? Mazā, siltā roka man uz pleca. Kaķēns. Bet viņa taču nebija aita. Viņa bija stirna.

Palēcies kā ķengurs, vīrietis sagrāba viņas elkonī un, kā man likās, viegli iešņācās. Brūno acu maigums pazuda, un tās izstaroja dusmas. Viņa nolaida skatienu, cenšoties atbrīvoties no tvēriena, un nolika dzeltenu vīšķi – tas izrādījās žurnāls – uz galda blakus pīpētavai. Abi strīdējās: varēja redzēt, kā vīrietis viņu atlaiž, atkal sagrābj un tad atbrīvo pavisam. Pēc apmēram piecām minūtēm viņa, jau pavisam mierīgi, atkal paņēma no galda savu žurnālu. Viņš aplika sievietei ap pleciem roku, abi saskūpstījās un gāja prom.

Viņi devās uz priekšu, ejot garām *Lauzto Siržu Klubam*. Uz īsu brīdi, divām sekundēm, viņa pagrieza galvu šurp. Sieviete bija mani pamanījusī jau agrāk, es to zināju. Un viņa zināja, ka es zinu. Viņa raudzījās man acīs cauri saulesbrillēm, un es jutu skatienu par spīti tumšajiem stikliem – tas iedūrās manī kā tālas karstas saules stars. Laiks apstājās, un viss, ko varēju just, bija spriedze, kas nāca no šī skatiena. Sieviete atvēra muti un kaut ko teica – protams, *viņam* –, bet šķita, ka sacītais adresēts tieši man, tikai es to nedzirdu. Man pietiktu paspert soli uz priekšu un... Tad sieviete aizgriezās projām no manis, pie sava pavadoņa, notrausdama no viņa jakas neredzamu pūku, un abi izgaisa bezgalīgajā lidostas tunelī.

Samaksāju par pēdējo alu, bija jau arī laiks posties. Cerams, ka lidojums nekavēsies vēl

ilgāk. Taču monitors rādīja, ka Atlanta būs solītajā laikā. Tad devos uz tualeti un ieslēdzos kabīnē.

Izņēmu aploksni no kabatas un to attaisīju. Iekšā bija salvetes, daudz daudz dzeltenu salvešu, un vidū ietīta salocīta papīra strēmele.

Tur bija vārds. Tikai viens vārds, uzrakstīts ar zilu pildspalvu uz nelielā papīra gabaliņa. Es to izlasīju, tad saplēsu papīru sīkās druskās un noskaloju podā.

Mans geits tomēr bija patālu, vajadzēja pat nedaudz pielikt soli pēc aizsēdēšanās bārā. Tūlīt sāksim iekāpšanu, geits numur četrdesmit trīs, – skaļrunī aicināja metāliska balss, – sagatavojiet iekāpšanas kartes un personu apliecinošus dokumentus. Kad vilku ārā pasi no žaketes augšējās kabatas, kaut kas ass sāpīgi noskrāpēja iekšā. Palūkojos uz nelielo asins pilīti – tā bija nozīmīte ar olimpisko peldētāju. □

Lāsma Gaitniece

ČĀRA DIENAS UN NEDIENAS

Īsi stāsti par murmulī Čāri pieaugušiem bērniem un bērnišķīgiem pieaugušajiem

1. stāsts

Čāris un Čaplins

Bija apmācies svētdienas rīts. Datora tastatūrā taustiņus nīpri spiezdams, Čāris, sev pašam par izbrīnu, pamanījās „iesērfot” Čārlija Čaplina muzeja „Chaplin’s World” mājaslapā. Pētot to gan šā, gan tā un dūšīgi burtojot angļu tekstu, Čāris saprata – miera vairs nebūs; gribi vai ne, bet muzejs jāredz savām acīm. Čaplins un viņa mēmais kino bija Čāra iecienītākās lietas; viņam tās šķita mākslas pasaules augstākā virsotne.

Viss jau tā kā būtu labi, taču muzejs atrodas Šveicē. „Vai man’ dieniņ, cik tālu,” – pakausi kasīdams, nopūtās nabaga Čāris. Ko nu lai dara? Jāiet pie kaimiņienes Lavīzes, varbūt viņai būs kāds padoms.

– Kas tad tā mūsdienās par problēmu? – Lavīze bija nesaprašanā. – Nopērc biļeti, iekāp lidmašīnā un pēc pāris stundām būsi Šveicē!

– Tiešām? – viņš jutās pārsteigts.

– Tiešām, tiešām. Tikai vispirms tiec skaidrībā, kuru Šveices galu tev vajag – Čīrihes vai Ženēvas.

– Nezinu gan... Nezinu gan... Vai tad tā Šveice tik liela?

– Nemaz jau tik liela nav, taču, ja muzejs ir tuvāk Ženēvai, tad nebūtu gudri lidot uz Čīrihi. Savukārt, ja tuvāk Čīrihei, stulbi būtu nolaisies Ženēvā.

– Čīrihe? Kas tas par vārdu „Čīrihe”? Čīrihe – jā, to es vēl saprastu. Tas būtu gandrīz vai kā Čāris.

– Esi nu gan tu viens liels murmulis, – noteica Lavīze, bet Čāris lēnītēm atgriezās savā dzīvoklī.

Lieki laiku netērējot, Čāris izlēma uz Čaplina muzeju rakstīt e-pastu un, drošs paliek nedrošs, pajautāt, kā tur labāk nokļūt – lidojot uz Ķīrihi vai tomēr uz Ženēvu. Vienā rokā turēdams porcelāna tasīti ar svētdienas kafiju, otrā tomātmaizīti, kas bija dekorēta ar olu un dillēm, Čāris domās pārlika vēstules saturu. Pārāk daudz laika tas viņam neaizņēma. Prātā uzplaiksnīja nākamais jautājums – kādā valodā rakstīt? Tā kā Čāris pirms divdesmit pieciem gadiem bija pabeidzis vienu no Rīgas centra prestižākajām vidusskolām, kur padziļināti mācīja angļu valodu, viņš vispēdīgi nolēma rakstīt angļiski. Ņemot vērā to, ka no skolas laikiem viņa grāmatplauktā bija saglabājusies sešdesmitajos gados izdotā tumši sarkanā angļu valodas vārdnīca, Čārim nebija nekādu grūtību uzrakstīt pāris teikumu angļu valodā. Atbilde sekoja pavisam drīz. No tās viņš saprata, ka jālido uz Ženēvu, tad jāiekāpj vilcienā un jāaizbrauc līdz Vevē. Sagaidījis savu dzimšanas dienu, Čāris iesēdās lidmašīnā Rīga – Ženēva. Tā tikai būs dāvana! Kad lidmašīna bija uzņēmusi augstumu, laipna stjuarte Čārim piedāvāja gan šo, gan to. Viņš izvēlējās glāzi baltvīna un „Džiugas” siera gabaliņus. Kāda bauda! Tā tik ir klase! Čāris, godīgi sakot, lidoja pirmoreiz mūžā. Ar to nu nebūtu ko lielīties. Bet, kad lidmašīna bija tikusi cauri mākoņiem, un viņš ieraudzīja zilās debesis un saulīti, Čārim uzreiz bija skaidrs, ka tas notiek par godu tieši viņam. Viņš sajūtās kā Saules karalis. Kolosāli!

Ar vieglu atsitienu pret lidostas skrejceļu gaisa kuģis nolaidās Šveices Konfederācijas otrajā lielākajā pilsētā. Paķēris somu, Čāris kā vējš izšāvēs cauri stikla koridoram, kas savieno lidmašīnu ar lidostas uzgaidāmajām telpām. Tad mērķtiecīgi devās uz izeju; pa ceļam viņa skatienu piesaistīja lieli reklāmu plakāti. Bet kur tad Čaplins?

– He-hē, nekur tu nespruksi, es jau nu tevi atradīšu! – ceļotājs priecīgi iesaucās latviešu mēlē, pievērsdams sev apkārtējo uzmanību.

Ticis ārā no transfēra zonas, Čāris bez problēmām nopirka vilciena biļeti uz Vevē. Lauzītā angļu valodā pajautājis ceļu līdz lidostas dzelzceļa stacijai, viņš, apņēmības pilns, devās uz priekšu. Tavu laimi, līdz vilciena atiešanai bija jāgaida vien stundas ceturksnis. Un, rauģi, te jau arī vilciens.

Rakstniece Lāsma Gaitniece ir JG redakcijas kolēģijas biedre.

Omulīgi atlaieties sēdeklī pie loga, aizrautīgais ceļotājs sāka pētīt lidostā paņemtos prospektus. Kāds skaistums! Taču drīz vien piezagās snaudiens. Un Čāris, agri no rīta cēlies, pašam to nemanot, iemīga. Viņu pamodināja konduktora balss. Čāris izbijās. Cik ilgi viņš bija gulējis? Kur viņš tagad atrodas? Montrē??? Kas tas ir? Nākamā stacija aiz Vevē? Tad jau sanāk, ka viņš ir aizgulējies. Goč pendel, nu kas šitas ir!!!

– Jums jāizkāpj, *monsieur*, un jāpabrauc viena stacija atpakaļ. Tās būs tikai desmit minūtes.

– *Merci beaucoup!*

Tāda izgāšanās. Jāglābj, kas glābjams. Galvenais nomierināties. Un to vislabāk var izdarīt, pastaigājoties svaigā gaisā. Izgājis no Montrē dzelzceļa stacijas ēkas un pagriezies pa kreisi, Čāris gāja taisni uz priekšu. Pēc laba brīža viņš ieraudzīja majestātisku balta marmora pieminekli.

– Interesanti, kas tā par freileni? – Čāris bija nedaudz apjucis un tāds kā vilies.

– Nē, – viņš apņēmīgi noteica un pagriezta Austrijas imperatorei – konsortei, Ungārijas karalienei Sisī muguru. Skulptūra nebija Čāra uzmanības vērtā.

Jau nedaudz nomierinājies, ceļotājs uzņēma kursu atpakaļ uz Montrē dzelzceļa staciju. Drīz pienāca vilciens. Drebošu sirdi viņš iekāpa vagonā. Tagad tikai neaizgulēties.

Nokļuvis galamērķī, Čāris iegāja tuvējā kafejnīcā. Kaut kā taču bija jāatbrīvojas no nepatīkamās izjūtas, ka pabraucis garām Vevē kā tāds vidusskolnieks. Kafija viņu nomierināja, kaut gan runā, ka tā uzmundrinot. Tagad Čāris jutās gan nomierinājies, gan uzmundrinājies.

Aplūkojot stacijas laukumā Vevē plānu, ceļotājs uzņēma kursu uz muzeju „Chaplin's World”. Ceļš līdz tam bija patāls, jāiet taisni uz priekšu gar kanāla malu. Tas bija stipri paugurains, tad piepeši beidzās un Čāris bija nokļuvis ne vairāk, ne mazāk kā mežā. Tas viņu nedaudz samulsināja, taču, pamanījis vecāku dāmu ar suni saitē, viņš tai pajautāja, vai iet pareizi. Jā, jā, *richtig*. Tas arī bija vienīgais, ko Čāris no viņas garā monologa saprata. Tā Šveice patiešām ir kalnaina. Un nogurdinoša. Pēc laba brīža viņš ieraudzīja muzeja ēkas aprises. Jū-hū! Mērķis sasniegts!

Samaksājis kasē krietnu naudu par ieejas biļeti, viņš devās tālāk. Sastindzis divainā pozā, foajē ceļotāju sagaidīja pats namatēvs. Čāris pārbijās. Ak, nē, tā taču tikai vaska figūra! Apjautis, ka muzejs ir plašs, ar mērķi neapmaldīties, mūsu ceļotājs it kā nemanāmi sekoja kādai tūristu grupai, kuru vadīja gids. Skaista tā franču valoda, tikai žēl, ka neko nevar saprast. Nu, nekas.

Un tad nāca pats pārsteidzošākais – vannas istabā atkal Čaplins (šoreiz Čāris bija gudrāks – viņš zināja, ka tā ir tikai vaska figūra). Bet kā tad tā; Čaplins kāpa vannā korpēm kājās un drēbēs?! Kas to būtu domājis! Goč pendel, tāpēc vien bija vērts lidot uz Šveici, lai uzzinātu, ka slavenības iet vannā drēbēm mugurā un apaviem kājās! Tas ir kas jauns. Kad atgriezīšos Rīgā, būs jāpamēģina man arī! Un tad es tikšu pieskaitīts aristokrātijai. Tāpēc vien bija vērts šurp braukt.

Lūk, kādas pārsteidzošas atziņas dzima Čāra galvā viņa dzimšanas dienā. Bija sācies jauns dzīves gads, turklāt aristokrātijas zīmē.

Ja cilvēks grib, tad var. Čāris bija no tiem, kurš gan gribēja, gan varēja! Un, gribējies sev uzdāvināt ceļojumu uz Šveici pie Čaplina, viņš to arī bija varējis un izdarījis.

2. stāsts

Čāris un čupčiks

Pērnajos Ziemassvētkos Čāris saņēma skaistu dāvanu: viņa austrāļu tante bija atsūtījusi paciņu. Saņēmis pastkastītē paziņojumu par sūtījumu, Čāris, cerību pilns, devās tam pakāļ. Mājās, atvēris paciņu, viņš no prieka gandrīz apraudājās! Skaistas, zilas čibiņas. Gluži kā debesis. Tas vēl nebūtu nekas, taču visvairāk dāvanas saņēmēju iepriecināja čību pušķi.

– Ai, kādi čupčiki, – Čāris priecīgs noteica.

Uzāvis čibiņas, viņš metās gandrīz vai tādā kā dejā: tik ļoti Čārim šī dāvana patika. Vai veselū stundu viņš grozījās lielā spoguļa priekšā, pats par sevi priecādamies. Cik skaista dāvana! Tad apsēdās uz dīvāna un sāka maigi glāstīt čību pušķiņus. Cik tie bija mīksti un pūkaini! Tagad viņš jaunās čības vilka kājās, tikko pārkāpis dzīvokļa sliekšni. Viņam jau ļoti gribējās aiziet jaunajās čībās uz veikalu, bet kaut kā neērti.

Kādu dienu, pārnācis no pēcpusdienas pastaigas pa Ziedoņdārzu, kur reizes desmit bija metis likumus ap strūklaku ar vardītēm, viņš pa paradumam āva kājās iecienītās čibiņas. Ak, vai! Kreisās kājas čibiņai nebija pušķīša. Viņš paskatījās zem dīvāna – nekā. Tad virtuvē zem galda – arī nekā. Vannas istabā zem vannas – nekā! Priekšnamā zem skapja - atkal nekā! Kas tās par burvestībām? Kā gaišā dienas laikā var pazust čības pušķītis? Viņš labi atcerējās, ka, no dzīvokļa izejot, tas vēl bija. Čāris apsēdās uz dīvāna, asaras sakrēja viņa lielajās, zilajās acīs. Viņš patiešām vairs nezināja, ko darīt. Kas varētu palīdzēt? Nu, protams, kaimiņiene Lavīze. Viņai bija padoms visiem dzīves gadījumiem. Un Čāris zvanīja pie kaimiņienes dzīvokļa durvīm. Tajās parādījās Lavīzes smaidošā seja. Taču, pamanījusi Čāra saraudātās acis, viņa saprata, ka noticis kaut kas briesmīgs.

– Čārit, kas tev noticis? Tu izskaties tik izmisis.

– Kaimiņien, man pazudis čupčiks. Tā taču tantes dāvana!

– Runā, lai var saprast! Kāds čupčiks? Vai tev gadījumā nerādās spoki gaišā dienas laikā?

– Nē, Lavīz, nekas man nerādās, man ir pazudis čupčiks! Vienai čibai ir, bet otrai vairs nav. Bet visu laiku bija!

Lavīze paskatījās uz Čāra skaistajām čībām, līdz viņai beidzot kļuva skaidrs kaimiņa uztraukuma iemesls.

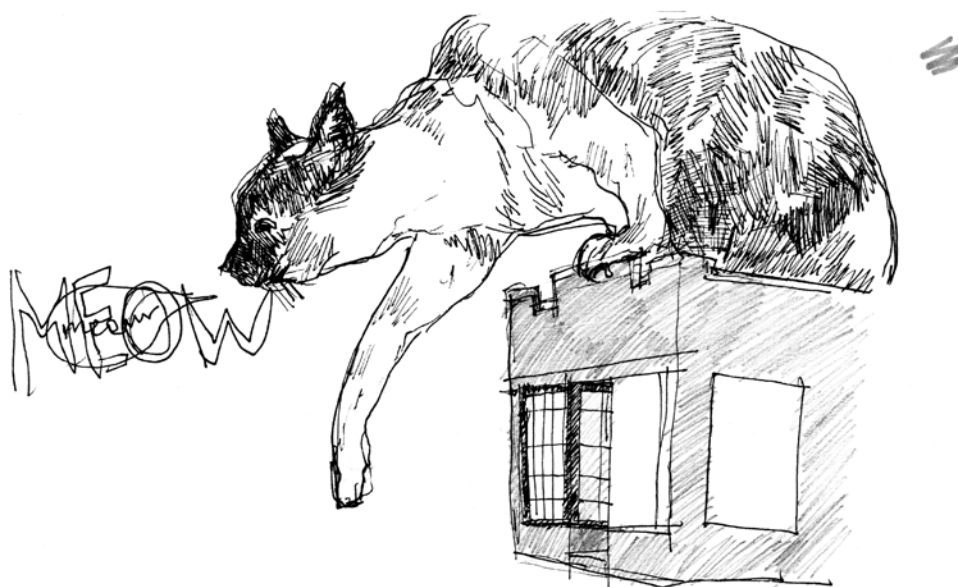
- Nu noplēs otru arī, un lieta darīta.
- Nē, – Čāris iekliedzās neviltotās šausmās. – Nekādā gadījumā!
- Nu tad meklē! Dzīvoklī vien jau kaut kur būs. Tu taču uz ielas čībās neej.
- Nē! Es pat uz veikalu eju zābakos.
- Pagultē paskatījies? Pagaldē paskatījies? Zem vannas paskatījies? Zem skapja paskatījies?
- Jā!!! Nekur nav!
- Kaut kas traks. Tāds kā murmulis. Tik vien māki kā iekulties visādās nepatīkšanās. Nu, labi, ejam meklēt, varbūt man acis rāda labāk.

Un viņi devās uz Čāra dzīvokli. Durvis verot, viņam pat drebēja rokas. Būdamas džentlmenis, Čāris palaida Lavīzi sev pa priekšu.

Lavīze, likdama lietā visu sievišķo viltību, sāka meklēt, tas ir, skatīties uz visām pusēm. Vispirms priekšnamā, jo tur ir vistumšākais un var pazust itin viss uz pasaules. Nav. Pēc tam virtuvē, tur ikvienam latvietim pāiet puse dzīves gan gatavojot ēst, gan ēdot. Nav. Tad

viņi iegāja istabā. Lavīze ar plašu žestu vēra vaļā istabas durvis. Kaut kas traucēja tās līdz galam atvērt. Kas tas bija? Čupčiks!

- Lavīze sāka skaļi smieties. – Čāri, vai tev gadījumā nevajag brilles?
- Kādas brilles?
- Vai tad tu neredzi? – Lavīze jautāja, rādīdama uz aizdurvi.
- Mans čupčiks!!! – Čāris bija sajūsmā. – Paldies tev, Lavīz! Ko es bez tevis iesāktu? Tu man palidzi visos smagākajos dzīves brīžos. Viņš bija patiesā sajūsmā. Būs jāpielīmē ar PVN līmi, lai tā lieta ir droša.
- Esi gan tu viens liels murmulis, – Lavīze pagriezās un aizgāja uz savu dzīvokli.
- „Kas meklē, tas atrod,“ skan tautas paruna. Šoreiz gan mazliet jāprecizē – meklēja Čāris, atrada Lavīze. □

Linda Treija

GITA ŠMITE.
PIRTS UN MĀKSLA

Laikā, kad Covid-19 vīrusa lipīgie taustekļi cilvēkos uzjundī bailes un rada sabiedrībā neziņu, histēriju un dusmas, katram no mums ir nepieciešamība atturēt domas no negatīvā, nomierināt prātus, saglabāt veselību un attīrīt sevi kā fiziski, tā arī psiholoģiski. Gadsimtiem ilgi latviešiem to darīt ir palīdzējusi pirts. Zīmīgi, ka latviešu valodā gars apzīmē prātu, dvēseli, dzīvību un arī pirts garu, kurš rodas, uzlejot sakarsušajiem akmeņiem ūdeni jeb „uzmetot garu”.

Katrs no mums iztēlojas savu pirti. Tā var būt idilliski apcerēta Edvarta Virzas *Straumēnu* pirts vai Jāņa Jaunsudrabiņa komiski aprakstītā pirtiņa no *Baltās grāmatas*, kurā jaunās meičas, ieraudzījušas mazo Janku pirti, brēc: „Puika pirti!”, un metas tuvējos krūmājos. Bet varbūt tā ir romantiski mīlīgā pāršanās no zīmētās filmiņas *Zaķīšu pirtiņa* vai Borisa Bērziņa gleznotās sarkanīgi tumsnējās pirts ainas uz zelta fona? To īpatnējo, vienreizējo pirts un ar to saistīto rituālu sajūtu var atrast arī daudzos mākslinieces Gitas Šmites darbos. Viņa raksta:

„Kāds teicis, ka gleznot vajag to, ko pazīsti. Tā nu viens no maniem iedvesmas avotiem jau daudzu gadu garumā ir ģimenes mājas senajā lībiešu ciemā Vaidē.

Var teikt, ka kontakts ar dabu, ar jūru, bērniem un draugiem ir kļuvis par veidu, kā apjaust savu patieso būtību mūsdienų brīžiem trakajā pasaulē. ...

Vasaras. Jāņu naktis ... , uguns dižjūras malā, līgošana līdz rītam. Un, protams – pirts. Visu gadu. Izmēģināt senās gudrības par augu dziedinošo spēku, slotām, rituāliem. Uzvilkt āliņģi, uzvest garu, ietīties tvaikā, ielēkt āliņģi. Vai vasarās diebt cauri mežam uz jūru.”¹

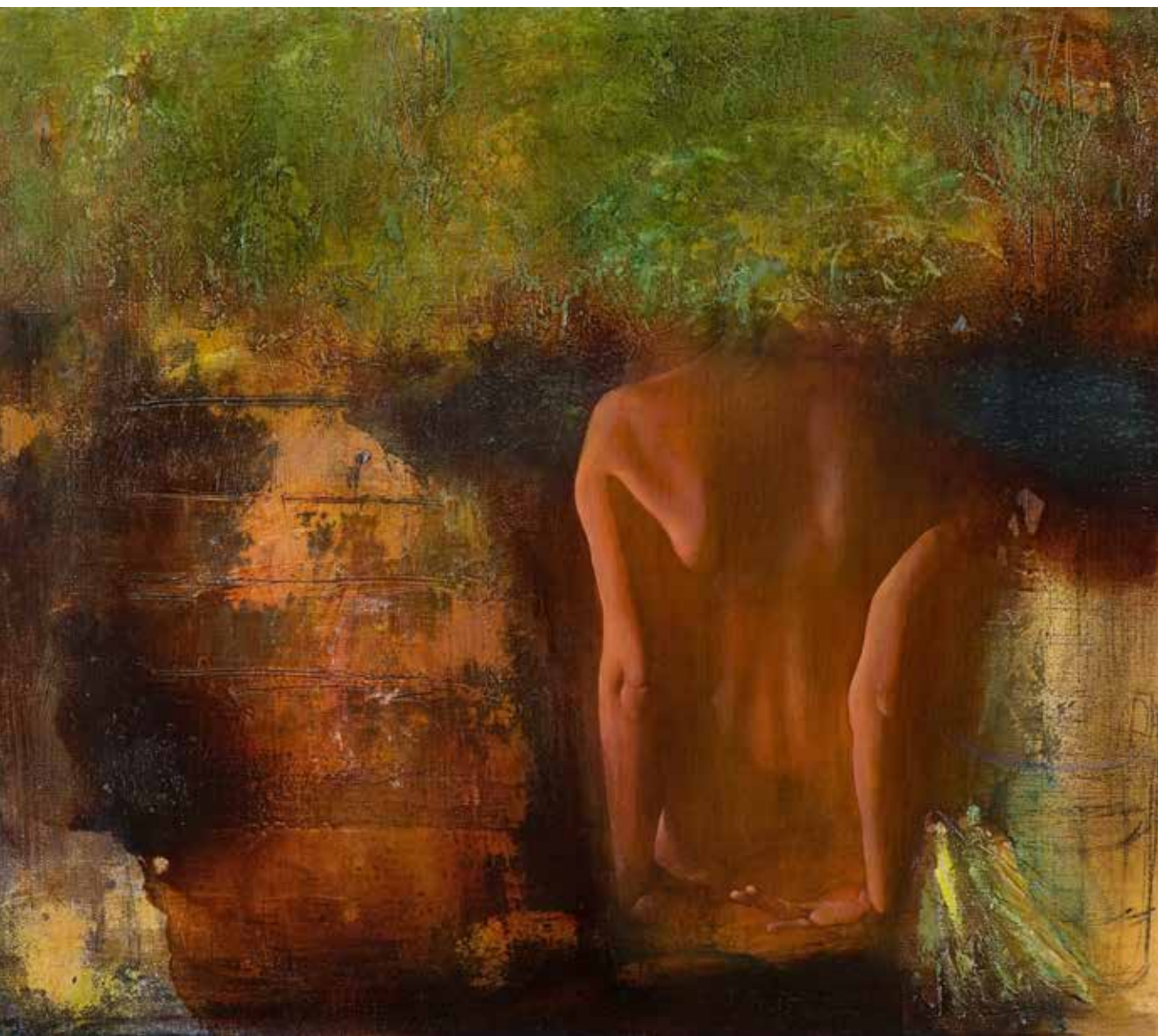
Viņa ir iemilējusi pirti, izzinājusi tās tradīcijas, norises un tagad jau arī pati pieliek savu radošo izdomu pie pirts lietām un būšanām, sākot ar meditatīvajiem pirts tēmas glezno-

jumiem un beidzot ar praktisko pirts mētelišu kolekcijas veidošanu.

Gitas darbi izstaro to nomierinošu garu, kas, uzņemts uz tvīksmīgi karstajiem pirts akmeņiem, mūs ieskauj. Viņas vārdiem pirts ir „vieta, kur ķermenim un dvēsele dzied”. Māksliniece pati atzīst, ka var gleznot tikai, ja ir harmonijā ar sevi. Darbos par pirts tēmu no gleznas uz gleznu lidinās balti tvaika mākonīši. Reizēm caurspīdīgi dūmakainais slānis ieskauj gleznu kā rāmis, tādējādi izceļot smalki iegleznotos pirti gājējus. Dažās bildēs no pirts tumsas iznirst tikai ķermeņu apgaismotās daļas; elkonis, muguras izliekums, gurnu apveids, krūts apaļums. Skatoties gleznas, gandrīz vai ir sasmaržojamas neiztrūkstošās Jāņu zāles, vainagi un pirtsslotas. Kaut kur pavīd pa ūdens ķipītim un linu dvieļim. Pati pirts kā tēls vietām parādās ar sodrēju pleķiem, vietām koka baļķu iezīmētiem sienu fragmentiem vai aizsvīduša loga rūtīm.

Klusās dabas māksliniecei ir noskaņu un harmonijas nesējas. Latviskā miera un nosvērtības dvesma viegli kustina mežģīņainus vecmāmiņas aizkarus pie istabas loga. Bērns, pieplacis pie balti klātā galda, iekožas sviestmaizē (*Launags*. 2009.). Pēcpusdienas gaisma nomierina un ieaijā. Šīs sajūtas turpinās citās Gitas gleznotajās klusajās dabās. Ērkšķogas uz šķīvja, trīslitru burka ar medu, zaļā krūze, sēnes, alumīnija katliņš, linu trauku dvielis uz āķīša, bērzu sula stikla burkā un tai blakus uz vāciņa divas rozīnes, baltā podiņu krāsns – tas viss ir tik pazīstams no bērības vasarām, kas pavadītas laukos. Kluso dabu kompozīcijā, tematikā un krāsu gammā sajauca skaisti latviski zemnieciskais ar smalki klasisko glezniecības izjūtu. Arī Gitas gleznotajos portretos ir kaut kas no renesanses seju pagrieziņa, itāliskās telpas un latviskā miera. Atšķirībā no agrāko darbu elegantajiem, drusku manieriski pozētajiem portretiem, tagad no gleznām uz mums raugās dzīvē nobriedušas sievietes. Tēli, kas ir tepat mums apkārt. Atklāti un labestīgi mūsos skatās leviš (*Operdziedātāja leva Parša*, 2018.). Sārtais tonis gleznas fonā izstaro siltumu un mīlestību. Dzīves gudrība staro no vēja appūstās, saules staru izvago-tās kolcinieces Smaidi'š sejas ar sirmo matu ērkuli (*Smaidas portrets*. 2018.). Viņai aiz muguras jūra mirguļo kā saules zaķīšu saspēle ūdenī. Baibiš, lībiešu karoga krāsu cepurītē, smaida un apsver uzsākt pavasara, kas vēl kavējas,

¹ Gita Šmite. *Katalogs*. 2014

Gita Šmite. *Pirtī*. Audeklis/eļļa. 60×70 cm. 2009

Foto: Normunds Brasliņš

putnu modināšanas dziesmu (*Baibi's. Čičorlinkist.* 2019.). Tad no tumsas iznirst ugunsкура apspīdētā mākslinieces meitas Grietas seja ar izbrīnā atvērtām acīm par Jāņu nakts burvību (*Sākums. Grieti's.* 2016.). Galerijas „Daugava” vadītāja Anda Treija par mākslinieces glezniecību saka: „Gitas Šmites darbi ir sajūtu, iespaidu un pārdomu kopums, kuru raksturo īpašs laika plūdums ar svētdienas izjūtu: gaišs nomierinošs ar mirdzums, vēsa, saudzējoša plauksta, tikko tverams smaids - bez steigas un burzmas. Tas ir kā brīdis, kad rasta iespēja ieklausīties sevī.”²

Gita Šmite labā pusē, kreisā pusē Juta Treija. Mētelīši no „Pirts mākslas” kolekcijas.

Foto: Didzis Grodzis

Gitas interese un mīlestība uz pirti un tās nozīmi viņas dzīvē ir vainagojusies zīmолā „Pirts māksla”. Tā pamatā ir pirts mētelīšu kolekcija, kas tapusi daudzām sakrītībām un vajadzībām sanākot kopā. Praktiskā nepieciešamība pēc pirts rituāla ievīstīt ķermeni siltā linu mētelīti, apvienojās ar vēlmi radīt drošības un pasargātības sajūtu gan sev, gan saviem mīļajiem. Kā būtiska sastāvdaļa kolekcijai ir cepurnieces no Lubānas Daces Rudzītes veidotās cepures dažādu zvēru veidolā. Daļa no tām tapušas pēc Gitas skicēm. Peles, vāveres, āpša, vilka, kazas, kurmjā, bebra un citu dzīvnieciņu galvas formā veidotās pirts mices saskaņojas ar Gitas īpaši šūtajiem linu mētelīšiem un iegūst gandrīz vai mitoloģisku nozīmi.

Gitas gleznotajā tumšajā naktī silti un aicinoši spīd izgaismotie ēkas logi. Mājas ir mūsu patvēruma no dzīves radītā stresa, bailēm un neziņas (*Ceļš uz mājām.* 2013.).

„Tas viss ir ceļš pašam pie sevis. Ļaušanās tam, ko vieni sauc par dabas pulksteni, citi – par dvēseles ritmu. No Līgo līdz Līgo, no gadalaika līdz gadalaikam, no gleznas līdz gleznai. Noteikti ne no pirmdienas līdz pirmdienai.”³

Gita Šmite ir mācījusies J. Rozentāla mākslas vidusskolā, ieguvusi bakalaura grādu Latvijas Mākslas akadēmijā 1994. gadā un studējusi Imanta Vecozola un Viļa Ozola meistardarbnīcā, ko beigusi 1997. gadā. Viņa piedalās izstādēs no 1990. gadu vidus. Pagājušā gada rudenī Gitas personālizstāde „Es esmu” bija skatāma galerijā „Museum LV”. Viņas personālizstādes ir bijušas tādās visu mākslas mīļotāju iecienītās galerijās kā „Istaba”, „Daugava”, Kalnciema kvartāla galerija un citās. Māksliniece radoši piedalās dažādos mākslas projektos. Viņa ir veidojusi tērpus izrādēm *Kalpones* Latvijas Nacionālajā teātrī, *Rozmarījas bērns* Rīgas Jaunajā teātrī, *Pienākumu upuri* studijā „Skatuve”. Viņas gleznas virtuāli var apskatīt:

<<http://www.gitasmite.com>>
<<https://www.museumlv.com>>

³ Gita Šmite. *Katalogs.* 2014

Linda Treija

LAILA MILEVSKA. DŽĪVE ATTĒLOS

Lai gan vārdi un teksts ieņem svarīgu vietu ilustratoros un mākslinieces Lailas Milevskas (Laila Milevski) mākslā, galvenais viņas izteiksmes līdzeklis ir līnija, kas domas, emocijas, dzīves novērojumus un spriedumus pārnes zīmējumos, skicēs un gleznās. Zīmēšana un skicēšana ir neaizvietoājama Lailas ikdienas sastāvdaļa. Pat tad, ja kādā brīdī nesasnā piekerties zīmulum, viņas domas riņķo ap un par mākslas projektiem, grafikām, skicēm un uzmetumiem.

No agras bērnības Laila aizrāvās ar zīmēšanu un pirmā nopietnā mācīšanās sanāca jau astoņu gadu vecumā vasaras studijā, Latvijā, pie rakstnieka un mākslinieka Arnolda Plauda. Savukārt mācību gada laikā Princetonā (Princeton, NY) viņa mācījās pie gleznotājas bulgārietes Elenas Petevas. Studējot trīs gadus Latvijā, ISL IB programmā, viņa gāja zīmēt un gleznot pie mākslinieces Helenas Heinrihsones. Lailas bakalaura grāds mākslā un mākslas vēsturē iegūts Amherstas koledžā (Amherst College). Seko studijas Merilendas Institūta mākslas koledžā (The Maryland Institute College of Art), ko viņa sekmīgi pabeidz 2019. gadā ar maģistra grādu ilustrācijas jomā (Illustration Practice).

Jaunās ilustratoras skicēs un zīmējumos galvenokārt figurē cilvēka tēls. Tas var būt reāls, dzīvē novērots, bet reizēm tas nāk no mākslinieces iztēles. Lailai, radot mākslas darbus, ir svarīgs viņas emocionālais stāvoklis, apkārtējā vide. Iztēli var rosināt pat kāds garām ejot noklausīts teksts, dzirdēta mūzika, skatīts filmas fragments. Zīmējumu un komiksu varoņi parasti ir mākslinieces radi, draugi, bet var būt arī svešinieki, mīļāko filmu varoņi, kā arī dzīvnieki. Daži komiksu/attēlstāstu varoņi ir viņas pašas personības dabīgs turpinājums. Dabas un dzīvnieku pasaules nozīme, kas izpaužas latviešu tautas pasaku, tautisko tradīciju un rituālu klātbūtnē, Lailas ilustrācijās un komiksos droši vien nāk no mātes Sandras puses. Savukārt dziļa mīlestība uz grāmatām un to vērtībām nāk no tēva Roberta, kurš savu dzīvi veltījis grāmatām, to saglabāšanai un izpētei, strādājot nozīmīgākajās Amerikas bibliotēkās. Tāpēc gluži saprotama ir Lailas daiļrades daļa, kas saistās ar grāmatu, grāmatiņu un pašiz-

dota, mazas tirāžas žurnāla („zine”) veidošanu un izdošanu.

Viens no pēdējiem lielākajiem projektiem ir bijis darbs viņas tēzēm *Irma: starppaaudžu vēsture* (*Irma: An Intergenerational History*, 2019) un *Mans ceļojums uz Vāciju* (*My Trip to Germany*, 2019). Izdevumā aprakstīta Lailas ģimenes no mātes puses, – vecvecmāmiņas Annas Marijas, vecmāmiņas Irmas un mātes Sandras dzīve, un kā šīs trīs, dažādo paaudžu sievietes ietekmējušas un veidojušas mākslinieces neatkarīgo raksturu, dzīves uztveri un vērtību skalu.

Abas grāmatas ir fotogrāfiju, zīmējumu un komiksu sleju salikumi. Ištās fotogrāfijas mijas ar Lailas rokrakstā gleznotām un zīmētām ainām, objektiem, detaļām. Vietām pāri attēliem ar roku rakstītais teksts pievērš skatītāja uzmanību kādai domai, teicienam vai problēmai. Gan kompozicionāli, gan arī gleznieciski meistarīgi ir uzgleznoti un uzzīmēti skati no pagātnes būtiskiem notikumiem ne tikai valsts, sabiedrības, bet arī pašu varoņu personīgajās dzīvēs. Skats no iekāpšanas kuģi, lai dotos uz Vāciju un izbēgtu no sarkanās armijas, zīmēts kadrs no sarkanarmiešu maršēšanas Rīgā ar Brīvības pieminekli fonā, skati ar skaisti uzgleznotajām Latvijas un Vācijas lauku ainavām un arī pārējie attēli izvada mūs cauri indivīda un veselas tautas pārdzīvojumiem. Māksliniece veiksmīgi ievieto stāstījumā detalizētus priekšmetu zīmējumus, kas ir kā paskaidrojošais materiāls. Tas precīzē un uzliek uzsvaru uz būtisko. Reizēm tie iegūst gandrīz vai simbolisku nozīmi, piemēram, rindā salikti koferi, vecmāmiņas kafijas servīze, končiku¹, kam bija vērtība kā viņu spēckara laikā, kaudzīte zālē, dokuments atļaujai pārvietoties pa Vācijas kara zonu, vecvecmāmiņas cepure, kas viņai bija galvā meitas Irmas un Filipa kāzās 1950. gadā Amerikā, un citas lietas, kas piedod grāmatai vēsturiska pētījuma sajūtu. Šo Lailas maģistra grāda tēžu darbu var pieskaitīt pie mākslas-izpētes projektiem par mājas, dzimtenes un identitātes jautājumiem. Māksliniece Krista Svalbonas no 2016. gada strādā pie līdzīga projekta „Displacement” par DP nometnēm, cilvēkiem un to likteņiem pēc Otrā pasaules kara. Ja Kristas darbs aptver lielākas cilvēku grupas, tad Lailai šī pati tēma tiek apskatīta caur viņas tuvāko ģimenes locekļu prizmu.

Kā papildinājums šai grāmatai ir neliels izdevums par Lailas ceļojumu uz Vāciju 2018. gadā. Laila skicēja vietas, kur Irma bija dzīvojusi, strādājusi un pavadījusi laiku. Bieži vien vecmāmiņas uzņemtās fotogrāfijas papild-

na Lailas mūsdienu skices no tām pašām vietām, reizēm pat skatupunktiem.

Otrs nozīmīgs darbs Lailas komiksu grāmatu jomā ir sērijas *Ley Lines*² izdevums #9, *Ienāc, svētcelnieks (Enter, Holy Pilgrim)*. Stāsta pamatā ir dzimtzemnieces ceļojums uz Sendeni baziliku (Church of St. Denis) un viņas garīgie meklējumi. Baznīca ir pirmā gotiskā celtne Francijā. Laila atrod veidu, kā ar gotiskās arhitektūras klātbūtni izstāstīt apburošu stāstu par ticības zaudēšanu un tās atgūšanu. Stāsts ir kā metafora personīgajam ceļam uz garīgumu caur mākslu. Atšķirībā no daudziem citiem šīs sērijas komiksu māksliniekiem, kuri savam naratīvam izraudzījās kādu ar mākslu saistītu personību, Laila izvēlējās veselu arhitektūras un laikmeta virzienu, gotiku. Ar izteiksmīgām gaismēm un veiklu zīmējumu, pārdomāto kompozīciju un piemeklēto monotono krāsu gammu, viņai veiksmīgi izdodas panākt galvenās varones garīgā pārdzīvojuma, kā arī vides senlaicīguma izjūtu. Laila izmanto riso drukus, kas ir kā digitālās un rokas spiedes drukas apvienojums. Grāmatas attēlu senatnīgo noskaņu palīdz panākt burgundijas tintes tonis, rokas spiedes mākslinieciskā neprecizitāte un tonētais papīrs.

Māksliniece ir izveidojusi arī vairākas zīmētas īsfilmiņas. No tām filma *Uz ietves (On the Sidewalk)* ilustrē Lailas sajūtas par pāris gadus atpakaļ notikušo avāriju. Koks apstādījumos, pakritis cilvēks, salauzts ritenis, vientuļš velobraucējs kā paskaidrojošie tēli darbojas atsevišķi katrs savā kadrā, kuri savukārt apvienoti vienā kopējā skatā - stāstā par notikumu.

Filmiņa *Lido dzirksteles (Sparks Fly)* ir darbs no projekta studijām, kas tapis sadarbībā starp Merilendas Institūta Mākslas koledžu (MICA) un Hopkinsa Ekstrēmo materiālu izpētes institūtu (the Hopkins Extreme Materials Institute). Šajā studiju darba ciklā tapušas daudzas jo daudzas skices, kā arī krāsaini zīmējumi, no kuriem viens ir uz *JG* vāka.

Ļoti romantiska un aizkustinoša ir *Nāku mājās (Coming Home)*. Ar zīmuli zīmētā filma ataino māju kā būtni, kas nopūšas, vientuļībā pavadot dienu bez saviem mājniekiem. Vakarā cilvēkam atgriežoties ēkā un sākot iededzināt gaismu logos, māja ar savām rokām noglauž katru apspīdēto rūti. Liekas, ka

² *Ley Lines* ir izdevums, kas iznāk reizi ceturksnī. Tā mērķis ir parādīt komiksu un vizuālās mākslas, kā arī kultūras dažādo jomu krustpunktus. *Co-published by Grindstone Comics and Czap Books, generously supported by Koyama Press.*

māja tagad ir apdzīvota un ir atmodusies tās dvēsele.

Zīmēto komiksu tematika ir plaša. Te var atrast gan Lailas personīgos pārdzīvojumus (*Loss of Innocence*), gan mīlestību uz kino (*Drawing Antonioni*), gan sērijas ar minikomiksiem par dzīvniekiem, u.c.

Lailas gleznotās ilustrācijas, gleznas un krāsainie zīmējumi var būt gan ļoti koši, gan maigākos toņos ieturēti. Viņai raksturīgs maigs triepiens, noapaļots, plūstošs zīmējums un interesanta kompozīcijas izjūta. Vienā no pēdējiem Lailas gleznotajiem darbiem, pa nezāļu aizaugušo pagalmu ar nomesto tukšo „Čido” tetrapaku pusparvētie metāla vārtiņi vedina mūs uz balto māju ar pusparvētajām durvīm un dūmakas mākonī ietīto jumtu. Darbs atsauc atmiņā puspamestas mājas kādā Latvijas piepilsētas nostūrī. Pie šī gleznojuma māksliniece ir pierakstījusi iemīļotā poļu dzejnieka Česlava Miloša rindas par ceļojumu iepazīt savu provinci, „... pāri pakalniem, caur priežaudzēm, kurās iestiepās meži, kur dūmu mudžekļi sēdēja virs māju jumtiem, it kā tās degtu” (autore tulk.).³

Laila ar saviem komiksiem ir piedalījies dažādās publikācijās un izdevumos. To starpā arī starptautisko atzinību guvušajā komiksu kultūras žurnālā *KUŠ*, kas tiek izdots Latvijā kopš 2007. gada.

Lailas Milevskas radošajai darbībai var sekot viņas mājās lapā <www.lailamilevski.com>, var iedziļināties katras skices vai darba tapšanas un izveides procesā viņas Instagram lapā <www.instagram.com/lailamilevski>, var noskatīties īsfilmiņas <<https://vimeo.com/user92711480>> un pāršķirstīt viņas grāmatas/grāmatīņas ar ilustrācijām un komiksiem, tās iegādājoties.

Linda Treija ir Amerikas Latviešu Mākslinieku apvienības (ALMA) prezidente un *JG* mākslas redaktore.

³ „I went on a journey to acquaint myself with my province (...) traveled through a country of hills and pine groves that gave way to stretches of forest, where tangles of smoke hovered over the roofs of the houses, as if they were on fire”, Czeslaw Milosz. *The Roadside Dog*.

Laila Milevska. *Priekšpilsēta (Pēc Česlava Miloša)*. 21.5×29.2 cm. Tuša, guaša, digitālā apstrāde. 2020

Juris Ķeniņš

KANĀDAS DZINTARI

2014. gadā, kādā pavasara dienā, zvana telefons: Toronto altvijolists Arturs Jansons. „Juri, man ir Jāņa Kalniņa vijoles koncerts.” Par 1945. g. bēgļu nometnē Vācijā uzrakstīto koncertu biju lasījis Alfona Kalna grāmatā *Janka 100*, izdota komponista 100. jubilejā. Bet sapratu, ka koncerts pēc pēdējās reizes, kad viņu atskaņoja 1962. g., bija pazudis (komponistam pašam iedomājoties, ka koncerts nebija izturējis ceļojumu uz Biezaiša mūzikas bibliotēku Austrālijā). Laimīgā kārtā komponists pats tomēr bija uztaisījis kopiju no klavierizvilkuma un partitūras.

Kā vispār koncerts nokļuva Kanādā un tur tika atskaņots, arī ir brīnums. Vijolkoncerts fis-mollā bija veltīts vijolniekam Olafam Ilziņam, bet viņš no bēgļu nometnes izceļoja uz Venecuēlu (kur kļuva par „Dienvidamerikas Paganini”). Viņa vietā nāca Jānis Kalējs, savā laikā Latvijas Konservatorijas docents, un pirmatskaņojums tapa ar Libekas simfonisko orķestri, ar komponistu pie pults. Brīnumaina sagādīšanās, ka abi mākslinieki ieradās austrumu Kanādā 1950. gados un laimējās skaņdarbu atkārtot, atkal ar autoru kā diriģentu.

Laidām ziņu kolēģiem, to starpā arī komponistei Dacei Aperānei un Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas rektoram Artim Sīmanim, ar kuriem rīkojām koncertus Cēsīs un Rīgā, Pasaules Brīvo latviešu apvienības Kultūras fonda II konferences „Latvija ārpus Latvija” ietvaros. Rektors Sīmanis bija piedāvājis akadēmijas orķestrim 2014. g. rudenī sniegt repertuāru no komponistiem ārpus Latvijas. Abi momentā atsaucās, ka šis vijoles koncerts ir jāiesniedz Latvijas pirmatskaņojumam.

Diemžēl koncerta ieraksts bija vairāk nekā 50 gadus pārcietis, un dažas lapas partitūrai bija pilnīgi pazudušas – katrai daļai sākums un beigas, citas laika tecējumā nesalasāmas, viss komponista ne pārāk skaidrā rokrakstā. Atkal zvanīja telefons: vai es nevarētu šo koncertu „restaurēt” 2014. g. septembra koncertiem? Ķēros pie vasaras darba: pār rakstīju, dažas vietas orķestrēju pēc Kalniņa

parauga, citās vietās pats pieliku kādu noti, un līdz septembrim bija gatavs.

Koncerts ir burvīgs skaņdarbs un nozīmīgi kuplina nelielo latviešu autoru vijolkoncertu skaitu. Uz „Pasaules latviešu simfoniskās mūzikas koncertiem” Latvijā Dace Aperāne, toreizējā PBLA KF Mūzikas nozares vadītāja, bija sarunājusī vijolnieci Lauru Zariņu un diriģentu Aināru Rubiķi, un priekšnesums bija varens, kopā ar Tāivalda Ķeniņa, Imanta Ramaņa un Bruno Skultes skaņdarbiem, kā arī jaundarbu no Lolitas Ritmanes.

Gadu vēlāk Jansons atkal zvanīja: kā būtu, ja ne tikai liekam šo koncertu XV Latviešu Dziesmu un Deju svētku Kanādā 2019. g. programmā, bet reizē izdodam jaunu CD, Toronto Latviešu Koncertapvienības izkārtotumā? (Arturs Jansons reizē kalpoja kā Dziesmu un Deju svētku mūzikas nozares vadītājs un TLK valdes priekšsēdis; es pildīju XV Latviešu Dziesmu un Deju svētku Kanādā rīcības komitejas priekšsēža amata pienākumus.) Jaunais tvarts būšot dāvana Latvijas simtgadei no Kanādas, arī atzīmējot (Jāņa Cīruļa, Tāivalda Ķeniņa un Marisa Vētras dibinātās) TLK 60 gadu jubileju.

Piekritu, bet ko vēl likt diskā? Dabīgi, griezāmiem tāpat kā 2014. g. pie nozīmīgākiem Kanādas latviešu komponistiem: Ķeniņa un Ramaņa. Atcerējāmi, ka Kanādas Nacionālais radiofons (Canadian Broadcasting Corporation – CBC) bija 1991. g. ierakstījis bet neizdevis Ķeniņa Koncertu klavierēm, stīgām un sitamiem instrumentiem. Tas bija Dziesmu svētku un Ontario provinces mākslas padomes (Ontario Arts Council) pasūtīnājums, kurā solists bija Kanādas izcilākais latviešu izcelsmes izpildītājs Artūrs Ozoliņš – abi labi iemesli šo ierakstu lietot. Par Imantu Ramaņu pacēlās doma salikt kopā abus solistus 1987. g. „Ārijā”, kas ir Kanādā pazīstams skaņdarbs, bet līdz šim neierakstīts.

Protams, 2016. gadā visi plāni bija tikai teorētiski. Vai atradīsim klavieru koncerta ierakstu dziļos CBC arhīvu pagrabos? Vai abiem solistiem būs interese piedalīties? Kur ņemsim orķestri un diriģentu? Kur atradīsim reusus šādam projektam?

Bet ar lēniem soļiem drosmīgi gājām uz priekšu. Kanādas Mūzikas centrs (Canadian Music Centre) bija atsaucīgs un ieinteresēts,

Olafam Štrīnam

Koncerto vijolei

Allegro moderato

Jānis Kalniņš 1949.

The image shows a handwritten musical score for a violin and piano concerto. It consists of two systems of staves. The first system has a treble clef for the violin and a grand staff for the piano. The second system continues the music with dynamic markings like 'poco più rit.' and 'a tempo'. The score is written in a clear, legible hand.

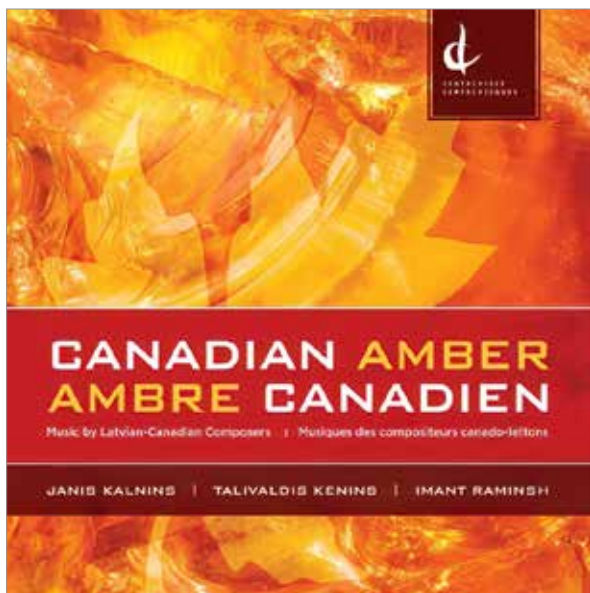
Piedāvāja koncertu ieskaņot savā Centrediscs uzņēmumā. Par to bijām gandarīti, jo Centrediscs ieraksti parādās starptautiskos katalogos un tos var nopirkt gan CMC, gan Amazon, iTunes, Spotify un citur. CBC arī atrada un piedāvāja savu ierakstu. Abi solisti bija atsaucīgi, un saņēmām nozīmīgu atbalstu no Latvijas Republikas Kultūras ministrijas Simtgades biroja, kā arī no labvēļiem Kanādā. Sākām arī kārtot koncertu Dziesmu un Deju svētkiem, un vienojāmies par kamer-mūzikas / simfoniskās mūzikas koncertu, ar vijoles koncertu un Ramiņa „Āriju”. Nolēmām Ķeniņa koncerta vietā, tā kā tas ir jau skanējis 1991. g. un 2004. g. dziesmu svētkos Kanādā, piedāvāt „Scherzo concertante”, kuram izdevās burvīga sadarbība ar LNSO, daloties ar pārrakstīšanas izmaksām, lai šis foršais bet maz pazīstamais skaņdarbs skanētu abos krastos.

CBC 1991. g. ieraksts bija ar Toronto simfoniskā orķestra mūziķiem. Diriģents bija Alfrēds Štrombergs, savā laikā baleta un operas diriģents Liepājā, toreiz Kanādas Nacionālās operas (Canadian Opera Company)

diriģents un arī operas nodaļas vadītājs un profesors Albertas universitātē (University of Alberta).

Laimējās, ka Kanādas Nacionālās operas orķestra mūziķi bija gatavi abus pienākumus uzņemties – ierakstu sagatavot, un koncertu 5 mēnešus vēlāk. Tā kā Valsts Akadēmiskais koris „Latvija” arī bija paredzēts svētkos Toronto, uzdrošinājāmies aicināt maestro Māri Sirmo vadīt šo projektu, un būsīm mūžīgi pateicīgi, ka viņš bija atsaucīgs.

Par producentu izraudzījām David Jaeger (Kanādas ierakstu balvas „Juno” laureāts un Kanādas augstākās civiltalvas „Order of Canada” saņēmējs. Artūrs Ozoliņš arī ir „Juno” laureāts, un Imants Ramiņš ir saņēmis „Order of Canada”), un sarunājām CBC ieraksta telpu „Glenn Gould Studio” Toronto. Jaunais disks *Canadian Amber* tika atklāts XV Latviešu Dziesmu un Deju svētku Simfoniskās un kamer-mūzikas koncertā 5. jūlijā, Toronto Karaliskās konservatorijas elegantā „Koerner Hall”. Disku var atrast Canadian Music Centre <cmccanada.org>, Amazon, Spotify un iTunes.

Latviešiem, kuri nokļuvuši Kanādā, ir bijusi liela loma palīdzēt veidot Kanādas kultūru, kas pēc Otrā pasaules kara vēl bija savā bērībā. Bez visiem šeit pieminētiem māksliniekiem vēl bija liels skaits, kuri veidoja ne tikai latviešu kultūru trimdā, bet nozīmīgi piedalījās Kanādas augošā kultūrā.

Raksts ir nedaudz papildināts pārpublicējums no žurnāla *Mūzikas saule*, 4. numura (2019).

Juris Ķeniņš ir PBLA Kultūras fonda priekšsēdis un Latviešu Dziesmu svētku biedrības Kanādā priekšsēdis, čellists, komponists, diriģents un pedagogs.

Komponiste Dace Aperāne ir JG redakcijas kolēģijas biedre. Starptautisko latviešu jauno mūziķu meistarkursu Latvijā mākslinieciskā vadītāja no 1994. gada. Rakstījusi apceres par latviešu komponistiem un koncertu dzīvi ASV JG, laikrakstiem LAIKS un Latvija Amerikā. Latviešu kultūras biedrības TILTS priekšsēde un Mūzikas nozares vadītāja.

Dace Aperāne

VIRTUĀLIE KONCERTI KARANTĪNAS LAIKĀ

Kopš iestājās Covid-19 vīrusa izsauktā ārkārtas situācija pasaulē un visas koncertzāles – no mazām līdz lielām – uz nezināmu laiku slēdza savas durvis un pārtrauca koncertus, mūziķi un rīkotāji ir izmēģinājuši dažādus veidus kā attālināti uzturēt kontaktu ar klausītājiem.

Šajā ziņā par ļoti populāru un veiksmīgu formātu ir izveidojusies koncerta video tiešraide vai „straumēšana” („streaming”) Youtube kanālā, Feisbukā, mājaslapās un mēdiju portālos, pateicoties plaši pieejamām mūdienu tehnoloģijas ierīcēm – no mobiliem tālruņiem līdz vismodernākām filmēšanas kamerām un audio sistēmām. Rezultātā mūziķi ir pārvērtuši savas dzīvojamās istabas par koncertzālēm, koncertējuši tukšās koncertzālēs vai pat arī dabā.

Visos šajos gadījumos datora vai citas elektroniskās ierīces ekrāns ir kļuvis par nepieciešamo „logu” uz šo virtuālo koncerta pasauli, kamēr katra koncerta apmeklētāja pašmājas krēsls vai dīvāns atvietojis koncertzāles numurēto sēdvietu.

Tiešraides koncerti ir spējuši dziļi uzrunāt un tuvināt klausītājus globālā mērogā. Viens no klasiskās „straumēšanas” koncertiem – slavenā itāļu tenora Andrea Bocelli Lieldienu koncerts „Mūzika cerībai” no tukšās Duomo katedrāles Milānā, ar ērgelnieku Emanuele Vianelli – sasniedza vislielāko skatītāju skaitu klasiskās mūzikas YouTube „straumēšanas” vēsturē. Pirmo 24 stundu laikā Bocelli koncertu bija noskatījušies vairāk nekā 28 miljoni cilvēku no visas pasaules, bieži savos komentāros rakstot, ka koncerts viņus esot aizkustinājis līdz sirds dziļumiem un sniedzis lielu garīgu līdzsvaru un mierinājumu.
<<https://www.youtube.com/watch?v=huTUOek4LgU>>

Latvijā tieši pianisti bija vieni no pirmiem klasiskās mūzikas atskaņotājmāksliniekiem, kuri sāka pasniegt solo koncertus virtuālā tiešraides formātā. Vidzemes koncertzāle „Cēsis” no tukšās zāles 3. aprīlī piedāvā-

ja koncertu „Laikmeta piezīmes klavierēm”, ko varēja noskatīties interneta tiešsaistē, Latvijas Mobilā Telefona lietotnē LMT Straume, kā arī LMT viedtelevīzijā. Šajā eleganti uzfilmētajā koncertā trīs izcili pianisti – Andrejs Osokins, Reinis Zariņš un Daumants Liepiņš – katrs pēc kārtas nospēlēja savu koncertprogrammu, īsi pieminēdami, kā vīrusa krīze bija ietekmējusi viņu skaņdarbu izvēli šim koncertam. Koncertu skatījās ne vien no Latvijas, bet arī Eiropas, ASV un citām valstīm.

<<http://straume.lmt.lv/lv/kultura/kultura/laikmeta-piezimes-klavierem/1053127>>

No Liepājas koncertzāles „Lielais Dzintars” Andrejs Osokins sniedza savu pirmo solo tiešraidi, viendabīgu koncertu, kas bija īpašs vērtējums Lieldienām. Šo koncertu varēja apmeklēt, iepriekš iegādājoties biļetes. Līdzīgi kā tas bija koncertzālē „Cēsis”, arī šis koncerts tika pārraidīts no apmeklētāju tukšas koncertzāles ļoti augstā tehnoloģiskā līmenī. Pirms koncerta sākuma koncertzāles direktors Timurs Tomsons novadīja interviju ar Andreju Osokinu. Koncerta laikā pats mākslinieks brīvi un sirsnīgi sniedza ieskatus par virtuozu nospēlētājiem skaņdarbiem, tādējādi iesaistīdams koncerta skatītājus savā muzikālās fantāzijas pasaulē.

<<https://youtu.be/dbiQo5PU8lg>>

Spožā pianista Jura Žvikova tiešraides koncerts izskanēja kā viens no cikla „Come Prima” koncertiem no VEF Kultūras pils Lielās zāles skatuves 16. aprīlī. Koncerta laikā mākslinieks filozofiski pieskārs krīzes situācijai un izteica vēlēšanos ar savu koncertprogrammu pacilāt klausītāju domas un sirdis.

<<https://tinyurl.com/ComePrima-JurisZvikovs>>

Ievērojamais pianists Reinis Zariņš jau kopš 29. marta ir pārraidījis četrus solo koncertus ar briljantiem komentāriem par nospēlēto skaņdarbu struktūru, motīviem, mūzikas interpretāciju un komponistiem no sava YouTube kanāla „MrZarins”. Mākslinieka muzikālie ceļojumi pa Krieviju, Franciju, Austriju un Vāciju un to klaviermūzikas pērlēm ir notikuši mājas apstākļos. Visu Reiņa Zariņa Karantīnas koncertu ciklu („Home Quarantine series”) var noskatīties, pieslēdzoties viņa YouTube kanālam.

<<https://www.youtube.com/watch?v=rbWGYAfCk3U>>

Visbeidzot jāuzteic Latvijas Radio 3 karantīnas apstākļos radītais jaunais tiešraides koncertu cikls no LR 1 studijas „Viens pats studijā”. Pirmajā koncertā 14. aprīlī maestro Raimonds Pauls uz klavierēm nospēlēja melodijas no savām teātra izrādēm, kā arī sniedza ieskatus par katru izrādi un nospēlēto dziesmu Radio 3 „Klasika” direktorei Gundai Vainodei. Jau nedēļu vēlāk 20. aprīlī, otrā cikla koncertā, spilgtā pianiste Agnese Egliņa uzstājās ar klaviermūziku, kas bija iedvesmojusies galvenokārt no dejas. Koncertu vadīja muzikoloģe Liene Jakovļeva.

Raimonda Paula koncerts:

<<https://tinyurl.com/RaimondsPauls-vienspats>>

Agneses Egliņas koncerts:

<<https://tinyurl.com/AgneseEglite-klasika>>

Arī turpmākie astoņi koncerti notiks viedo tiešraidēs un būs pieejami Latvijas Radio mājas lapā, kā arī Latvijas Radio YouTube kanālā.

Virtuālie tiešraides koncerti ir, protams, tikai viens veids kā ārkārtas situācijā klausīties klasisko un citu stilu mūziku. Joprojām populāras ir radio programmas un platformas, kā *Spotify*, kur var atrast, starp citu, daudzus latviešu komponistu un atskaņotājmākslinieku ierakstus. Koncertu producenti un paši mākslinieki ir sākuši nedaudz rūpēties par to, vai koncerta apmeklētāji pierādīs pie virtuāliem koncertiem un vairs nenovērtēs iespēju apmeklēt koncertu koncertzālē, tiklīdz tas būs iespējams. Pašlaik to grūti pateikt, bet gribas ticēt, ka video tiešraides drīzāk pārliecinās klausītājus par mūzikas un mākslas nepieciešamību un palīdzēs mums visiem sagaidīt to brīnišķīgo laiku, kad varēsīm iziet no karantīnas un ieiet koncertzālē, lai piedzīvotu ne vien dzīvo muzicēšanu, bet arī dzīvos aplausus un ovācijas! □

Juris Žvikovs

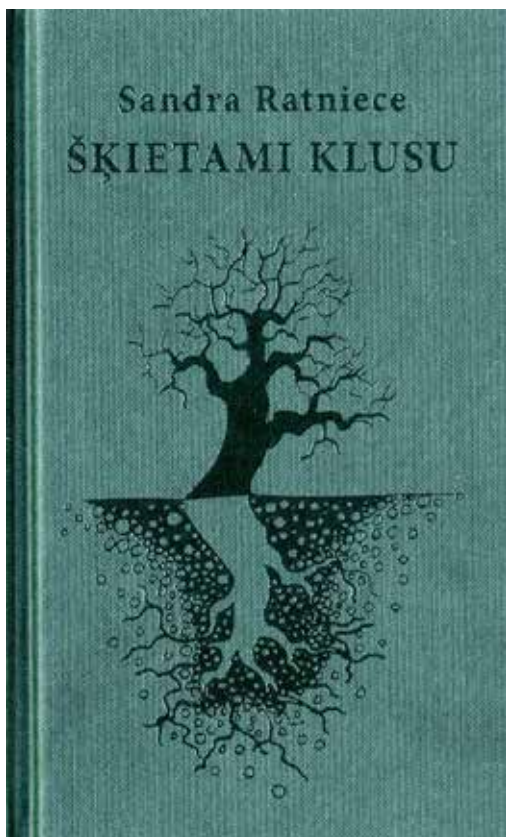

LITERATŪRZINĀTNIECE PARSTEIDZ AR ... DZEJU

Sandra Ratniece. *Šķietami klusu*, Jāņa Rozes apgāds, 2020, 96 lpp.

Šķita, ka par Sandru Ratnieci kā literatūras personību mēs zinām daudz – mēnešraksta *KONTEKSTS* galvenā redaktore, literārā jaunpaaugstila vienīgā pētniece Latvijā, ilggadīga literatūras kritiķe, docētāja vairākās Latvijas augstskolās. Tomēr pagājušogad, kad viņa svinēja nozīmīgu gadskārtu, biju pārsteigts par viņas dzejas lasījumu, kas rosināja apjaust vēl kādu viņas personības iezīmi – liriskos talantus. Ratnieces pirmais krājums *Šķietami klusu* gandarā. Tā nav literatūrpētnieces liecība par prasmi izteikties dzejas formā, bet gan dzejas fakts, kas dzīvo piepildītu patstāvīgu dzīvi.

Kas impulsē Sandras dzejas tematiku? Personiski tvērti pagātnes notikumi, dabas tuvums un pievilcība, pilsētas vide un

tās ikdienišķo notikumu kontrasti. Savukārt poētiku ietekmējusi aizrautība ar jaunpaaugstli, kas atklājas tam raksturīgajā tēlu izvēlē – upe, zāle, putni un zivis, plašākā nozīmē flora un fauna –, bet vēl tiešāk – vārdiem dodot glāsmaini muzikālu skanējumu ar aliterācijām, asonansēm, fonētiskiem sabalsojumiem. Lielākoties tieši šī jaunpaaugstla orientācija ir tā, kas rada viņas dzejas skanīgumu un melodiskumu, taču ne tikai. Tā ir arī viņas cieņa pret valodu, bagātinot to ar senvārdiem un dialektismiem. To var vispārināt kā dzejas valodas izkoptību. Tiesa, dažviet šie skaistie jaunpaaugstla gājieni ar meklētu skaniskumu šķiet pašmērķīgi, taču tikai dažviet. Citviet tiecība uz dekoratīvāti un krāsainību vājina dzejoļa spriegumu („Dzejolis par izlikšanos”).

Par otru Sandras poētikas ierosmi minēsim konkrēti ikdienišķus realitātes tēlus, kas iezīmē urbāno telpu ar tās pretstatiem un negācijām. Pilsēta Sandrai ir svešatnības un pelēcīguma caurstrāvota, tā ir nervoza kustīguma pārsātināta, kurā grūti atrast stabilus gara piesaistes centrus. Iespējams, ka pilsētas tēlojums Sandras dzejā sakņojas ekspresionistiskajā esamības uztverē. Tieši kā antiurbānisms šī dzejnieces sajūta precīzi aizved pie viņas dzejas tēlainības pamatbāzes – dabas tēliem, kurus viņas liriskā „Es” apglāsta, apmīlo, priecājas par to skaistumu un savdabībām. Saplūšana ar dabu panteiskā vienotībā ir viņas pasaules izjūtas pamatā, un tā ir spilgta liecība, ka arī modernajā laikmetā nezūd tas, kas pieder nacionālā skatījuma mūžīgajām vērtībām.

Ļoti būtiska, ja ne pati būtiskākā Sandras pasaules izjūtas īpatnība ir tās tieksme pasauli uztvert gan parādību un notikumu izolētībā, gan to dziļuptiecošās sakarībās. No sarunām ar Sandru zinu, ka viņai tīk ne tikai apjaust to, kas ir ap mums, bet arī – pētīt un izprast kopsakarības. Kopumā tā ir sintēzes un konceptuāla skatījuma tiecība, par ko liecina dzejoļu sasaiste ciklos un poēma, tiem iegūstot vērienīgus vispārinājumus. Manuprāt, tieši liroepiskajā virzienā ir dabiskākais Sandras talanta virzības potenciāls.

Daļa dzejoļu ir izteikti publicistiski. Minu dzejoli „Bēres”, kas ir reminiscence no 60. un 70. gadu pirmās puses t.s. sabiedriski aktīvās dzejas, kritizējot dažādas negācijas so-

ciumā. Būtiski, ka mūsu publicistisko dzeju tiecas uzturēt spēkā vidējās paaudzes dzejniece – šai paaudzei ir nozīmīga dzīves pieredze, spēcīga vēstures izjūta un, pats galvenais, strikti un skaidri ētiskie ideāli, kas mūsu nereti disharmoniskajā laikā ir īpaši svarīgi. Lai arī man šķiet, ka vēlme iejaukties cilvēcis-ko attiecību „uzlabošanā” dzeju kā mākslu spēj apaugļot reti, tomēr, oponentējot sev, jāatzīst, ka dzejai piemīt arī sabiedriski ietekmējoša funkcija, un tad publicistiskums var būt arī pluss.

Mūsu dzejnieku pulkam pievienojusies savdabīga dzejniece. Divas atšķirīgas poētikas baro viņas dzeju. Pirmā: raupji reālistiska, tieša, ar tiecību noslēgties emocionāli smagā vispārinājumā (dažviet pat simboliskā) par laikmetu, dzīves un pagātnes notikumiem. Mākslinieciski un cilvēciski visspriegāk un vizuālāk tā īstenota poēmā „Vasjuganas plostnieces dziesmas”. Šo poēmu (prozā blakus varu likt Valentīna Jēkabsona „Brokastis ziemējos”) uzskatu par vienu no mākslinieciski visspēcīgākajiem, kas līdz šim mūsu dzejā radīts par izsūtīto likteņiem. Tā ir Sandras krājuma lielā cilvēciskā vērtība un arī vēstures atminēšanās liecība. To impulsē savas dzimtas vēstures nežēlīgi notikumi, proti, 1949. gada deportācija. Otrā poētika: izjūtās romantiski tendēta, tēlainībā skanīgi ornamentēta, impresionistiski valdzinoša pustoņu un nianšu atklāsme jugendiskā vijīgumā. Gan pašas dzejnieces, gan mūsu dzejas nākotnei produktīvs un vēlams būtu arī šis ceļš. Tas no nesenākas pagātnes sabalsojas ar agrīnās Laimas Līvenas smalkjūtīgi instrumentēto dzeju, īpaši krājumu *Šūpoles* (1970), kas tolaik palika maz ievērots. Protams, jāmin kā šī ceļa viens no spožākajiem aizsācējiem Kārlis Skalbe, kas arī, šķiet, ir devis rosinošus impulsus Sandras dzejai. Negribu teikt, ka jaunienācējai dzejā būtu jāizvēlas tikai viens no šiem ceļiem, pat pieļauju, ka varētu būt vēl kaut kas cits. Kaut vai – līroepiskas ievirzes darbi, par kuru dabiskumu Sandras dzejā liecina ne tikai Vasjuganas poēma, bet arī cikls „Kaimiņi” (arī būtisks tiklab viņas pasaules izjūtā, tā – tēlainībā) un „Piejūras triptihs”. Šis triptihs, tāpat kā Vasjuganas poēma un vēl daudzi dzejoļi, t.sk. jugendiskie, parāda Sandras talantu visā tā pievilcīgajā izgaismojumā: viņas dzejā dzīvo meža un upes balsis, jūras krasta sapņi, vasaras

norietā mijkrēslis, pirtīņa Pēterupes krastā, smilšains Kurzemes liedags, pa kuru soļo vīrs kā ozols, Ligo vakara apburtība, ikdienas glāstošais miegs un steidzīga atmošanās – ainas, kas tiecas pasauli redzēt tās mīļajā konkrētībā, izgaismojot šīs konkrētības dziļāko būtību un jēgu, radot katarsālu pārdzīvojumu. Tāpēc piebildīsim un arī uzsvērsim – Sandras pirmo krājumu balsta un caurauž tas galvenais, kas rotā patiesu dzeju: jūtīga un redzīga sirds. Vispārinot – debijas krājums ir ne tikai mākslinieciski oriģināls un cilvēciski pārliecinošs, tas iepriecinās un gandarīs smalkjūtīgus poēzijas lasītājus.

Jāuzteic māksliniece Lilija Berzinska par Ratnieces krājuma pievilcīgo un gaumīgo noformējumu, vāka simbolisko vizualitāti un atturīgajām ilustrācijām tekstā – šie elementi, ceru, piesaistīs tos dzejas lasītājus, kas līdz šim Sandras dzeju nav iepazīnuši.

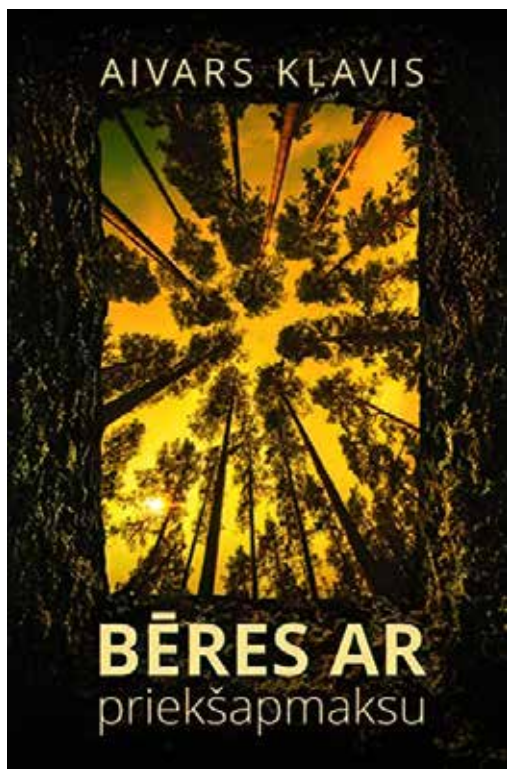
Viesturs Vecgrāvis

Viesturs Vecgrāvis ir literatūrvēsturnieks, daudzu rakstu un recenziju autors, emeritētais profesors un pētnieks LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

DZĪVES BEZ TABU

Aivars Kļavis. *Bēres ar priekšapmaksu*. Zvaigzne ABC, 2020

Gan valodniecībā, gan sadzīvē ir pazīstams tāds jēdziens kā tabu vārdi. Vārdi, kurus nav pieņemts izrunāt, vismaz skaļi ne. Daļa no tiem, protams, ir apzīmējumi, kurus vispār kulturālā sabiedrībā nelieto, ja nu vien tie neskan no teātra skatuves vai kinoekrāna, un arī tikai seansos ar vecuma ierobežojumu, savukārt otra daļa ir kultūrspecifiski – tie, kurus „nepieminam” konteksta vai sadzīviskas māņticības dēļ. Šai ziņā labs piemērs vismaz latviski runājošajā sabiedrībā ir visiem labi zināmā slimība, kuras nosaukumu sarunās bieži aizstājam ar apzīmējumiem „krabis”, „rāpulis” vai gluži vienkārši TAS PATS.

Šai pietātē pret potenciālu nāveklī var saskatīt arī mitoloģiskās domāšanas pazīmes, kas mūsu senčiem, piemēram, liedza, mežā ejot, skaļi piesaukt vilku vai čūsku, baidoties, ka ar īstā vārda minēšanu nevēlamais tiks piesaukts pavisam reālā esībā. Šis pats domāšanas veids nereti vēl arī mūsdienās apvij visu jēdzienu kopumu, kas saistās ar nāvi un miršanu (pret kuru, atzīmēsim, minētie senči gan izturējās daudz bezaizspriedumaināk, vismaz ar zārku istabaugšā sadzīvojot itin draudzīgi). Labi saprotot, ka neizbēgama dzīves daļa ir arī tās noslēgums, tomēr ikdienā nereti mēs lokāmies, kā prazdami, lai vārdā nesauktu neko, kas saistās ar „kaulaino” (re, es arī to tikko izdarīju!) Un laikā, kad šī fakta pieminēšana starptautiskā mērogā globālu norišu dēļ kļuvusi īpaši aktuāla un neomulīga, klajā nāk latviešu prozaiķa Aivara Kļavja isprozas grāmata ar teju vai izaicinošu nosaukumu *Bēres ar priekšapmaksu*. Nu, kā tad tā? It kā nepietiktu ar nosaukumā minēto bēdīgo faktu, grāmatas vāka ilustrācijā redzamas gaišas koku galotnes, kuras lasītājs itin kā vēro no četrstūrainas bedres. Nav ilgi jādomā vēl par kādu „tabu” vārdu, kurš te iemiesojies.

Taču bažas, kas daļai lasītāju var raisīt instinktīvu piesardzību, ņemot šo grāmatu rokās, šoreiz ir veltīgas. Jā, krājumā atrodams stāsts, kurā liela nozīme ir grāmatas nosau-

kumā atrodamajam mazliet paradoksālajam jēdzienam (stāsta nosaukums gan ir cits), taču grāmata, kā intervijās atzinis autors, vēsta nevis par nāvi, bet gan par sastapšanos. Vai varbūt nesastapšanos.

Pēdējo gadu desmitu laikā aktīvi rakstošie latviešu autori kopumā dzīvo ļoti interesantā laikā – straujas vēsturiskas pārmaiņas, no vienas puses, nodrošina ne ar ko citu neaizstājamu klātesamības pieredzi norisēm, par kurām citkārt, mierīgākos laikos, varētu vien lasīt vēstures grāmatās (un tieši to pašu var bilst arī par šobrīd pasauli aptverušo pandēmiju). Jā, var jau citēt hrestomātisko ķīniešu izteikumu (vai tiešām lāstu?) „Kaut tu dzīvotu pārmaiņu laikos!” (angļi šo izteikumu mīkstina, piesaucot „interesantus laikus”), taču, ja neņemam vērā faktu, ka šie laiki ir cilvēciski grūti pārciešami, tie apgādā rakstnieku ar unikālu pieredzi, kam savukārt visas iespējas padarīt uz šīs pieredzes balstītos darbus par laikmeta spoguļi vai pat klasiku. No otras puses, jebkuram pārmaiņu laikam piemīt tā īpatnība, ka tas – paldies Dievam – ir pārejošs. Un tāpēc literāti, folkloristi, biogrāfi un citi, kas savos tīkros mēģina notvert strauji gaistošo mirkli, sacenšas skrējienā ar neizbēgamo – to, ka vienas paaudzes pieredze neizdzēšami izzudīs turpmākajās.

Tieši ar šo straujās paejamības apjausmu grāmatā *Bēres ar priekšapmaksu* ciņu sācis Aivars Kļavis, stāstot par to, kā satiekas, nesatiekas, sacērtas vai savijas dažādu paaudžu pieredzes laikposmā, ko vēl it labi atceras pašreizējie piecdesmitgadnieki un viņu vecāki, bet kas četrdesmit- un trīsdesmitgadnieku atmiņā blāvi aizmiglojas un jaunākiem lasītājiem jau atgādinās vēstures hroniku – aizraujošu, tomēr ne viscaur saprotamu un pat viscaur ticamu ne. Laiku, kurš vēl glabājas dzīvā atmiņā un tomēr – kā viss – pāiet, un tikai rakstnieka prasme spēj to noturēt un pienaglot.

Bēres ar priekšapmaksu apkopo virkni stāstu, kas aptver plašu tematisko loku. Vecāku un viņu pieaugušo bērnu problemātiskās attiecības. Mīlestības allaž pārsteidzošie likloči. Pagātnes nodarījumu atbalsojums tagadnē. Vēstures dzirnakmeņu smagnējā kustība, un mūsu pašu iespējas – īstas vai iluzoras? – tos pagriezti citā virzienā. Un tomēr gribas teikt, ka galvenais personāžs visos stāstos un vienlaikus arī tos vienojošais elements ir vide un laikmets. Pārmaiņu laiks, kas krāju-

mā aptver vēstures posmu no 20. gadsimta 60. līdz 90. gadiem, varu maiņas un impēriju sagrūšana, dumpīguma vēsmas un konformisma purvs, nacionālās atmodas cildenums un deviņdesmito gadu bandītisms, vienas ekonomikas sašķīšana un jaunas lēnā, raustīgā tapšana – taču tam visam pa vidu reāls, ikdienišķs cilvēks. Ne cilvēks no „augšām”, kuram kāda teikšana par notiekošo plašākā mērogā. Ne ģēnijs, ne pravietis, ne cīņā saucējs. Vienkārši cilvēks. Vīrieši un sievietes, kuri grib un tiecas izdzīvot. Visiem paņēmieniem, jā, tostarp arī nepavisam ne cēliem. Tiecas dzīvot, uzlabot apstākļus, mīlēt, laist pasaulē un izaudzināt bērnus. Dzīvo nevis kā pats sava labākā versija, bet gan gluži vienkārši – kā sanāk. Un kas, jautā rakstnieks, dod tiesības vienai paaudzei nosodīt savas priekšgājējas, nezinot, kas tieši bija apstākļi, kas spieda rīkoties tā un ne citādi? Tāpēc *Bēres ar priekšapmaksu* nosaukumu varbūt iespējams skaidrot kā mudinājumu neapbērēt priekšlaičīgi tos, kuru korpēs nav staigāts un kuru karogi vicināti. Naivi padomju varas cēlāji, čekas ziņotāji, pēcatmodas īpašumu žonglieri, juku laiku situācijas izmantoņi, mantas un dzīvju spekulanti – visiem atradusies vieta krājumā. Un tomēr nepārprotami izskan aicinājums nenorēķināties par vēl nenotikušo. Vai tēva un pieaugušās meitas attiecības stāstā „Tas ūdens, ko nevar samelt” ir patiesākas sievietes skaļi paustajā naidā vai klusi atzītajā mīlestībā? Vai nav tā, ka pārāgri mirušās sievietes dvēsele stāstā „Vārna” uz savas dzīves traģēdijas katalizatoru – pašas māti – raugās vairāk ar piedošanu, ne apsūdzību? Ko pārdzīvo vecais, paša mājas bēniņstāvā iesprostotais alkoholiķis gleznotājs stāstā „Ieslodzītais”, kurš visu mūžu mālējis tikai masām tīkamas banalitātes un vienu vienīgu reizi atvēzējies īstumam? Un ko teikt par veco ziņotāju stāstā „Leģionārs” – kādu cenu par padarīto viņš jau samaksājis un vēl maksās?

Netiesāt tos, kuru tiesāšana iespējama vien no citas perspektīvas. Un tad, kad izprasta vienotas perspektīvas neiespējamība, ko uzglezno šie stāsti, – tad paviršie spriedumi pieklust.

Ja daudzi īsprozas krājumi tiek veidoti ar hronoloģisku virzību – teiksim, tā sākumdaļā izvietojot vēstījumus par gados jaunākiem personāžiem un pakāpeniski virzoties cauri mūža cikliem līdz tā nogalei – var teikt, ka

Kļavja krājums ir veidots ar psiholoģisku virzību. Grāmatas pirmie stāsti nenoliedzami izskan uz melanholiskas nots. Vidū to gluži vai uz pusēm pāršķel izteikti garš teksts „Un mūžīgas ir tikai debesis virs galvas mums” ar apakšvirsrakstu „kādas dzīves hronika”, kurā izstāstīta kāda vīrieša dzīve. No agrīnās jaunības sapņiem doties celt Baikāla-Amūras maģistrāli caur padomju sistēmas absurdajiem un pēcatmodas vēl absurdekājiem dejas soļiem, caur attiecību kūleņiem, kuros dažbrīd vairāk prozas nekā poēzijas, līdz loģiskajam beigu akordam, un teksta naratīvo daļu punktē rindkopas, kurās vīrieša bērēs soļo izrādes ar nosaukumu „Gunta Pakalniņa dzīve” dalībnieki, reti kurš risinādams situācijai „piedienīgu” domu. Pēc šī stāsta pavisam nemanāmi kā gausi austošā rītausmā krājuma noskaņa pakāpeniski kļūst gaišāka un tas noslēdzas ar diviem stāstiem, kuros ieskanas nepārprotama dzīvesprieka melodijas. Stāsta „Vīrietis smilškastē” titulvaronis aptver, ka mīļotā meitene ir mīļota arī pēc trīsdesmit pieciem gadiem. Stāsta „Kad pārcērt tauvas” personāži – pāris vairs nepavisam ne pirmajā jaunībā – saprot, ka arī lēmumam beidzot savā dzīvē veikt pavisam dullu virāžu nekad nav par vēlu. Un rodas sajūta, it kā lasītājs būtu pavērsis skatienu pret melnās, četrstūrainās bedres sāniem vai varbūt pat apakšu un atradis tajā durvis. Uz iespēju dzīvot. Uz iespēju labot pagātnes kļūdas. Uz iespēju ielopot ar pilnu krūti. Uz iespēju beidzot nedomāt, ko teiks citi. Bēres, atvadas, nolemtība bijušas apmaksātas pārāgri. Satikšanās – starp cilvēkiem, paaudzēm, pieredzēm – ir grūta, tomēr iespējama.

Nekad nav par vēlu uzrunāt, atzīties, pieklauvēt, atnākt. Par vēlu būs tikai tad, kad četrstūri virs galvas atspoguļosies nevis debesis, bet visiem zināmā tabu priekšmeta sešskaldņū vāks.

Bārbala Simsone

Bārbala Simsone (1978) ir filoloģijas doktore, literatūrzinātniece, kritiķe. Viņas specialitāte ir fantāzijas, fantastikas un šausmu literatūra. Ikdienā strādā grāmatu izdošanā. Regulāri publicē jaunāko grāmatu recenzijas Latvijas kultūras presē. Skat. arī Bārbalas Simsones dzejoļus *JG297* (2019 vasaras nr.) un *JG299* (2019 ziemas nr.)

„SMAGATLĒTA” SKAISTĀ DVĒSELE

Jānis Tomašs. *Smagatlētika*.
Rīga: Pētergailis, 2019, 63 lpp.

Kopš pasaulē laists Jāņa Tomaša debijas krājums *melnie darba cimdi* (2016), nemaldīgi zinu, ka notikusi sastapšanās ar gados jaunu augsta ētosa cilvēku.

Viņa liriskais «Es» nebūt nav paraugskolnieks: „*es negaidu kaut ko labāku / pame- tot grimstošo skolas solu / mana vidējā atzī- me / knapi turas virs jūras līmeņa; un lamu vārdu izmeši / gaisā pārsniedz atļauto nor- mu*”. Tātad savas apkārtnes, sava gadsimta savējais – vērotājs, kas diez ko neurķējas lie- tu kārtībā, bet atstāj tās pašu izlēmības un atbildības ziņā. Un tomēr. Jau *melnajos cim- dos* nepārprotami jūtama autora liriskā va- roņa pilsoniskās apziņas klātesamība: „*kurš izvilks no pudeles zemūdens pasaules manu draugu, kad spirta upe (..) aizskalo veselas ģimenes*.” Savu «Es» viņš nestāda augstāk par apkārtnes līdzbiedriem; viņš it labi apzi- nās, ka dzīvē sastaptie cilvēki cietuši arī viņa vainas dēļ – kādam atteicis sniegt palīdzī- gu roku, citu netieši ievainojis, brūķējis lielu

muti, rupjš, brutāls bijis, varbūt pat pielieto- jis fizisku spēku pret sievieti. Un šo *mea cul- pa* viņš gatavs atzīt par paša izraisītu sevis pazemojumu, personīgu sakāvi un vienlai- kus par savas rīcības korektūras nepiecieša- mību, par ko liecina sekojošā dzejoļa pēdējā rinda: „*manos atmiņu āliņģos var atrast mi- rušus cilvēkus / esmu neuzmanīgi rīkojies ar valodu / savainojis nevainīgus garāmgājējus / vienmēr pacēlis balsi pret tevi ja tā atradās uz grīdas / taču tu atstāji mani ar ieslēgtu signalizāciju galvā.*”

Ja pirmajā dzejoļu krājumā autors vairāk pie- vērsās savas apkārtnes vērojumu fiksācijai, tad *Smagatlētikā* par «Es» stāstītāja centrālo izziņas objektu kļūst pagātnes un tagadnes saiknes cēloniskā nosacītība un no tās izrie- tošo sociālo seku konstatējums. Zēnības ga- dos okupētajā Latvijā «Es» varoņa vecāku ik- diena nebūt nebija laimīgi uzietā zelta ādere – mātei nesamērojami smags fizisks darbs kolhoza „verdžibā”, tēvs ģimenes fiziskās izdzīvošanas vārdā nodarbojies ar stingri aizliegto ļergas tecināšanu un nelegālā al- kohola pārdošanu, kura dēļ postā aizgāja neskaitāmas citas ģimenes un vairots sociā- lais posts: „*mana māte izpildīja olimpiskos normatīvus smagatlētikā / nesot skārda spai- ņus ar ūdeni uz ganībām //bet tēvs tirgoja al- koholu / kamēr nebija vairs kam dzert / (..) / man apnika skaitīt / vientuļo atraisītu / asaru slapjo sīknaudu no vaigiem / (..) / izklaidējos kopā ar grūсну ābeli / raustot viņu aiz nokal- tušās rokas / sev līdzī uz smilšu kastes / vie- nādmalu četrstūri.*”

Mātes piespiedus smagsvara cilāšanas izrai- sītais fiziskā spēka pakāpeniskais izsīkums un tā radītais deficīts mātes un bērna attie- cībās iecērt dziļus robus arī pubertējošā dēla intīmās dzīves izglītībā, kurus viņam nākas aizpildīt pašdarbības ceļā skolas „izmēģinā- jumu lauciņā”: „*ar vardēm gāju vienā klasē / izstiepos līdz ar zāli par mata tiesu izglābos / no mīlestības ar ierobežotu atbildību.*” Para- frāze par biznesa logosu „sabiedrība ar iero- bežotu atbildību” šeit ar pragmatisku lietiš- ķumu paplašina J. Tomaša poētisko pasauli, lai paškritiski paironizētu par mīlas sākum- skolu nosebojušā iesācēja nenobriedušajam iegribām.

Vēlāk līdzīgi iemesli viņu novedīs pie divu cilvēku personīgo attiecību bīstama nogru-

vuma: „ierindas skate dzīvoklī / agri no rīta / kad tu pārbaudi sava vīrieša kabatu saturu (..) // tas pats vīrietis / četrdesmitgadīgs bērns / kurš ir aplikts ar nesamērīgiem skūpstu nodokļiem / un gredzena žņaugu / ieskrējis sirds ķeramajās lamatās / sēž ar slapjdranķi acīs / un skatās / kā tu no kabatām ķeksē ārā / lietišķos pierādījumus.”

Lai priekšlaikus novērstu šādas situācijas rašanos jeb, kā atjautīgais «Es» ar savu gara un laimīga laulības stāža vēlmi mīlas inženierijā saka, lai „skūpstī [ne]zaudē[t]u / juridisko spēku” un lai „pēc dažām lietošanas reizēm mīlestībai / [ne]beig[to]s mūža garantija”, viņš ikdienā neizbēgamo skarbuma un labestības nepietiekamību «Es» - «Tu» sadurā cer izlīdzināt ar partneru dvēseļu radniecību un sirds siltumu. Bet viņš zina arī to, ka tas nenāksies viegli, – šiem pūliņiem būs piešviedrēta darba krekla smārds: „katrā saulstaru adatā piliens apreibinošās vielas / man atkal gribas sajukt dzīves garšu / kā toreiz kad pirmais skūpstis saindēja vājo organismu / un atnākot mājās ilgi boksējos ar spilvenu / kamēr miega nokautēts kritu // mēnešiem ilgi badojos bez taviem tekstiem / klausījos vajā atgriezta krāna muldēšanā / tējkannas tiesneša svilpē / limfas attecē / un aiztecē // kamēr balķis manā purvainajā acī kļuva ar vien labāk redzams.”

Un, ja tas tā patiesi izdodas, tad vīrišķības spēka daile, par ko ir stāsts vienā no skais-tākājiem krājuma dzejoļiem, meklējama «Es» personas maigumā un vēlmē saudzēt sievieti, palīdzēt viņai un uzņemties „[ne]ierobežotu (!) atbildību par viņu: domāju par tavu slaido plecu arhitektūru / taču šoreiz ir sāpīgi pa īstam / bez ģenerālmēģinājuma / bez iespējas pielaikt svešas skumjas / bet varbūt tu atspiedīsies / pret mana pleca nesošo konstrukciju / viss smagums kā apmetums nodrups.”

Eksistenciālās izdzīvošanas nepārejošā problemātika liriskā varoņa zēnības gadu zemapiņā ir briedinājusi pumpurus, kas jaunības ziedēšanas laikā ar saviem kodolsprādzieniem vērš plašumā un dziļumā arī viņa kritisko skatu uz pašmāju, kā arī globālo negāciju izpausmēm, vienlaicīgi liekot apzināties palielo vērtības: „no priekšvēlēšanu plakātiem smīn vecie zagļi / un viņu pirksti dzen saknes / caur nodokļu maksātāju auglīgajām

kabatām / (..) bet durvju ailē stāv māte / dārģa kā Gogēna glezna / un lietus slīpā adata / uz gumijas zābaku purngaliem / tetovē senas rakstu zīmes; (..) šai pilsētā nekas nemainās / debesis joprojām patur apcietinājumā putnus / sētas ar niezošiem grafiti izsitumiem / pārnēsā no rietumiem ienākušās slimības.”

J. Tomašs ne vairās nosaukt vārdā arī sabiedrībā vērojamo kriminogēno un deģeneratīvo pazīmju izpausmes: „lai slavēta princese uz zirņa / un rupji komentāri internetā / mūsu vienīgā iespēja izžaut / lamu vārdu netīro veļu.”

Ļoti cienu J. Tomaša liriskā varoņa pilsoniski apzināto iesaistītību Latvijas valsts izdzīvošanai un pastāvēšanai vitāli svarīgās reālījās, kā, piemēram, valsts valodas lietošanas nodrošināšanā sabiedriskajā aprītē: „...ministra kungs / atnāciet kādreiz bez apsardzes / manā pagalmā nerunā latviski / gaisā virmo svešvalodu bacīji / un katru rītu šeit tramvajs iznēsā ikrus / un katru rītu pieturās dzimst jauni pēcnācēji...” Arī man labi zināms kāds Rīgas pagalms, kur, latvisko labrīt! sadzirdējis, zvērigs naida vieplis ķer kabatā pēc sitamā. Te nelīdz ar sliekām sanaglotas apelāciju mapes, kusla, anonīma inertas masas uzrunāšana, te vajadzīga stingra nostāja lēmumu pieņemšanā un konsekventa rīcība valstiskā līmenī.

Jāņa Tomaša vērojoši apcerīgā dzeja ar tās augsto poētiskā tīrardņa vērtību manī raiša asociācijas ar kādu citu viņa amata brāli. Tas ir Berlīnē dzīvojošais Jans Vāgners (Jan Wagner, 1971), literāts un tulkotājs ar izcilu filoloģisko izglītību (studējis anglistiku un amerikānistiku Hamburgas universitātē, Humbolta universitātē Berlīnē un Dublinas prestižajā Trinity koledžā) un poētikas absolūto dzirdi, publicējis vairāk nekā pusduci dzejaskrājumu, esejas, kā arī literatūrzinātniskas apceres, par saviem dzejas krājumiem saņēmis divdesmit astoņas stipendijas un balvas. Jau pēc J. Vāgnera pirmā dzejoļu krājuma *Pārbaudes urbums debesīs (Probebohrung im Himmel, 2001)* kāds kritiķis viņu nosauca par *jauno zvaigzni pie lirikas debesīm*.¹ Par savu pagaidām pēdējo dzejas krājumu *Lietusūdens tvertnes variācijas (Regentonnenvariationen, 2014)* J. Vāgners saņēma Leipčigas Grāmatu mesas balvu 2015

kā „labākais savas paaudzes lirīkis un viena no spēcīgākajām un oriģinālākajām vācu mūsdienu literatūras balsīm.”²

Abus autorus patlaban salīdzināt kā divus kongeniālus lielumus būtu pārakra uzdrīkstēšanās. J. Vāgnera lirīkā pa pasauli klejo sensibls «Es», „kas zem parādību virskārtas uztver un nosauc lietas, kas ne katram cilvēkam top redzamas”, raksta Martins Krumbholcs [Krumbholz], kas viņa dzejoļos nav atklājis nekā tāda, kas iztaptu modei, toties raksturīgu laika garam gan: „tie paver atspirdzinošu, valdzinoši asociatīvu skatu uz to, kas ievēribas cienīgs ir tieši šodien.”³ – Šī pieredzējušā vācu lirīka poētiskās pašapziņas marmorvēsā ieturība un latviešu autora J. Tomaša tekstu dvēseliskā labsirdība mani tomēr saista ar vienlīdz stipru vilkmi. Neliels paraugs no J. Vāgnera «Es» - «Tu» poētiskās mikroberzes dzejoli „Šampinjoni”:

„mēs tās satikām kādā meža laucē: /divas ekspedīcijas cauri mijkrēslim, / kas mēmi lūkojās sevī. starp mums nervoza / odu bara telegrāfa sīkšana. // mana vecmāmuļa bija slavena ar savu / 'champignons farcis'⁴ recepti. To viņa ieslēdza / savā kapā. visu, kas ir labs, viņa sacīja, / pilda ar mazliet ko vairāk nekā ar sevi pašu. // pēcāk mēs virtuvē turējām / sēnes pie auss un griezām⁵ kātiņus – / gaidot kluso tikšķi iekšpusē, / pareizo kombināciju meklēdami.”

Apbrīnojama ir J. Vāgnera lingvistiskā kompetence un perfektā tropu arsenāla pārzināšana, ko vācu dzejnieks savos lirīkas darbos maksimāli izmanto vissmalkāko nianšu radīšanai – domu tālredzība, detaļu asredzība, oriģinālu metaforu bagātība, sulīgi salīdzinājumi, paralēlismi, homonīmu rotaļas, sirreāli oksimoroni, parafrāzes utt. Bet arī šajā jomā var atrast līdzību ar latviešu autoru J. Tomašu.

Leīpcīgas balvu saņēmušā J. Vāgnera lirīkas krājuma noslēguma dzejolis „pašportrets ar bišu spietu” („selbstporträt mit bienenschwarm”) poētisku simbolu aizplīvurotā valodā pauž domu par dzejnieka-radītāja

² Christopher Schmidt. *Süddeutsche Zeitung*, 2015.13.III

³ Rezensionennotiz zu *Zürcher Zeitung*, 2001. 13.VIII, „perlentaucher”. *Das Kulturmagazin*

⁴ Pildītie šampinjoni (fr.)

⁵ Izrunāt ar stiepto intonāciju.

sarežģīto, prognozējamo un palaikam sāpīgo līdzaspastāvēšanu savu amatbrāļu ģildē (Mocarta un Saljeri mūžam dzīvā tēma):

„vēl tikko kā nekas, vien smalka līnija / ap zodu un lūpām, nu visa bārda, / kas aug un ņudz, līdz, šķiet, es magdalēnai / līdzinos, matains caur un caur // no bitēm esmu. kā no visām pusēm / atbrāžas, kā lēni, gramu pa gramam / pieņem esībā, svarā un platumā, / tas stingais dziedājuma centrs... // ar savām izstieptajām rokām / es kādam bruņniekam līdzinos, kam izpalīgi / palīdz bruņās ietērpties, gabalu pa gabalam, / ķivere vispirms, tad bruņas, rokas, kājas, skausts, // līdz pakustēt viņš vēl tik tikko var, ne staigā, / vien mirdzošs stāv tur tāds, ar pāris velkmēm vien / aiz spožuma, aiz nedaudz smagā gaisa, / un īsti redzams tikai izzūdot.”

Šā dzejoļa metaforiskā neizdibināmība slēpj sevī autora domas visdažādākās interpretācijas iespējas. Tā pēdējo rindu var uztvert arī kā novēlējumu jebkuram topošam dzejniekam: rodi sevī milzeņa domu, bet pats nespoguļojies pašmērķīgos viņšos, neskaties saulē, tā tevi pati atradīs...

Vai latviešu talantīgais „smagatlēts” savas dzejas pumpuru spēs uziedināt kuplu un krāšņu, – to rādīs viņa turpmākais darbs.

Uzsākot ceļu uz poēzijas dievu mitekli, es Jānim Tomašam priekšā noklāju Dainās austu villainīti – gaišu ceļu baltai dvēselei!

Gundega Zēhauza

Dr. philol. Gundega Zēhauza (Seehaus) publicējusi virkni rakstu par latviešu literatūru Rostokas U. publikācijās, Latvijas *ZA Vēstis, Karogā, Kultūras Forumā*, humanitāro zinātņu žurnālā *Letonica* (37/2018), *Kentaurs XXI* (51/2010), *JG172*(1989), *JG278*(2014), *JG285*(2016), *JG298*(2019). Ir sastādītāja un priekšvārda autore bilingvālajai latviešu dzejas izlasei *Rīga ūdenī / Riga im Wasser*, Rīga: Tapals, 2004.

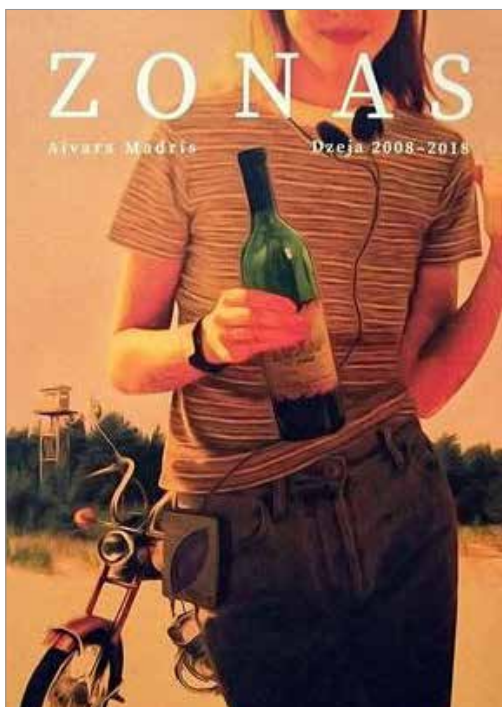
NEĪSTAIS ZELTĪJUMS

Aivars Madris. *Zonas. Dzeja 2008-2018*.
Neputns. 2019. 79. lpp.

Agrā pēcpusdienā, izvēlies no smagnējās, granītā kaltās *Hotel de Roma* ieejas, lauku saimniekopus atcerējās kafiju. Pilsētā to dzēra visi, un viņš negribēja izrādīties laukis. Par laimi to pasniedza turpat pretī – līdzās grāmatnīcai. Tādēļ, neveltījis pat pusacu skatiena grāmatām, apsēdies ar skatu uz Operu, papus labpatikā ieslīga krēsla atzveltnē un baudīja dzērienu. Pēc neilga laika viņš nebija vairs viens – pāris galdiņu attālumā kafioja laikmetīgi paplukušas, lupatīgas jaunkundzes, kādas ielas pretējā pusē vis neredzēja. Dzerot kafiju, viņas šķirstīja kādu plānu grāmatiņu. „Aizķer ... inčīgi ... rullē ...” bija pieklājīgākie fragmenti, kurus papus uztvēra, īpaši dzirdi nepiepūlēdams. Sevišķā tiksmē atvirtoja apzīmējums „dzejnieks”. Lūk, lūk, kas trūka papus raženajam dēlietim – dailamata māceklim, lai līdztekus tēvam iegūtu kaut cik ievērojamu nomināciju meiteņu daudzveidības un daudzpusības apgūvē. Tikai neliela brošūriņa! Tā kā papus nupat bija nošeptējies centrāltirgū dažus pērnos cūčus, saņēmis kompensāciju par vētras nopostīto mazmājiņu un apdrošināšanu par applūdušo linu lauku – viņš varēja maksāt. Gan jau puika kaut ko pieskricelēs vāku iekšpuses lapām, tik dumjš viņš nevarētu būt, lai nespētu.

Apmēram tā vai mazliet citādi var iztēloties priekšnosacījumus jauna autora debijas grāmatas iznākšanai Latvijā. Publicēt var jebko – galvenā ir nauda. Tā kā izdevējdarbība ir business, bet reklāma ir biznesa sastāvdaļa, grāmatu apskatos brīnumaini iederas „salkušie kritiķi” (E. Veidenbaums), kas parāda, kā ar „savstarpēju aplaizīšanos klasiķi mums top” (V. Plūdonis). Izrādās, ka neierasti dzīvotspējīgs ir Pēteris Pētersona „Bastarda” formulējums: „A slavē B, B virza C, C aizlūdz par A.”. Lūk, veiksmes formula, kurā jēdzienam *talants* vairs nav vietas.

Aivara Madra grāmatas *Zonas* jēdzieniski papildušais virsraksts ielogo krietni ieilguša pubertātes vecuma pusaudža pasauli un tās

pretenciozo, hiperaktīvo redzējumu. Dzejas tēls to ir pāraudzis, lai gan pubertāte viņam vēl aizvien ir cilvēka augstākā attīstības pakāpe un egocentriska augstprātība cēlākā jūtu izpausme. Tādēļ gribas vēl aizvien ir vairāk kā iespēju to realizēt, un iesnas var atveidot kā grēku plūdus. Savietojot šos tekstus ar plaši pieejamo dažādas kvalitātes literatūru psiholoģijā, rodas garlaicība – šīs grāmatas lasīšanas vizuāliamākā pavadone. Plašāka tekstkopa veltīta Latvijas vēstures nozīmīgiem pavērsieniem. Diemžēl tās ir tikai marginālas piezīmes, kas demonstrē nespēju apjēgt atsevišķa notikuma satvarus ārišķīgu detaļu virknējumā. Triviālu frāžu mistisklās izčākst arī grāmatas apakšvirsraksta pieteiktā intīmā nodaļa. Rodas iespaids, ka te savākti neapstrādāti smagnēji granīta blūķi, kurus tēlnieka kalts diez vai pārredzamā nākotnē skars. Tā tas notiek, ja tēlainības šķietamību veido neapstrādātu priekšstatu blīvējumi, kas rada vienmuļību. Liekas, tas ir galvenais iemesls tekstu apzīmējumam *dzeja*. Skumji.

Pagājušā gadsimta septiņdesmitajos gados dzejnieks Imants Ziedonis kritizēja albumismu – veltījumu kvantitatīvu pieaugumu kolēģu grāmatās, pamatoti norādot, ka citu tēlainības atradumu atveide nerada neko nozīmīgu ne apceramajam, ne apcerētājam. Citādi notiek, ja pasaulu sastatījums rada jaunu skatpunktu vai vērtību. Diemžēl Aivara Madra palielā nodeva albumismam ir mir-

dzoša neveiksme – necila garāmgājēja ne-
jauši piebildumi nesalīdzināmi spilgtākām
jaunrades izpausmēm.

Būtībā *Zonas* nav ne pirmā, ne vienīgā, ne
arī spilgtākā šāda veida parādība grāmat-
niecībā. Izdevējs papīra deficītu vairs neizjūt,
un autoritāru padomdevēju laiks ir beidzies.
Rezultātā, ja grāmatas izdotu vienā formā-
tā, vākus un saturu varētu arī samainīt - at-
šķirību reti kurš pamanītu. Beztalantīguma
pārprodukcija var radīt pieradumu, kad vairs
nevarēs izlīdzēties ar Teodora Zeiferta kon-
statētajām „mazprasīgu siržu necilajām pra-
sībām”.

Apgāda *Neputns* dizainera Kriša Salmaņa
veidotais vāks ir saturiski bagāts, interesants
un atraktīvs. Neistā zeltījuma viltus spožums
ir labākais grāmatas būtības izteicējs.

Andrejs Grāpis

Literatūrvēsturnieks Andrejs Grāpis ir monogrāfijas
Augusts Dombrovskis. Mūžs un veikums (2006) autors.
Sakārtojis un sarakstījis pēcvārdus atmiņu krājumam
par Voldemāru Kalpiņu *Stāja* (2011), Elzas Ņezberes
dzejas izlasei *Gliemežvāks dzied* (2011), Jāņa Medeņa
dzejas kopojumam *Dieva dārzs* (2014), izlasēm *Pērs un*
Solveiga (1996) un *Bezrūpju kauss* (2010), fotoalbumam
Jānis Greste (2017). Izglītības vajadzībām sarakstījis
grāmatas *Pieci soļi. Literatūrteorija pamatskolām* (1996)
un *Literatūrteorija vidusskolām* (2001). 2008. gadā
sarakstījis priekšvārdu latviešu 20. gs. dzejas antoloģijai,
kas izdota Bulgārijā. Publicējas Latvijas presē.

DIEVS LABI DARA, KO DARĪDAMS

Uldis Neiburgs, *Grēka un ienaida liesmās!*
AS „Latvijas Mediji” Rīga, 2018, 400 lpp.

Šī ir Ulda Neiburga otrā grāmata sērijā par
II Pasaules kara stāstiem, ar 33 stāstiem. Pir-
mā, *Dievs, Tava zeme deg!*, arī ar 33 stās-
tiem, iznāca 2014. gadā. Kopā ar Kārli Kan-
geri un Rudīti Viksni 2016. gadā izdota *Aiz*
šiem vārtiem vaid zeme. Salaspils nometne
1941-1944. Šeit minētie dati ir ņemti no *Grē-*
ka un ienaida liesmās!

Visi šie stāsti attēlo Latvijā dzīvojošo postu
un tragēdiju. Nekas zināmais nav slēpts, ne
arī izpušķots. Kur fakti trūkst vai liecības ne-
sagrīt, uz to ir norādīts. Autors neizrāda ne
simpātijas ne antipātijas. To atstāj lasītājiem.
Viņš saka: „Grāmatas rakstos esmu centies
iekļaut arī dažādas vēstures norišu interpre-
tācijas, iespēju robežās norādot uz vēstures
faktiem neatbilstošiem spriedumiem un mē-
ģinot rast lielāku skaidrību...”

Mani komentāri ir par dažiem stāstiem, ku-
riem lielākā vai mazākā mērā esmu bijis lie-
cinieks un kas mani ir iespaidojuši, kopš tos
piedzīvoju vecumā no 7. līdz 11. gadam.

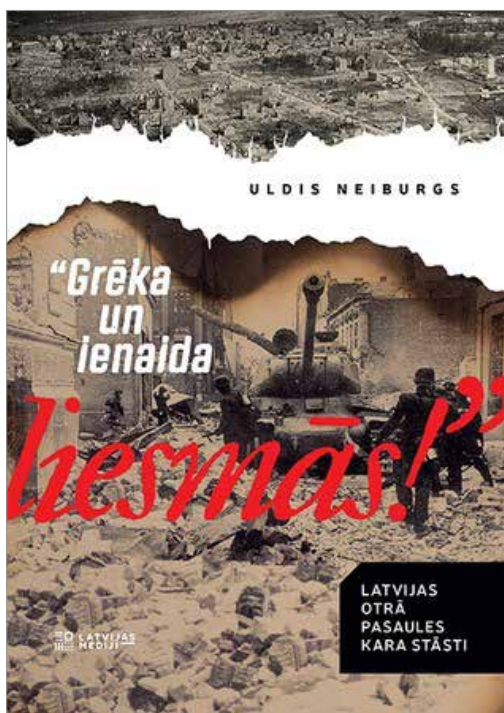
No aptuveni 5,7 miljoniem padomju kara
gūstekņiem ap 3,3 miljoni mira. Latvijā 1942.
g. gūstekņu skaits sasniedza 59,805 cilvēku.
1941. g. redzēju Rīgā kolonnu ar kādiem 200
novārgušiem gūstekņiem. Daži no viņiem
noturējās kājās, pārlicušies kokiem, ko viņu
biedri nesa abos galos. 30 000 - 40 000 sā-
kot ar 1942. g. pavasari tika nodoti lauk-
saimniekiem. Tiem laimējās. Viens baltkrievs
strādāja un dzīvoja pie mana vectēva, un
mēģināja runāt latviski.

Čigānu liktenis Latvijā bija atkarīgs no vietē-
jiem iedzīvotājiem. No iznīcināšanas Rēzek-
nes apriņķī līdz pilnīgai izglābšanai Talsu ap-
riņķī. Liekas, te vislielāko lomu spēlēja tas,
par cik viņi bija integrējušies vietējā sabied-
rībā. Tas paceļ jautājumu, vai pārāk lielā da-
žādo minoritāšu atbalstīšana Latvijas neat-
karības laikā neveicināja „jūs un mēs” kom-
pleksu. Vērā ņemams ir Neiburga ieteikums
par Salaspils nometināto 3 000 bērnu glā-
bējiem: „...lielākā daļa bērnu drīz vien nonā-

ca pie lauksaimniekiem, bērnu patversmēs un audžu ģimenēs, kuru rūpes un ieguldījums šo bērnu izdzīvošanā līdz šim ir novērtēts nepietiekami." Vai tad bērnu glābēji nepelna to pašu uzmanību, ko žīdu un čigānu glābēji?

Neiburgs paceļ arī jautājumu „Bēgšanas vai piespiedu evakuācijas?”. Cik īsti cilvēki uz Vācijas ceļoja brīvprātīgi un cik piespiedu kārtā? 15. divīzijas karavīri, darba dienestā iesauktie, gaisa spēku izpalīgi, koncentrācijas nometnēs ievietotie, 1944. g. oktobrī Rīgā uz ielas noķertie, no darbavietām atlaistie darbinieki tika kuģos ielādēti un aizvesti prom no bēgļiem pārslogotās Kurzemes. Būtu interesanti precīzi aprēķināt šo cilvēku skaitu. Manas ģimenes trīs piederīgie izbraucām kopā ar tēvu, 15. divīzijas virsnieku. Mans minējums ir, ka varbūt tikai trešā daļa no Latvijas cilvēkiem, kuri tūlīt pēc kara atradās Vācijā, bija brīvprātīgi bēgļi.

Mani visvairāk saistīja t.s. „kurelieši”. 1944. g. oktobrī un novembrī pavadīju Kurzemē, Valdgales pagastā, „Bļodu” mājās ganot govīs un aitas. Mājas atradās Abavas upes dienvidu krastā. Saimnieks un saimniece, Spalvas, bija ļoti jauki cilvēki. Atstrādāju pārtiku un gultas vietu. Dažus vakarus mūs apciemoja „šucmaņi”, citus vakarus dezertējuši leģionāri ceļā pie kureliešiem, citreiz nezīnāmi cilvēki – bēgļi vai sarkanie partizāni. Visi dabūja vakariņas. Nevienš nedraudēja. Vissliktāk uzvedās šucmaņi, kuri bija sadzērušies. Man ar vienu iznāca domstarpības. Tas draudēja ar pistoli. No leģionāriem, Valērijs Brechmanis ar mani iedraudzējās un mācīja šaut ar karabīni. Vēlāk Valērijs, jau kurelietis, piedzīvoja Štuthofu un tika ieskaitīts leģionā. Dancigas ielenkumā pazaudēja aci un kāju. Nokļuva Dānijā. Tad pazuda. Man ir aizdomas, ka viņš repatriējās uz Latviju. Bez sekmēm mēģināju sadzīt viņa pēdas. Kureliešu iznīcināšana bija ļoti traģiska, ļoti dumjā rīcība no vāciešu puses. Taču manā skatījumā šī rīcība izglāba vismaz vairāku simtu tūkstošu latviešu dzīvības un novērša vairāku simtu tūkstošu latviešu deportēšanu pēc kapitulācijas. Varbūt izglāba latviešu tautu no galīgas iznīcināšanas. Ja vācieši būtu kureliešus likuši mierā līdz kapitulācijai, viņi būtu izveidojušies par spēcīgu vienību. Pēc kapitulācijas viņiem būtu pievienojusies visa 19. divīzija un arī daļa no vāciešiem. Bruņojuma netrūka. Bija ticība, ka angļi, amerikā-

ņi un zviedri Latviju un Baltiju nepametīs savam liktenim, tas ir, Padomju Savienības varā. Sāktos nopietna cīņa ar krievu armiju. Nevajag lielu iztēles spēju, lai saprastu izrietošos notikumus. Nekāda glābēja nebūtu. Krievu armija visu savu spēku vērstu pret Kurzemi. Stajina atriebībai nebūtu nekādu robežu. Sekotu slepkavošana, izmērdēšana un masu deportācijas. Latviju piemeklētu Austrumprūsijas liktenis. Nebūtu vairs tautas, kas taisītu „Dziesmoto revolūciju”. Man nāk prātā manas vecmāmiņas teiciens „Dievs labi dara, ko darīdams”.

Šie komentāri un piezīmes par pieciem stāstiem dod mazu ieskatu Neiburga grāmatā kas man atsauc atmiņā bērnībā pieredzēto un vecumā rosināja iztēloties citu variantu II Pasaules kara beigām. Bez šīm cilvēciskām tēmām Uldis Neiburgs apskata arī kauju norises, politiskus jautājumus, cilvēkus un citas traģēdijas.

Grāmata ir ļoti skaidrā valodā rakstīta. Neieiektu to lasīt pirms gulētiešanas.

Guntis Liepiņš

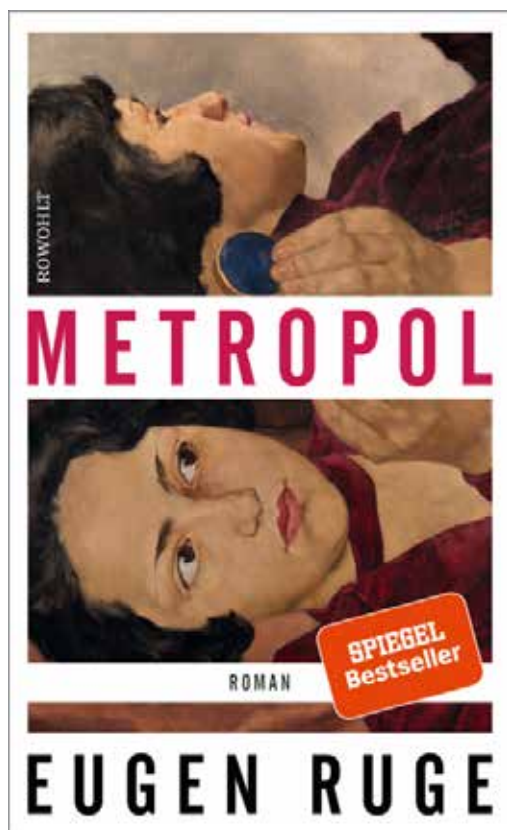
Guntis Liepiņš ir bijis apgāda „Ceļinieks” dibinātājs un vadītājs, darbojies Jaunās Gaitas Draugu klubā, LNĶAK un LNAK, Dardedzes Inc. un Ave Sol Canada valdēs Toronto. Trīs zvaigžņu ordeņa virsnieks 2003. g.

ARĪ LATVIJĀ NOKLUSĒTS STĀSTS

Eugen Ruge. *Metropol* (vācu val.).
Apgāds „Rowohlt”, 2019. 432 lpp

Vācu tautas šodienas literatūrā vērojama pagātnes izpēte, kurā skaidri noteikts šādas izpētes vēsturiskais rāmis: nacionālsociālistu laiks, Otrais pasaules karš, tad Vācijas Demokrātiskā republika VDR un toreizējā Vācijas Federatīvā republika VFR. Dažreiz gadās redzēt šīs tematikas savstarpēji saauktas. Acīmredzot rakstniecības ziņā joprojām tās ir neizsmejamas. Tāpēc pārsteidz, ja kāds romāns izlaužas no šīm ierastām tematikām un uzrāda baltus plankumus 20. gadsimta vēsturē par vācu komunistu likteņiem Staļina noma laikā. Tas ir skumjš skandāls, ka vācu literatūra to lielā mērā bija aizmirsusi.

Romānā *Metropol* Eugen Ruge aizved uz Staļina terora laiku Maskavu. Stāsts ir par autora vecvecāku Šarlotes un Vilhelma Powileit

(Povilaiši) dzīves un likteņa dramatiskiem pavērsieniem. Viņi kā pārliecināti komunisti 1933. gadā pārcēlušies uz Padomju Savienību. Epilogā Ruge apraksta, ka veccāmes Šarlotes gadi Maskavā bijis tāds savāds tabu temats visas viņas dzīves laikā. Tikai vēlāk atklājies, kāpēc tā. Vecvecāki bijuši OMS darbinieki – „tāda zilbe kā zvana skaņa”, kā romānā saka veccāme. OMS bija Kominternes slepeno sakaru dienests, 1919. gadā dibināts, lai cieši piesaistītu citu valstu komunistiskās partijas Maskavā valdošajai mātes partijai.

Ruges romāns par Staļina teroru ir ārkārtas lasījums. Paraugprāvu šausmas autors parāda lietišķi. Šarlote un Vilhelms krīt politiskā negodā, un par viņu paraugprāvas tiesnesi parādās PSRS Augstākās tiesas militārās kolēģijas priekšsēdētājs, bijušais rīdzinieks Vasilij Vasiljevičs Ulrihs. Lai attīstītu eksistenciālo Maskavas drāmu, Ruge pielieto pārliecinošu formu: viņš stāsta no triju protagonistu redzes punktiem. Visbiežāk lasītājam uzrāda Šarlotes perspektīvu; tad kā pretpolu Ulrihu; un visbeidzot Šarlotes vīra Vilhelma bijušo pirmo sievu, vārdā Hilde Tāla (Hilde Laima Cerausa), latviešu revolucionāre Kominternes aparātā. Grāmatas fokusā ir viesnīca Metropol, ap kuru Ruge liek riņķot revolucionārajām dvēselēm, kā arī bēdīgi slavenā viesnīca Lux, kurā dzīvo komunistisko partiju vadošie kadri. Viesnīcā Metropol – „luksusa cietumā”, kā to sauc Šarlote – 1936. gada oktobrī piespiedu kārtā nonāk viņa un Vilhelms zem segvārdiem Lotti un Hans Germaine. Viņiem uzdots būt gatavībā izmeklēšanai, jo pirms gadiem bijuši kontaktā ar kādu „tautas ienaidnieku”, „trockistisku bandītu”, kurš notiesāts uz nāvi. Laulātā pāra gaidu bailes sākas hoteļa istabā 479 un ilgst 477 dienas. NKVD katru nakti atnāk pakal cilvēkiem uz viesnīcu Metropol. Daži gandrīz mirst no bailēm, pirms saprot, ka šoreiz enerģiskā dauzīšanās notiek pie kaimiņu durvīm. Cilvēki pasāk gulēt ielas drēbēs un ar sapakotiem koferiem, jo negrib, lai izpildīto valstiskā terora rokas puīši viņus pārsteigtu pidžamās. Staļinistu tīrīšanas princips bija tīrā patvaļa, kas jebkurā laikā varēja skart ikvienu.

Seko nedaudzī paskaidrojumi dziļākai saprašanai par grāmatā minētajām vēsturiskajām personām, par kurām tuvāki apraksti atro-

dami tikai vācu komunistiskās partijas arhīvos.

Vasilijs Vasiljevičs Ulrihs (arī Wassili Wassiljewitsch Ulrich, arī Vasilij Ulrih, arī Vasilij Wassiljewitsch Ulrih) dzimis Rīgā, miris Maskavā savā gultā, bija padomju jurists, ģenerālpulkvedis un PSRS Augstākās tiesas militārās kolēģijas priekšsēdētājs. Ulriha tēvs, kas cēlies no baltvācu ģimenes, bija latviešu revolucionārs, savukārt māte, domājams, nāca no krievu dižciltīgo ģimenes. Tēva revolucionārās pārliecības dēļ ģimene bija izsūtīta uz Sibīriju un dzīvoja Irkutskas guberņā. Vasilijs Ulrihs apprecējās ar Annu Kaseli, kas bija kopš 1910. gada KSDSP, Krievijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas biedre un Vladimira Iljiča Ļeņina sekretāre. 1910. gadā Ulrihs sāka studēt saimniecību Rīgas Politehniskajā institūtā, tagadējā Rīgas Tehniskajā universitātē, kuru absolvēja 1914. gadā, un kā virsnieks piedalījās Pirmajā pasaules karā. Pēc pievienošanās boļševiku kustībai Ļevs Trockis uzzināja par Ulrihu un savervēja viņu čekā. Josifam Staļinam iepatikās Ulriha lakoniski lietišķais sarunu stils. Cita starpā Ulrihs bija tiesas priekšsēdētājs 1937. gada paraugprāvās pret maršalu Mihailu Tuhačevski un viņa līdzapsūdzētajiem Sarkanās armijas ģenerāļiem, kuri visi tika notiesāti uz nāvi un nošauti. PSRS Augstākās tiesas militārajai kolēģijai no 1934. līdz 1955. gadam sēdētājs bija Maskavā, Ņikolas ielā 23. Tās telpās apsūdzētie tika bez uzklausišanas notiesāti. Viņiem piesprieda no 1936. līdz 1938. gadam vairāk nekā 31.000 nāves sodu, kas uzreiz tika pagrabā izpildīti.

Hilde Laima Cerausa (arī Hilde Tāla) dzimusi 1898. gadā Rīgā, likvidēta 1938. gadā Maskavā. Cerausa bija tirgoņa meita, grāmatvede un no 1915. līdz 1918. gadam strādāja kādā Rīgas desu fabrikā, vēlāk darbojās evakuācijas un repatriācijas, bēgļu komitejā Rīgā. Kopš 1919. gada Cerausa bija Latvijas komunistiskās partijas biedre. Sākot ar 1919. gada aprīli strādāja Komunistiskās Internacionāles Kominternes izlūkošanas dienestā OMS un arī izspiegoja Krievijas Balto spēku pārvaldītos apgabalus. 1919. gada septembrī viņu nosūtīja uz Vāciju, kur viņa bija Vācijas Komunistiskās partijas KPD locekle līdz 1933. gadam, arī šeit turpināja darboties Kominternes slepenajā aparātā. 1933. gada februārī viņa atgriezās Padomju Savienībā,

turpināja darbu OMS, un 1936. gada decembrī tika atlaista kā „tautas ienaidniece”. 1937. gada 5. oktobrī NKVD viņu arestēja, apsūdzot par „piedalīšanos kontrrevolucionārā teroristu organizācijā”, un PSRS Augstākās tiesas militārā kolēģija 1938. gada 19. martā viņai piesprieda nāves sodu. Tāla tika nošauta tajā pašā dienā. Viņas „rehabilitācija” notika Maskavā 1957. gada 28. septembrī. Hildei Tālai nāves sodu piesprieda Vasilijs Ulrihs.

Grāmatā *Metropol* aprakstīti vairāki baltiešu komunisti, marksisti un profesionāli revolucionāri, kā Jānis Rudzutaks, Jānis Krūmiņš (segvārds Pilāts) u.c. Kā vispazīstamākais ir minēts Fēlikss Laimīgais Szczesny Dzeržinskis, kas Viļņā mācījās tajā pašā ģimnāzijā kur Jozefs Pilsudskis. Dzeržinskis jau 1895. gadā iestājās Lietuvas sociāldemokrātiskajā partijā. Viņš ir uzskatāms par padomju represīvā aparāta pamatlicēju, kas iedibināja masu nošaušanas, koncentrācijas nometņu izveidošanu, čeku, GPU, OGPU un NKVD. Mira no pēkšņas sirds lēkmes 1926. gada 20. jūnijā pēc divu stundu garas saimnieciskas runas. Runā viņš smagi kritizēja Ļevu Kameņevu. Kameņevu pašu nošāva 1936. gada 25. augustā.

Uzskaitīts arī Vītauts Putna, kas piedzima Viļņas apkārtnē, 1913. gadā beidza Rīgas komercskolu, izcēlās ar Kronštates sacelšanās apspiešanu un pievērsās padomju militārai karjerai. Viņš bija PSRS kara atašejs Japānā, Somijā un Vācijā. Kopā ar Mihailu Tuhačevski pēc tiesneša Vasīlija Vasiljeviča Ulriha sprieduma nošauts 1937. gada 12. jūnijā PSRS militārās tiesas nama pagrabā Maskavā, Ņikolas ielā 23.

Ļoti plaši aprakstīts Jāns Anvelts, viens no Igaunijas komunistiskās partijas vadītājiem, kas pēc neveiksmīgā 1924. gada apvērsuma mēģinājuma Igaunijā bēga uz Padomju Savienību, kur iesaistījās Komunistiskās Internacionāles vadībā, kļūdams par atbildīgo sekretāru. Anveltu arestēja 1937. gadā un apsūdzēja darbībā Latvijas izlūkdienestu labā. Apcietinājumā tika tik smagi spīdzināts, ka piektajā dienā, 1937. gada 11. decembrī, nomira. Pēc nāves pasludināts par tautas nodevēju. Viņa mazdēls Andress Anvelts no 2016. gada 23. novembra līdz 2018.

gada 26. novembrim bija Igaunijas iekšlietu ministrs.

Pēc Igaunijas, Latvijas un Lietuvas neatkarīgo valstu izveidošanas, Sarkanai armijai līdzī uz Padomju Krieviju atkāpās ļoti liels skaits kreisi un komunistiski noskaņotu igauņu, latviešu un lietuviešu. Atbaidoši un atgrūdoši, cik skaudri tiek aprakstīti baltiešu un latviešu komunisti, latviešu Sarkanie strēlnieki, kuri aiz dziļas pārliecības sekoja Staļinam un bija aktīvi vaininieki Staļina tīrīšanās. Šodien ir skaidri zināms, ka arī latvieši balstīja šo režīmu. Arī tas šodien Latvijā ir principā noklusēts stāsts.

Kaut gan grāmatas *Metropol* notikumi risinās it kā tālā pagātnē, pagājušā gadsimta trīsdesmitajos gados Padomju Savienībā, to lasot automātiski jādomā arī par tagadni. Staļinisma radītās psihisko traumu sekas manāmas vēl šodien, ne tikai Krievijā, kur Staļins ir joprojām godā, bet visā Austrumeiropā. Arī kontroles un izsekošanas temats, apzināti izplatīta neuzticība un neuzticēšanās visam un jautājums, kas ir patiesības noteicējs, mūsdienās ir joprojām eksplozīvi aktuāls.

Ar biogrāfiski politisko romānu *Metropol* Eugen Ruge ir uzrakstījis aizkustinošu, svarīgu grāmatu – nepretenciozu, vēsturiski ticamu stāstījumu, kas pārliecina galvenokārt ar prasmīgu faktu un fikcijas mijiedarbību – vai pat – vēstures grāmata ar bonusu.

Baiba Lapiņa-Strunskā

Baiba Lapiņa-Strunskā dzimusi 11. augustā Vācijā. Beigusi Minsteres Latviešu ģimnāziju, studējusi Minsteres un Frankfurtes universitātēs ģermānistiku un socioloģiju. Dzels aizkara laikā palīdzēja apkopot informāciju par Baltijas politikājiem ieslodzītajiem padomju cietumos. Iztiesājusies cauri visām Latvijas tiesu instancēm, ieskaitot Satversmes Tiesu, panākot Saeimas lēmumu grozīt likumu un atzīt visiem ārzemēs dzīvojošiem Latvijas pavalstniekiem un viņu pēctečiem dubultpilsonību. Aptuveni 20 gadus ir rūpnieciskās apdrošināšanas / pārapirošināšanas un konsultācijas uzņēmuma līdzīpašniece un Chief Operating Officer, darbojoties Eiropas Savienībā un citur pasaulē.

NĀVE PIELŪGSMEI, SMIEKLIEM UN ROTAĻĀM

Lato Lapsa. *Brūnās jaunavas bērni svētās nāves ēnā*. Rīga: SIA Dienas Grāmata, 2019., 360 lpp.

Latvijas pētnieciskā žurnālista un vairāku grāmatu autora Lato Lapsas jaunākais darbs *Brūnās jaunavas bērni svētās nāves ēnā*, kas ir ceļojumu apraksti par latviešu lasītājam tik eksotiskām valstīm kā Bolīvija un Meksika, gada sākumā izpelnījās plašu ievēribu, turklāt ne bez pamata. Latvijas grāmatniecības plauktos izdevumi par ceļojumiem uz tālām un neparastām valstīm, tajās piedzīvotais, atklātais un baudītais, turklāt vēl, ja tās sarakstījis latvietis, nav bieža parādība. Savukārt L. Lapsam šī ceļojumu grāmata nav pirmā, arī vairākas iepriekš izdotās vēltās eksotisku valstu izpētei. Jā, tieši izpētei, jo autors nekādā gadījumā nav uzskatāms par paviršu tūristu, kurš aizbrauc, apmeklē pašas populārākās vietas, atbrauc atpakaļ un kaut ko uzraksta. Nebūt nē – L. Lapsa arī šajā „lauciņā” plaši izmanto savu pētnieka talantu: uz abām valstīm devies atkārtoti, iepriekš par tām izlasot lielu daudzumu literatūras, mēģinājis dibināt kontaktu un gūt kādu informāciju no vietējiem iedzīvotājiem, kas šajā gadījumā ir īpaši svarīgi, kā arī apmeklējies vairākas pat ļoti bīstamas vietas un vērojis „iedzimto” rituālus un tradīcijas. Tieši autora spēja iedziļināties, izprast pašam un pacietīgi skaidrot Latīņamerikas valstīs pieredzēto savam lasītājam piešķir šim izdevumam vērtību.

Varētu rasties jautājums, kāpēc ceļojumu aprakstos vispār ir kas jāpaskaidro? Ņemot vērā, ka bolīvieša un meksikāņa identitāte, dzīves stils, vērtību sistēma, rituāli un tradīcijas tik kardināli atšķiras no eiropietim saprotamā, skaidrojumi ir nepieciešami. Līdz ar to L. Lapsas grāmatā sniegtā informācija ir blīva, tā prasa iedziļināšanos un nemitīgu domāšanu līdzī. Un tas patiesi ir svarīgi, jo liela daļa informācijas, kas par abām valstīm pieejama Latvijas ziņu portālos, ir, mazākais,

neprecīza vai pat galēji ačgārna. Grāmatā rodams piemērs, kur autors citējis kādā mūsu valsts interneta vietnē pausto par visbīstamāko ceļu pasaulē, norādīdams uz kļūdām, ko spēj pamanīt tikai tāds cilvēks, kurš bijis Bolīvijā. Acis ņirb no apdzīvotu vietu nosaukumiem, kuri ne reizes nav pat dzirdēti... Autors atstāta vietējo leģendas un spēj iedziļināties pat keču valodas finesēs!

Galatvojoties rakstīt recenziju, šo rindu autorei pirmo reizi radošajā pieredzē bija grūti izvēlēties nosaukumu, kas būtu visatbilstošākais. Lielais pilnīgi jaunas informācijas apjoms, kas gūts lasīšanas procesā, liek sev jautāt, kas pēc grāmatas nolikšanas plauktā visvairāk aizķēries atmiņā. Taču vispirms jāmēģina formulēt, par ko tieši ir darbs. Apakšvirsrakstā norādīts – par Meksiku un Bolīviju; taču te nepieciešams precizēt. Tā kā no vairāk nekā 350 lappusēm Bolīvijai veltītas 137 lappuses, loģisks ir secinājums, ka autora uzmanības centrā galvenokārt nokļuvusi Meksika, ko viņš apmeklējis vairākas reizes. Līdz ar to gandrīz vai likumsakarīgi, ka pašas interesantākās lappuses, šķiet, ir par Meksikas vēsturi, kas vidusmēra latvietim varētu būt sveša. Ja vien spējams kaut nedaudz iedziļināties un saprast Meksikas Revolūcijas cēloņus un sekas, kļūst skaidrāka arī mūsdienu meksikāņa dzīvesziņa: viņa rakstura īpašības, vērtību sistēma, tradīcijas utt. Turpinot attīstīt domu par pēdējo no nupat minētā, nevaru atturēties, ne rindiņas neuzrakstot par Mirušo dienas svinībām un Svētās Nāves pielūgšanu. Kaut arī latviešiem „mirušo kults” ir tuvs un saprotams, pat mums šāda „rotalāšanās” un koķetērija ar nāvi varētu šķīst pret dabiska vai pat pretīga. Galvaskausa attēls uz visa iespējamā, tai skaitā rotālietām, vidusmēra meksikānim ir tik pierasta lieta, kā latvietim bildes ar sunīšiem un kaķīšiem. Vēl jāpiebilst, ka nāve, tai skaitā nedabīga bojāeja, Meksikā ir ikdienišķa parādība. Savus rēķinus kārtu narkotiku karteļos iesaistītie un ne tikai viņi vien...

Otra visvairāk pārsteidzošā lieta ir Svētās Nāves pielūgšana un īpaši tai veidoti altāri. Arī šādas tradīcijas kopšana šķiet neiedomājama. Ja Eiropas ticīgie vēršas pie Dieva vai Jaunavas Marijas, meksikānim nav problēmu pielūgt Svēto Nāvi ar mērķi iegūt sev nepieciešamo. Turklāt drīkstot izlūgties arī tādas lietas, par ko skaļi runāt nav pieņemts,

piemēram, nelaimi vai nāvi savam ienaidniekam. Grāmatā norādīts, kā šis lūgšanas rituāls jāveic, kas pielūdzamajam objektam būtu tīkams vai netīkams. Ja pamācības ievēros, rezultāts, visticamāk, neizpaliks. „Meksika ir zeme, kur ir iespējams viss – ne tikai dzīvo pasaulē, bet arī, tā sacīt, pazemes un debesu valstībā,” rezumē L. Lapsa (192. lpp.). Savukārt, ja nevēlies pielūgt Svēto Nāvi, Meksikā ir liels daudzums citu „santo”. Kāds no viņiem tavu lūgšanu noteikti uzklauss. Taču atkal – lai tiktu pie vēlāmā rezultāta, jāievēro dažādi priekšraksti. Ja „santo” tomēr nesa dzird un nepalīdz, tā attēlu var „sodīt”, labākajā gadījumā to apgriežot uz otru pusi, sliktākajā – izmetot atkritumos.

Katrai lietai ir savs cēlonis, tāpēc L. Lapsa mēģina izlobīt, kur meklējamas šīs tradīcijas saknes. Viens no skaidrojumiem ir: „Gudro cilvēku gudriba: attiecības starp mirušajiem un dzīvajiem ir atslēga sociālajai kontrolei un sociālajai reprodukcijai jebkurā sabiedrībā. Dzīvie to, kas viņiem ir, manto no tiem, kas ir nomiruši, un attieksme pret mirušajiem nodrošina paudžu secību” (270. lpp.). Jāpiebilst, tie gan nav paša autora vārdi; viņš grāmatā it bieži citējis citu autoru darbu fragmentus, gan nenorādot atsauci. Tas nozīmē, ja vēlamies saprast meksikāņus, nepietiks tikai ar viena darba izlasīšanu, tāpēc izdevuma beigās iekļauts ieteicamās literatūras saraksts.

Neizbēgami, darbā daudz paša L. Lapsa secinājumu. Viņš ceļojumu laikā apmeklējis gan dažādas kapsētas, gan piemiņas vietas, gan pilsētiņas, par kuru eksistenci lielākā daļa planētas iedzīvotāju pat nenojauš, kā arī krogus un citas līdzīgas iestādes, kur tik labi iespējams novērot vietējo attieksmi citam pret citu, kas spilgti atklāj meksikāņu raksturu. „Šī ir zeme, kur dažādu

nesaprotamu parādību nūdien netrūkst, tā ka atliek vien tās izskatīt bez kādas konkrētas sistēmas un grafika – kā nu pagadās...” – konstatē autors (214. lpp.).

L. Lapsam piemīt labs stāstnieka talants, kā arī raita un bagāta valoda. Šad tad viņš izmantojis pa kādam savdabīgākam vārdam, piemēram, „alkostrebeklis”, „postbērinieki”, „kumuroties” u.c.

Izdevums papildināts ar autora fotogrāfijām.

Lāsma Gaitniece

Rakstniece Lāsma Gaitniece ir JG redakcijas kolēģijas biedre.

ĒNAS TAGADNĒ

Agate Nesaule. *Zudušie saulgrieži. Stāsts par trimdu un draudzību*. No angļu val. tulkojusi Velga Polinska. Vesta-LK, 2018. 392 lpp

Rakstnieces Agates Nesaules iezīmētais konteksts ļauj lasītājam sabalsoties ar Almas un Kaijas stāstu, īpaši, ja kas līdzīgs rodams arī viņa dzīves līnijās. Romāns papildina latvieša dzīvesstāstu 20. gs. vēstures likteņgriežos.

20. gadsimta vēsturiskie notikumi Latvijā skāruši arī rakstnieces un profesores Agates Nesaules (1938) dzīvi. Kopā ar māti, māsu, vecmammu un tēvu, mācītāju Pēteri Nesauli 1944. gada rudenī viņa Latviju atstāja sešu gadu vecumā. Rakstniecībā debitēja 1955. gadā, un tad vairākas desmitgades mērķtiecīgā akadēmiskā darbā. Tomēr iekšējās zaudējuma sāpes smeldza un viņa atkal pievērsās rakstniecībai. Latvijā Agate Nesaule kļuva pazīstama ar romāna *Sieviete*

dzintarā (1997) tulkojumu. Ceļš līdz grāmatai *Zudušie saulgrieži* bijis ilgs. Iecere radusies sen, kopš pirmā Latvijas brauciena 1991. gadā, kad piedalījies Pasaules zinātnieku kongresā, pirmie fragmenti lasīti Katskiļos „3 × 3” nometnē 1999. gadā.

Romānā daudz tēmu, noskaņu, notikumu mozaīku un cilvēku likteņu mirkļu, tomēr to caurauž draudzība, ilgas pēc otra cilvēka, kurš saprastu un kuram varētu uzticēties. Notikumus pusgadsimta garumā caurvij divu bēgļu meiteņu Almas un Kaijas draudzība, tomēr ne tas vien. Romānā ir piecas nodaļas, aptverot laikposmu no 20. gs. 40. līdz 90. gadiem. Darbību virza notikumi hronoloģiskā secībā, tomēr ir vairāki atslēgas vārdi – „ēnas” (notikumi pagātnē), „saulgrieži” (vairāki notikumi norisinās saulgriežu zīmē), kas šo virzību nojauc. Tagadne un pagātne saaužas.

Romānā literārā formā izgaismojas Otrā pasaules kara bēgļu gaitas, kur katrs bēgļa individuālais stāsts iegūst kolektīvas aprises. Atsevišķas notikumu mozaikas iezīmē bēgļu nometņu ikdienu un pārdzīvoto. Tomēr galvenā darbības norises vieta ir Amerika, kur ar mācītāja Gotmana galvojumiem ieceļo krietns pulks kādreizējo dīpīšu. Amerikāņu mācītājam gan vairāk rūp savas draudzes palielināšana nekā pārvietoto personu individuālie likteņi. Kontrastējoši iezīmējas paudžu atšķirīgā „zaudētā” smeldze – ja latviešu bēgļu bērniem jāsaskaras ar citādību skolā, tad pieaugušo pasaulē krasi disonē agrākā pieredze, zināšanas, statuss sabiedrībā ar ikdienas rūpju mātko eksistenci. Indianapolē pirmoreiz sastopas divpadsmitgadīgā Kaija un četrpadsmitgadīgā Alma. Rakstniece krasi iezīmē arī atšķirību starp dzīvi Latvijā un Amerikā, cilvēku attiecībās, attieksmē (karjera, sievietes vieta, pilsonības jautājums u. tml.), nepārvarama ir plaisa starp bēgļiem un amerikāņiem.

Meitenēm pieaugot, viņu ceļi šķiras, atkal satiekas un krustojas, nereti viena otru vairs nesaprot, saķīlidojas, tomēr domā viena par otru. Vēstījums pamatos reālistisks, ievijot arī meiteņu romantiskos sapņus. Almas ikdienas aizrit Indianapolē latviešu sabiedrībā, Kaija savu piederību meklē nevis pēc nacionālās, bet garīgās līdzības. Viņa ir brīvāka, kas jau simboliski iekodēts viņas vārdā – Kaija. Jaunajā darbā ieskanas arī romāna *Sieviete dzintarā* pavediens – mātes un meitas at-

tiecības: abu meiteņu turpmāko dzīves ceļu – ilgas, sapņus, vilšanos – vistiešākā mērā ietekmē fakts, ka Alma izaug / pieaug bez mātes (māti 1941. gada jūnijā izsūta uz Sibīriju), savukārt Kaijas māte tikpat kā nepiedalās meitas dzīvē, jo nespēj tikt pāri traumai, kad, atstājot Latviju 1944. gada rudenī, bija jāizvēlas starp slimo tēvu, bijušo Latvijas armijas ģenerāli, un ģimeni. Viens no romāna vadmotīviem ietverts simboliskā teikumā – kā gan bērns var izaugt bez mātes? Tādējādi meitenēm nav stabila priekšstata par ģimeni, par attiecībām un to veidošanu.

Romāns ir literārs darbs, tomēr atsevišķi tā pavedieni ģeogrāfiski (telpiski) saskaņojas ar rakstnieces dzīvi – Agate Nesaule ar ģimeni nonāca Indianapolē, tēvs Pēteris Nesaule bija latviešu draudzes mācītājs (romānā mācītājs Saulcere), mācījās Šortridžas vidusskolā, studēja angļu valodu un literatūru Indiānas Universitātē Blūmingtonā. Tāpat kā Kaija, topošā rakstniece tiecās pēc izglītības, zināšanām un gara brīvības.

Būtisks pavediens „zudušā” aspektā romānā ir Almas un Kaijas viesošānās Latvijā. Viņas vairs neatrod to sapņu zemi, kas patvērusies fragmentārās atmiņās. Alma meklē savus radus, kurus apdāvina, pretī nesāņemdama gaidīto pateicību. Kaijai būtiski ir meklēt dvēseles radniekus, valodu, kultūru un dabu. Viņa to atrod Latvijā.

Romāns *Zudušie saulgrieži* veido līdzību ar dabas ritējumu un cilvēka mūžu. Stāsts par Almu un Kaiju atšķir jaunas lappuses latviešu literatūrā, iezīmējot draudzību un pārbaudījumus, svešumu un ilgas pēc otra cilvēka, kurš saprastu: „Mums abām bijis pārāk daudz ciešanu un vientulības.” (391. lpp.)

Inguna Daukste-Silasproģe

Recenzijas pirmpublicējums Latvijas Rakstnieku savienības laikrakstā *konTEKSTS* (2019.III).

Inguna Daukste-Silasproģe, Dr. philol., ir Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta vadošā pētniece.

MANITOBAS PIONIERI

Viesturs Zariņš, *Latvian Pioneers, Socialists, and Refugees in Manitoba*, autora izdevums 2019, 239 lpp.

„Emigrācija ir nācijas asinlāse, ņemta analīzei,” rakstīja M. Rozanova sakarā ar filmu *Es esmu latvietis*. To pašu var teikt par šo iespaidīgo darbu, tikai šoreiz Viesturs Zariņš analizē latviešu nāciju caur emigrāciju uz Manitobas provinci angļu valodas lasītājiem.

Sākot ar pirmo iebraucēju Manitobā Jāni Aleru. Īsos vārdos, ar fotogrāfijām, apbrīnojami sīki aprakstīts viņa raksturs, ģimene, un dzīves gājums. Ir zināms, ka viņš ieradies Ziemeļamerikā 1895. gadā. Nav zināms, tieši kad ieradies Manitobā, bet ir zināms, ka zemi tur nopircis 1897. gadā. Tā autors uzmanīgi, dokumentāli, pamato savu teikto. Grāmatā vēl daudzi citi dzīves stāsti, kas veidojas radu rakstos, kad arvien vairāk latviešu nonāk sīki aprakstītajā latviešu zemkopju apmetnē vai Vinipegas pilsētā. Tur 1913. gadā Janis Smits un Alberts Berke izdod laikrakstu *Kanadeetis*, ar nolūku sniegt padomus jauniem iebraucējiem, savam izdevumam ar grūtām pūlēm sagādājot gotu burtus, kas atšķirās no angļu valodā lietotiem latīņu burtiem un bija pieejami turpat uz vietas. Vijas apraksti par darba vietām, organizācijām, laicīgām, reliģiskām, pa starpu fotoattēli un dzeja.

Skaidrojums par latviešu vārdiem un uzvārdiem izvēršas par 19. gadsimta vēstures aprakstu toreizējā Latvijas teritorijā. Svētkos, Jāņos, Lieldienās, iepazīstamies ar latviešu ēdieniem un parašām. No viena cilvēka bērēm var pāriet uz foto gleznu, saules atblāzmu pār ezeru un seno latviešu priekšstatu par viņsauli. Starp cilvēku dzīvēm ievīta Latvijas vēsture, māksla, kultūra. Salīdzinātas Kārļa Zvejnieka romāna *Nemiera negaisī* personas Kristīne un Kaspars ar Longfellova poēmas varoņiem Evangeline un Gabriel, tos pietuvinot angļu literatūras pazinējiem.

Pēc 1905. gada nemieriem Krievijas impērijā bēgļiem pat Ziemeļamerikā draudēja briesmas, ka cara aģenti tos atradīs un ar ASV vai Kanādas tiesu lēmumu deportēs. Minē-

ti piemēri Ņujorkā, Čikāgā, Vinipegā. Pirmā pasaules kara beigās 1917. gadā Krievijā pie varas nāca komunisti, kas atbalsojās arī Manitobas latviešu kopienā, domas dalījās starp sociālistiem un komunistiem, un viņi nonāca Kanādas jātnieku policijas RCMP uzraudzībā, kas mazās, atsevišķās kopienas novērtēja kā nekaitīgas, bet joprojām pieskatāmas. Pēc Otrā pasaules kara atkal ierodas latviešu bēgļi. *Amerikas Latveitis* 1947./48. gadā rakstīja, ka kapitālisti Vācijas DP nometnēs izmanto lētu darbaspēku un meklē lētu darbaspēku Kanādai. Nometnēs valda mazi diktatori, bijušie Latvijas buržuji, kas ar huligānu palīdzību apspiež demokrātiju. Bijušie latviešu leģionāri ir SS noziedznieki. Tam pretī ir foto no 1940.-41. gada deportācijām Latvijā. Var tikai apbrīnot autora veiklo valodu, spēju parādīt pretējas puses, ar temata variācijām paturēt lasītāja uzmanību, pa vidu ievīt

daudz Latvijas vēstures, kultūras un tās pārnesumu uz Manitobas latviešu kopienā.

Mazā Lac Du Bonnet pilsētiņā, kur tuvumā agrāk bija veclatviešu ciemats Letonija, šodien ir interesants muzejs, kur, mums neziņot, ir daudz izstādīti veclatviešu priekšmeti.

e-pasta adrese <ldbhistorical.ca>

Grāmatu var nopirkt Kanādas Latviešu Centrā Toronto LETTS SHOP vai tuvāk apskatīt Centra bibliotēkā un LNB Latvijā.

Anita Liepiņa

Anita Liepiņa ir *Jaunās Gaitas* redakcijas kolēģijas biedre..

Arnolds Urbans 2003. gadā pie dzimtas mājas Newcombe, kas ir viena no vēl palikušajām latviešu mājām.

Anita Liepiņa

ŽANS-POLS SARTRS

(JEAN-PAUL SARTRE 1905-1980)

„Viss, kas dzīvo, piedzimst bez iemesla, turpinās aiz glāvējuma un mirst gadījuma dēļ.” (1) 56. lpp. Ar šādu prātojumu 1938. gadā Sartra romāna *Riebums* galvenais varonis satricināja tai laikā valdošo, kristietībā balstīto, pasaules uzskatu Francijā un citur pasaulē.

Sartrs gandrīz mūža garumā ir sevi dēvējis par neticīgu, ateistu: „...apmēram divpadsmit gadu vecumā...es sev pēkšņi teicu: bet Dieva nemaz nav!” (2) 545. lpp. Tomēr savā domu lidojumā viņš izlieto viņsauli kā vietu, no kuras sākt darbību lugai *Slēgtas durvis* (*Huis Clos*) un romānam *Kauliņi jau ir krituši* (*Les Jeux sont faits*). Ar pasakām piemītošu nolemību viņš ilustrē domu, ka katrs cilvēks var sevi veidot tikai no tās vietas, līdz kurai kāds cits viņu ir ievirzījis. Ir tikai viens noteikums, lai Pjērs un Eve varētu no nāves atgriezties dzīvē: viņiem divdesmit četras stundas ar visu spēku un uzticību ir jāliek mīlestība vienam pret otru pirmā vietā. Būdami no dažādām šķirām, viņš ir strādnieks, viņa bagātniece, tie tomēr nespēj pilnīgi atteikties no savas agrākās dzīves. Pēdējā brīdī pagātne ņem virsroku pār viņu mīlestību. Pjērs un Eve iet bojā otru reizi. Par sevi Sartrs saka: „Man šķiet, ka lielākā laime man bija piedzimt augstskolai piederošā, domājošā ģimenē... es uzskatīju... savas ģimenes, un arī savu stāvokli sabiedrībā, kā vispārējo stāvokli sabiedrībā.” (2) 539./40. lpp. Mātes tēvs Karls/Charles Schweizer, brālis Alberta Šveicera tēvam, uzskatījis par saprotamu, ka mazdēls rakstīs un būs skolotājs.

Rakstot par Sartra mūža devumu, rakstītāji to vērtē no sava sabiedriskā un politiskā viedokļa, kas bija labi, kas slikti. Savukārt viņa cīņu un dzīves biedre Simone de Bovuāra (Simone de Beauvoir), tāpat kā filmas *Sartre* (1) veidotāji, viņu aicina papildināt un skaidrot savus vārdus un darbību. Franču valodā pastāv tu un jūs formas, un tās pielieto līdzīgi kā latviešu valodā. Liekas neparasti, ka Sartrs un de Bovuāra savā starpā lieto jūs formu, kaut gan ar citiem bieži lieto arī tu formu.

Sartra ļoti individuālā eksistenciālisma filozofija veidojās Otrā pasaules kara laikā, kad Vācija bija okupējusi daļu Francijas. Sartrs saka: „Es te nerunāju par to eliti starp mums, kas bija īstie pagrīdes cīnītāji (la Résistance), bet visi francūži, kas katru stundu, katru dienu un nakti, četru gadu garumā, teica nē. Izvēle, ko katrs izdarīja savai dzīvei un pats sev, bija īsta, jo tā notika ar nāvi kā otru iespēju... Ja mani mocīs, vai es izturēšu? Ar vienu vārdu pietika, lai izraisītu vēl desmit, simts arestu. Šī atbildība pilnīgi vienam, pilnīgā vienatnē, vai tā nav atklāsme mūsu brīvībai?” (1) 72.-73. lpp. Cilvēkam ir izvēles brīvība, bet tā viņam uzliek atbildību par savu rīcību. Situācijas var būt dažādas, piemēram, strādnieks var izvēlēties, iestāties vai neiestāties arod biedrībā. Katrs var sevi veidot no tās vietas, līdz kurai viņš ir ticis veidots, tālāk paša izdarītās izvēles raksturo kas tu esi.

Otrā pasaules kara laikā nonācis vācu gūstā, Sartrs labāk varēja sarunāties ar katoļu garīdzniekiem nekā ar franču zemniekiem. Viņš saka: „Es sapratu šķiru cīņu tikai kara laikā un vēlāk... es iedomājos savu kaimiņu, vienalga vai viņš piederēja proletariātam, vai vidus šķirai, kā tādu pat cilvēku, kā es. Es nemaz nedomāju par atšķirībām, kas man vēlāk likās tik nozīmīgas... Es sāku nodarboties ar šķiru cīņu kara laikā un pēc kara.” (2) 286.-87. lpp. Viņš iestājās par labāku ekonomisku nodrošinājumu strādniekiem un par darba devēju atbildību par viņu drošību. Piemērs ir Sartra uzrunas nobeigums sakarā ar katasrofu Fukiēras (Fouquières) raktuvēs: „Īpašniece, Valsts, ir vainīga 1970. gada 4. februāra slepkavībā. Vadošie inženieri, atbildīgi par 6. šahtu, ir tās izpildītāji. Rezultātā viņi ir vainīgi slepkavībā ar iepriekšēju nolūku. Viņi ar nolūku ir izvēlējušies peļņu, nevis drošību. Tas nozīmē, ka viņi vērtē lietu ražošanu augstāk nekā cilvēku dzīvības.” (1) 132. lpp.

Ceļojot pa pasauli – Brazīliju, Japānu, Āfriku – nozīmīgākie iespaidi Sartra pasaules izpratnei ir no PSRS un ASV. Viņš visur ir interesējies par proletariātu, laika gaitā arī ir sapratis, ka tie ir visnabadzīgākie iedzīvotāji. Kad komunisti pārņēma Ķīnu, Francijā rodas maoisti. Kad Kubā Kastro (Castro) nāca pie varas, Sartrs 1960. gadā devās uz Kubu. Kastro nav bijuši skaidri principi, kā viņš vēlas dzīvi savā valstī vadīt. Sartrs saka: „Tad viņš nemaz negribēja runāt par sociālismu.

Viņš man prasīja, lai, kad atgriezīšos Francijā, runānot par viņu, es neminu sociālismu savos rakstos... Es viņiem jautāju, ja pie jums būs terors, ko jūs darīsiet? Viņi atbildēja, ka terors nebūs... Laika gaitā viss mainījās.”(2) 503. lpp. Vārds, ko Kastro toreiz gribēja lietot, bija „kastrisms” („castrismo”).

Sartrs pats bija iecerējis savu sociālismu: „...sociālismu, kas daudziem cilvēkiem nozīmētu lielāku brīvību, vispirms lielāku brīvību ekonomiski, lielāku brīvību kulturāli un lielāku rīcības brīvību.” (2) 502 lpp. Kaut gan pats Markss (Marx), domājot par nākotnes komunismu, to iztēlojās kā brīvu cilvēku sabiedrību. „Tikai Francijā marksisti nedeva vietu ne-

kādai nojēgai par brīvību”(2) 502. lpp. Sartrs uztvēra komunismu, kā pretstatu fašismam, trieciens viņam bija vācu-padomju līgums, ko latvieši pazīst kā Molotova-Rībentropa paktu. Viņa attiecības ar komunistiem ir ļoti sarežģītas. Runājot par PSRS, viņš saka: „Tur es maldījos. Tur vairs nebija sociālisma. Sociālisms pazuda pēc tam, kad pie varas nāca boļševiki; līdz tam brīdim tam bija iespēja pamazām attīstīties. Ar Staļinu un jau pēdējos gados ar Ļeņinu viss mainījās.” (2) 506. lpp.

Pēc Otrā pasaules kara brūk Francijas vara kolonijās. Komunisti ir pirmie, kas nostājas pret karu Indoķīnā, tagadējā Vjetnamā un

Žans-Pols Sartrs un Simone de Bovuāra pie tējas galdiņa Parīzē

Foto: David E. Scherman, LIFE

vēlāk Alžīrijā. Sartrs arī ir pret karu un viņus atbalsta, bet personīgi viņam ir bail no komunistiem. 1950. gados, aukstā kara laikā viņš paredz kara briesmas un saka: „Sovjeti mani neieredzēja, un, ja viņi iekarotu Eiropu, kā to varēja sagaidīt, es negribēju braukt projām. Es gribēju palikt Francijā.” (2) 499. lpp. Karā galvenie pretinieki varētu būt Amerika un PSRS, iznīcība būtu briesmīga. Viņš negrib redzēt nevienu no šīm lielvalstīm iznīcinātu, pats gribēja palikt Francijā organizēt slepenu pretestību. Latvija pēc Otrā pasaules kara piedzīvoja 50 gadu padomju okupāciju. Sartrs runājot 1974. gadā nevarēja iedomāties, cik gara var būt okupācija.

Ardievu rituāls ir vecuma grāmata. Sartram 1976. gadā ir septiņdesmit viens gads, viņš neredz, nevar rakstīt, nevar lasīt. Redkolēģija žurnālam *Modernie laiki* (*Temps modernes*) bija stipri samazinājusies, viņi gribēja piesaistīt jaunus cilvēkus žurnālam: „Mēs izvēlējāmies Pjēru Viktoru (Pierre Victor, īstajā vārdā Benny Lévy), pateicoties tam, Sartrs atsāka piedalīties sanāksmēs.” (2) 125. lpp. Viņam patīk runāt ar Viktoru kā ar sev līdzīgu, it kā viņi būtu viena vecuma. Sarunas ar Sartru 1980. gadā Viktors ir izdevis grāmatā (Paris: Verdier 1991). Būdams aklis, Sartrs vairs nevarēja izlasīt tekstu, bija jāpaļaujas uz to, ko viņam izlasīja priekšā. Sartrs gan bija žurnāla *Modernie laiki* redaktors, bet nav godīgi viņam personīgi pierakstīt visu autoru žurnālā izteiktos uzskatus. Ja ko var mācīties no franču kultūras, tad tas ir debatēt par idejām, tā pieminot Sartru četrdesmit gadus kopš viņš no šīs pasaules šķīrās 1980. gada 15. aprīlī.

1964. gadā ir izdota Sartra autobiogrāfija *Vārdi* (*Les Mots*) un viņam piešķīra Nobela prēmiju, ko viņš noraidīja. Viņš saka: „Viņi vienmēr tā dara... vienmēr ir grāmata, it kā autora pēdējā dzīvības zīme. Tad viņu nogalina ar Nobela prēmiju un beigas... Es domāju, ka esmu vēl dzīvs tāpēc, ka es to noraidīju.” (1) 113. lpp. Šis notikums nemainīja viņa tālāko darbību. 1974. gadā viņš pats vērtē savu nozīmi nākamībai: „Es mēģinu iedomāties kā mani redzēs XXI gadsimtenī... ir tādi likumi, ko atklāj tā, kā samana akmeni naktī pret to atduroties.” (2) 538.-39. lpp.

Tūlīt pēc Otrā pasaules kara bija latviski tulkota Sartra novele *Siena* (*Le Mur*), iespiesta

mēnešrakstā *Laiks*, kas iznāca Eslingenā. Internetā ir e-grāmata, Sartra luģa *Mušas* (*Les Mouches*, tulkojis Vilnis Zariņš.)

Žans-Pols Sartrs un Simone de Bovuāra (1908-1986) ir ietekmīgākais pāris 20. gadsimtā. Ar savu grāmatu *Otrās dzimums* (*Le deuxième sexe*, Editions Gallimard, 1949) de Bovuāra atsāka feminisma kustību pēc Otrā pasaules kara. No Sartra atvadoties viņa saka: „Viņa nāve mūs šķir. Mana nāve mūs nesavienos. Tā ir: tas ir skaisti, ka mūsu dzīves varēja tik ilgi saderēt.” (2) 159. lpp.

Piezīme: Sartrs ir daudz rakstījis, par viņu ir rakstīts, par viņu veidotas filmas, un 1947. gadā filma *Kauliņi jau ir krituši* (*Les Jeux sont faits*) veidota pēc viņa romāna. Citāti no agrākiem darbiem parādās vēlākās intervijās un rakstos. No franču valodas visi tulkojumi ir mani.

Vēres

(1) Grāmatā izdots filmas teksts. (*Sartre, Un film réalisé par Alexandre Astruc et Michel Contat*. Gallimard 1977)

(2) *Ardievu rituāls, kam seko Sarunas ar Žanu-Polu Sartru* (Simone de Beauvoir, *La cérémonie des adieux suivie de Entretiens avec Jean-Paul Sartre août-septembre 1974*. Gallimard 1981)

Anita Liepiņa ir bijusi *Jaunās Gaitas* redakcijas kolēģijas biedre kopš 1962. g. *Mazputniņa* tehniskā redaktore (1960tie). Latviešu Fonda dalībniece kopš tā dibināšanas; LF padomē (1994-2000), priekšsēde (1997-99). Mācījusi skolā latviešu valodu (1970tie). Sarīkojusi, riskējot ar personīgo naudu, Latvijas filmas *Nāves ēnā* izrādi (1974). Ņēmusi aktīvu dalību kultūras organizācijas „Dardedze Inc.” tapšanā un darbībā līdz pat tās likvidācijai. Trīs Zvaigžņu ordeņa virsniece (2003).

* * *
(Vita Gaiķe)

Filma

Kanādā dzīvojoša latviešu režisora **Paula Dombrovska** veidota dokumentālā īsfilma *Dear Don* ir iekļauta prestižajā Hot Docs 2020 dokumentālo filmu festivāla skatē Toronto, kas gan Covid-19 pandēmijas dēļ nepiedzīvoja pirmizrādi aprīļa beigās, kā bija paredzēts. Režisors stāsta, ka filma ir balstīta Kanādas laikraksta Globe and Mail lasītājas iesūtītas vēstules saturā, kas ļoti aizkustinājusi jauno režisoru. Īsfilmas galvenā varone Mārga mūža nogalē 70 gadu vecumā stāsta par savu un sava dzīvesbiedra Dona dzīvi, kurš cieš no vecuma demences un šādu veselības apstākļu dēļ ir spiests dzīvot veco laužu pansionātā. Mārga katru dienu dodas vizītē pie Dona, un viņi pavada kopā laiku, darot vienkāršas, bet tajā pašā laikā jaukas un mīļas lietas.

LATVIEŠI CITVALODĀS

Visvairāk tulkotais latviešu mūsdienu literatūras darbs – **Sandras Kalnietes** autobiogrāfiskais romāns *Ar balle korpēm Sibīrijas sniegos* tulkots arī tamilu valodā.

Pēc **Jura Zvirgzdiņa** un lietuviešu mākslinieces **Linas Dūdaites** kopdarba bērnu grāmatas *Lauvas rūciens* lielaļjiem panākumiem, kad blakus apbalvojumiem Latvijā, tā tika tulkota vairākās valodās un izpelnījās arī Somijas lasītāju atzinību, tagad šīs grāmatas turpinājums *Rasas vasara* vienlaicīgi iznāk latviešu un somu valodās (atkal Mirjas Hovilas tulkojumā).

DZEJA

Leonam Briedim (1949-2020) mazliet pietrūka laika, lai viņš savām acīm ieraudzītu 70. jubilejas krājumu *Rondeles*. „Patiesībā – pats viņš paguva visu. Pārrunāt ar izdevēju un redaktoru pārrunājamo, atstāt jau gatavu krājumu, pat ievadvārdus uzrakstīt. Varbūt ko nepaguvām mēs, pārējie. Varbūt tas bija nežēlīgais liktenis vai žēlīgais Visuaugstais, kas zināja, ka Leonam iemērīti tieši septiņdesmit. Kā Bībelē,” saka Inguna Cepīte.

Elvira Bloma savā debijas dzejoļu krājumā *Izdzēstie attēli* mēģinājusi atrast jaunus veidus, lai pašai būtu interesanti rakstīt, un viņa nebaidās mazliet provocēt.

Sandras Ratnieces pirmam dzejoļu krājumam *Šķietami klusu* ir trīs daļas: pirmo veido dzejoļu cikls „Vasjuganas plostnieces dziesmas” par autores dzimtas pieredzēto izsūtījumā Sibīrijā, otru – cilvēka emociju un dabas simbiozes atainojums, trešo – dzimtas mājām un mūsdienu reālijām veltīti dzejoļi. Skat. Viestura Vecgrāvja recenziju 48. lpp.

Ērti pārnēsājami spārni ir Katrīnas Rudzītes otrs dzejoļu krājums, kurā dzejniece, pašas vārdiem, „mēģinājusi apvienot intuitīvu pieeju valodai un apzinātus mēģinājumus pētīt tēmas, kas man šķiet nozīmīgas, bet vienlaikus ir sarežģītas vai grūti tveramas”.

Tamāras Skrīnas 70. jubilejas dzejas krājumā *Mini* var uzzināt, kāpēc vēsture klibo uz vienas kājas, kāpēc pie mums atcelta ticības mācība, kur paliek pēdējie rēķini krogā, par ko cīnās ledus gabali jūrā un kur mitinās baltais zalktis.

Latvijas un diasporas bērni kopā radījuši dzejoļu krājumu *Samīļo savu valodiņu*.

Dzejoļi ir iesūtīti pārsvarā no Smiltenes novada, bet arī citām Latvijas vietām, kā arī Zviedrijas, Spānijas un Norvēģijas.

PROZA

Dzejniece un prozaiķe **Andra Manfelde** sava talanta cienītājiem sniedz romānu *Vilcēni*, kurā darbība risinās 1990. gadu sākumā, parādot, „kas notiek, ja dzīves pavasaris sakrīt ar dabas un valsts pavasari”, – veidojas zudusi paaudze, kas savā ceļā uz brīvību sagrauj visu, arī paši sevi.

Iznākusi sērijas *Vizmas Beļševicas arhīva burtnīcas* trešā grāmata *Dienasgrāmata. 1947–1960*, kurā „piezīmēs par lasīto, muzejos, kino un teātrī redzēto iezīmējas tas kultūras fons, kāds nu pēckara gados topošajiem rakstniekiem bija pieejams”, norāda sakārtotājs Jānis Elsbergs.

Tīģeris ir **Jāņa Joneva** vairāku gadu garumā tapušu stāstu izlase. Ieva Kolmane saka, ka „atšķirt izsapņotos stāstus no īstenības var tikai pats”.

Egīls Venters ar stāstu krājumu *Štābs debesis* pierāda, ka „atmiņas ir daudz interesantākas par realitāti”, un restaurē 1980. gadus.

Baibas Zīles stāstu krājumu *Aukstākā ziema simt piecdesmit gados* veido 13 stāsti, kuru varoņi ir it kā ikdienišķi cilvēki, kuri tomēr izturas ļoti savdabīgi.

Godalgotais rakstnieks **Aivars Kļavis** savā jaunākajā grāmatā *Bēres ar priekšapmaksu* atgriežas pie žanra, ar kuru sāka autora gaitas – īsprozas. Krājumā ievietoto stāstu darbības laiks aptver 20. gs. 70., 80. un 90. gadus. Skat. Bārbalas Simsones recenziju 49. lpp.

Juriste, rakstniece un bijusī policijas izmeklētāja **Rolanda Bula** (istā vārdā Rolande Bebere) detektīvromānā *Sināja kalna lieta* stāsta par kādas Latvijas pilsētas netradicionālās reliģiskās kopienas dzīvi un mēģina atšķetināt mīklainos notikumus tajā.

Dace Judina-Nīmane un **Arturs Nīmanis** grāmatu *Mēmais*, kas ir otrs darbs ciklā *Laika stāsti*, rakstījuši, pieminot tos, kas upurēti varām, režīmiem un „savējo” nodevīgai alkātībai.

Turklāt **Dace Judina** izdevusi arī detektīvu sērijas *Izmeklē Anna Elizabete* divpadsmito romānu *Slazdā*.

Kariete uz Santjago ir rakstnieces **Kristīnes Ulbergas** sestā prozas grāmata un tajā aprakstīts piedzīvotais Santjago svētceļojuma 900 kilometros.

Livonijas debesis ir vienreizīgs divu rakstnieku – latvietes **Ingas Žoludes** un igauņa **Tīta Aleksejeva (Tiit Aleksejev)** – kopdarbs, kurā divi stāsti, *Marta* un *Adrians*, papildina viens otru, atklājot neparastu mīlas stāstu starp latviešu Bībeles pirmā tulkotāja mācītāja Ernsta Glika audzumeitu Martu Skavronsku (arī Martu Rābi, nākamo imperatori Katrīnu I) un igauņu Bībeles tulkotāju un Ziemeļu kara upuri Adrianu Virģiniju (Adrianu Virģinius).

Grāmatas *Latvijas diplomātijas gadsimts* autori ir Latvijas ārlietu dienesta diplomāti un darbinieki – Sandra Kalniete, Mārtiņš Virsis, Alberts Sarkanis, Normans Penke, Gints Jegermanis un citi, kas savās esejās aptver plašus ārpolitiskās darbības virzienus. Grāmata lasītājam paver līdz šim nezināmas un interesantas lappuses no diplomātu ikdienas un viņu vērojumiem starptautiskajās attiecībās. Grāmatas idejas autors un sastādītājs **Mārtiņš Dreģeris**.

Ilzes Trumpes grafiskais romāns *Tev viņa patīks* ir neparasta un personiska atzīšanās jūtās.

TULKOJUMI

Latviešu valodā klajā nācis vairāk nekā 20 valodās tulkotais, Eiropas Savienības Literatūras balvu saņēmušais somu rakstnieces **Katri Lipones (Katri Lipson)** romāns *Saldējuma pārdevējs (Jäätelökauppias, 2012)*, kas aizved lasītāju uz Prāgu divus gadus pēc Otrā pasaules kara beigām. Tulkojusi Maima Grinberga.

Nopelniem bagātā astrofizika **Stīvena Hokinga (Stephen Hawking)** pēdējā grāmatā *Īsas atbildes uz svarīgiem jautājumiem (Brief Answers to the Big Questions, 2018)* atradīs atbildes uz tādiem jautājumiem, kā Vai Dievs ir? Vai var ceļot laikā? Vai ir iespējams paredzēt nākotni?

* * *
(Linda Treija)

MĀKSLA COVID VĪRUSA NOTEIKTĀS KARANTĪNAS UN DISTANCĒŠANĀS APSTĀKĻOS

Interneta portālā *Arterritory.com* vairāk nekā 70 Latvijas mākslinieki ir izveidojuši elektronisko krāsojamo grāmatu „Izkrāso! Arterritory par labāku pasauli”. Melnbaltos zīmējumus, ko var izkrāsot gan izdrukā formātā, gan digitāli, zīmējuši fotogrāfi, gleznotāji, grafiķi, modes mākslinieki, ilustratori, starpdisciplināri mākslinieki, dizaineri, keramiķi, tekstilmākslinieki, arhitekti, scenogrāfi, režisori un studenti. Viņu vidū ir arī tādas Latvijas kultūras ainā pazīstamas personības kā Ieva Jurjāne, Ieva Maurīte, Artūrs Analts, Ģirts Muižnieks, Bruno Birmanis, Kaspars Groševs, Elīna Brasliņa, Elita Patmalniece, Laima Eglīte, Paulis Liepa, Vineta Kaulača, Rīdums Ivanovs, Mareunrol's un citi. Krāsojamā grāmata bez maksas ir pieejama un lejupielādējama mākslas un kultūras portāla „Arterritory.com” apakšsadaļā Projekti.

Biedrības AKKA/LAA šā gada „Autora balvu” saņems dzejnieks un tulkotājs Guntars Godiņš, gleznotāja Frančeska Kirke, filozofs Arnis Rītups un animācijas filmu veidotājs Gints Zilbalodis. Septīto gadu Autoru dienās kolēģi godina autorus, kuru darbi, pirmoreiz publicēti iepriekšējos divos gados, viņus pārsteiguši un kalpojuši par iedvesmas avotu. Guntaram Godiņam balva piešķirta par atdzejojumiem – Heli Lāksonenas *Soul. Burkans.Undens.* un Contras (Margus Konnula) *Tik grūti ir būt latvietim* (abas – „Pētergailis”, 2019); māksliniecei Frančeskai Kirkei par projektu *traulums/fragile* muzejā „Rīgas birža” (14.12.2019.-16.02.2020.); filozofam Arnim Rītupam par grāmatām *Sarunas ar zinātniekiem (Rīgas Laiks, 2019)* un *Sarunas ar filozofiem (Rīgas Laiks, 2018)*; Gintam Zilbalodim par animācijas filmu *Projām* (2019). Autora balvas un to pasniegšanas sarīkojumu finansē Autortiesību un komunikācijās konsultāciju aģentūras / Latvijas Autoru apvienības (AKKA/LAA) Kultūras un izglītības fonds.

Konkursā „Zelta ābele” godalgotas 2019. gada skaistākās grāmatas.

Dzeja – Toms Treiberģs. *Biezoknis*. Māksliniece un ilustratore – Evija Pintāne; Jelgavas tipogrāfija; izdevējs – „Neputns”.

Proza – Nora Ikstena, Aivars Vilipsons. *Suņa dzīve*. Māksliniece – Katrīna Vasiļevska, ilustrācijas – Vilipsons; Jelgavas tipogrāfija; izdevējs – „Zvaigzne ABC”.

Dokumentālie izdevumi – sastādītāja Ieva Astahovska. *Valdis Āboliņš. Avangards, meilārts, jaunais kreisums un kultūras sakari aukstā kara laikā*. Dizains – Aleksejs Muraško; tipogrāfija – PNB Print; izdevējs – Laikmetīgās mākslas centrs.

Zinātniskā literatūra – Kristīne Zaļuma. *Neredzamā bibliotēka. Latvijas Nacionālās bibliotēkas 14 vēsturiskās kolekcijas*. Māksliniece – Tatjana Raičiņeca; fotogrāfijas – Madara Gritāne; tipogrāfija – „IBC Print Baltic”; izdevējs – Latvijas Nacionālā bibliotēka.

Uzziņu literatūra – Aile Moldre, Andris Vilks, Viesturs Zanders, Tomas Petreikis. *Baltijas grāmata / 1918-1940*. Māksliniece – Tatjana Raičiņeca; Jelgavas tipogrāfija; izdevējs – Latvijas Nacionālā bibliotēka.

Mākslas izdevumi – sastādītāja Anna Volkova. *Stikla Strenči*. Mākslinieks – Aleksejs Muraško; Jelgavas tipogrāfija; izdevējs – „Orbita”.

Dzeja bērniem un pusaudžiem – Lote Vilma Vītiņa. *Dzejnieks un smarža*. Māksliniece – Lote Vilma Vītiņa; Jelgavas tipogrāfija; izdevējs – „Aminori”.

Proza bērniem un pusaudžiem – *Runājošie suņi* (pēc Edmunda Jansona animācijas *Jēkabs, Mimmi un runājošie suņi* motīviem). Dizains – Elīna Brasliņa, Artis Briedis, ilustrācijas Elīna Brasliņa; Jelgavas tipogrāfija; izdevējs – „liels un mazs”.

2020. gada mākslinieka balvu jau otru reizi iegūst Aleksejs Muraško.

Uzņēmējs un mākslas mecenāts Jānis Zuzāns atcēlis šogad iepiņlānoto finansējumu mākslas un kultūras norisēm. Viņa lēmums ietekmēs fonda „Mākslai vajag telpu” darbību, „Purvīša balvas” procesu, apgāda „Nepuņtns” darbību, Latvijas Nacionālo teātri, kā arī citas kultūras institūcijas un norises, kā arī paša Zuzāna iecerētā mākslas centra „Zuzeum” nākotni. Šāds lēmums pieņemts, jo ārkārtas situācijas dēļ valdība lēmusi slēgt visas spēļu zāles, tostarp Jāņa Zuzāna uzņēmumam SIA „Alfor” piederošās. 2021. gada „Purvīša balvas” pasniegšana ir iesaldēta, bet ne atcelta. Zuzāna sponsorētais fonds „Mākslai vajag telpu” darbību nepārtrauks, bet drošības nolūkos visus lielos pasākumus ir atcēlis un meklēs citus finansējuma avotus.

No 17. aprīļa visā Latvijā ir redzams mākslinieka **Ginta Gabrāna „Jaunās teritorijas. Pavasaris, 2020, LV”**. Tas ir papildinātās realitātes projekts ar liela mēroga kustīgām virtuālām skulptūrām, kas skatāmas, izmantojot īpašu aplikāciju. „Objekti būs redzami jebkuram lietotājam, kas būs lejupielādējis SAN aplikāciju un atradīsies definētajā zonā. Katras zonas diametrs ir 50 km, un kopā tās veido Latvijas teritorijas pārklājumu. Objektu ir kilometriem lieli, un katrs tos redzēs citādi – no sava skatpunkta un savā vidē,” paskaidro mākslinieks. Aplikācija SAN lejupielādējama par brīvu mājaslapā <San.lv> (App Store, GooglePlay). Papildinātās realitātes darbus mākslinieks veido kopš 2015. gada, kā mākslas materiālu izmantojot virtuālus 3D modeļus un GPS adreses. Bieži virtuālo skulptūru pirmformas ņemtas no Ginta Gabrāna plastmasas skulptūru projekta, kurā formas radās, izkausētam materiālam līstot aukstā ūdenī. Būtisks darba posms ir atlase, kas nosaka, kuras formas attēlus mākslinieks izmanto „nākamās paaudzes” veidošanai. Gabrāna jaunais projekts ir fantastiskas virtuālas skulptūras, kas dodas cauri sienām – kustīgas, vijīgas, krāsainas, mirdzošas un lielas.

Ginta Gabrāna „Jaunās teritorijas. Pavasaris, 2020, LV”

Latvijas Mākslinieku savienība ikgadējās Mākslas dienas šogad rīkoja virtuāli. Izstāde „**Mākslas dienas 2020. Covid-19**” bija apskatāma mājas lapās <www.makslasdienas.lv>, Feisbuklapās u.c. Vairāk nekā 60 gadus Latvijas Mākslinieku savienība (LMS) šajā izstādē tradicionālā formātā aktualizē mākslas procesu daudzveidību, to nozīmi māksliniekiem un sabiedrībai. LMS ir aicinājusi māksliniekus, neraugoties uz pandēmijas izraisīto dīkstāvi, apliecināt savas prasmes un vēlmi radīt, šoreiz eksponējot darbus virtuālajā formātā un uzturot aktuālu romiešu teicienu *Vita brevis, ars longa*. LMS aicinājumam ir atsaukušies 116 mākslinieki, to skaitā LMS biedri, profesionāli mākslinieki, mākslas augstskolu studenti un profesionālās vidējās kultūrizglītības iestāžu audzēkņi. Virtuālo ekspozīciju veido klasiskās tehnikās izpildītu glezniecības, tēlniecības, grafikas, tekstilmākslas un keramikas darbu attēli, kā arī foto mākslas un multimediju darbi. Virtuālās izstādes idejas autors: Igors Dobičins, kuratore: Ieva Smiļģe, dizaina autori: Elza Dobičīna, Gatis Pīpkalējs.

* * *

(Lāsma Gaitniece)

Viesojoties mākslinieku darbnīcu un rezidenču centrā Aizputē, vienā no senākajām Kurzemes pilsētām, kas atrodas Rietumkurzemes augstienes rietumos, iespējams apmeklēt namu Atmodas ielā 9, kur mājvietu radusi **starpnozaru mākslas grupa „SERDE”**. Ļaudim, kuri interesējas par latviešu kultūras mantojumu un tā saglabāšanu, minētā grupa būtu jāzina tāpēc vien, ka kopš 2007. gada „SERDE” izdevusi vairāk nekā 20 „**Tradīciju burtnīcu**” gan latviešu, gan dažas no tām arī angļu valodā. Tajās publicētas ekspedīcijās un lauka pētījumos dokumentētas tradicionālās kultūras liecības – dažādas prasmes, tradīcijas un pieredzes stāsti. Subjektīvi vērtējot, paši kolorītākie no šiem izdevumiem ir burtnīcas „Cūku bēres” un „Mazdārziņi”. Izdevumā „Cūku bēres” apkopotas mutvārdu liecības par unikālu Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma sastāvdaļu – „cūku bērēm”. Tā ir tradīcija, kas saistīta gan ar noteiktām, pieredzes ceļā iegūtām zināšanām mājdzīvnieka nokaušanā un apstrādē, gan ar tradicionālo virtuvi, gatavojot dažādas gaļas ēdienus, tostarp īpašo mielastu par godu cūkai un kāvējiem. Savukārt burtnīcā „Mazdārziņi” tās autoru uzmanības centrā nonākusi pilsētas dārzkopība: tajā apkopots pētījums par Rīgas mazdārziņiem un pilsētas dārzkopības nozīmi mūsdienās, kā arī praktiski padomi. „Tradīciju burtnīcu” sērijas darba grupa ir pētnieces **Signe Pucena** un **Ieva Vītola**, mākslinieks **Mārtiņš Ratniks** un redaktore **Rīta Treija**.

Biedrībai „SERDE” ir vairāk nekā 17 gadu liela pieredze mākslinieku rezidenču organizēšanas jomā, un tā dažādu mākslas nozaru pārstāvjiem piedāvā reāli funkcionējošu vidi un infrastruktūru ārpus ierastās centrālās pilsētvides. Pilnveidojot reģionālu un starptautisku sadarbību starp dažādu nozaru kultūras un mākslas organizācijām un indivīdiem, „SERDE” regulāri organizē dažādus kultūras projektus – **vizuālās mākslas jomā** (rezidenču mākslas darbu producēšanai un aktivitātes pilsētvidē); **kultūras mantojuma jomā** (restaurācijas darbnīcas un izglītojošus pasākumus); **tradicionālās kultūras jomā** – dažādas ekspedīcijas un publikācijas „Tradīciju burtnīcu” sērijā; **transdisciplīnu mākslas jomā** – dažādas kultūras norises, izpētes laboratorijas, kurās saplūst un paplašinās dažādu nozaru pārstāvniecības, priekšstatu un pieņēmumu robežas.

* * *

(Andrejs Grāpis vēstī . . .)

KĀRĻA DZIĻLEJAS FONDĀ

Pagājušā gada nogalē, godinot literatūrzinātnieka un literatūrvēsturnieka Kārļa Dziļlejas 128. dzimšanas dienu un pateicoties fonda mecenātei Ilzei Zivertei, tika pasniegtas naudas balvas visjaunākajiem latviešu vārda mākslas pētniekiem. Šoreiz ievēribu guva šādi darbi.

Semestra darbu grupā –

RAIMONDS ĶIRĶIS no Latvijas Kultūras akadēmijas par darbu „T.S.Eliota poēmas *Nikā zeme* atdzejas prakses: ‘Šaha partija’, ‘Udensbedības’ un ‘Ko pērkonš teica’” /zinātniskā vad. prof. Zane Šiliņa/ – galvenā balva.

Bakalaura darbu grupā –

DIĀNA POLGINA no Latvijas Universitātes par darbu „Neredzīgā Indriķa un Anša Līventalā dzejas recepcija latviešu literatūras zinātnē” /zinātniskā vad. prof. Māra Grudule/ – galvenā balva;

KRISTA VALAINE no Latvijas Universitātes par darbu „Sonets jaunākajā latviešu dzejā (2000-2016)” /zinātniskais vad. mag. hum. Mārtiņš Laizāns/ – veicināšanas apbalvojums.

Maģistra darbu grupā –

IEVA ĒVALDE no Latvijas Kultūras akadēmijas par darbu „PSRS propaganda, antipropaganda un cenzūras ietekme populārā jauniesu daiļliteratūrā Latvijas PSR: Zentas Ērgles garstāsta ‘Starp mums, meitenēm, runājot...’ un divu tā turpinājumu piemērs” /zinātniskā vad. prof. Zane Šiliņa/ – galvenā balva;

KASPARS ZALĀNS no Latvijas Universitātes par darbu „Maskulinitāte mūsdienu vīriešu autoru dzejā” /zinātniskā vad. Dr. philol. Ausma Cimdiņa/ – veicināšanas apbalvojums.

Kārļa Dziļlejas fonda vadība – literatūrzinātnieki Līvija Volkova un Ilgonis Bērsons pateicas visiem studentiem, kuri piedalījās šajā konkursā!

Sabiedriskais darbinieks Ģirts Zeidenbergs

(1934.05.IV) Tukumā, Latvijā - (2020.16.II)
Pensilvānijā, ASV

„Uz priekšu!” Ar šo īso devīzi Ģirts Zeidenbergs bieži noslēdza gan sarunas, gan Latviešu kultūras biedrības TILTS valdes sēdes. Ja Ģirts uzņēmās kādu projektu īstenot, tad viņš neatlaidīgi darbojās, lai to veiksmīgi izvestu līdz galam. Šajā procesā viņš piesaistīja līdzdarbiniekus no dažādām paaudzēm, kā arī uzturēja kontaktus ar plašu tautiešu loku no visas pasaules. Sastapt Ģirtu kādā sarīkojumā nozīmēja redzēt viņu ar mazu piezīmju bloku un rakstāmo pie rokas, pie rakstot tautiešu tālruņa numurus un e-pasta adreses, kā arī piedaloties spraigās sarunās par kulturālām un citām aktualitātēm latviešu sabiedrībā.

Ģirts bija daudzu jaunu ideju un sabiedrisko virzienu iniciators; it sevišķi ilggadīgs saikņu veidotājs un uzturētājs starp trimdu un Latviju. Atmosfēra laikā viņš organizēja TILTS (toreiz Hudzonas ielejas latviešu biedrība) ietvaros sarīkojumus Imantam Ziedonim, Ievai Akurāterei, folkloras ansamblim „Skandinieki” un citiem Latvijas mūziķiem un spožām kultūras personībām. 1989. gadā Ģirts ņēma līdzdalību Ganenokas konferencē, kā arī Latvijas Tautas frontes atbalsta grupā Ņujorkā. Viņš bija nevien TILTS līdzdibinātājs un ilggadīgais priekšnieks, bet arī Amerikas latviešu apvienības (ALA) un Baltiešu apelācijas pie Apvienotām Nācijām (BATUN) biedrs, kā arī Brīvības fonda un Latviešu fonda izveidošanas atbalstītājs. Ģirta interese par Latvijas attīstību nekad neapsīka; kopš 2015. gada viņš regulāri izsūtīja valsts vadošiem cilvēkiem, interesentiem un medijiem Latvijā un pasaulē rakstus par Latvijai potenciāli svarīgiem uzskatiem medijiem Latvijā un pasaulē ziņošu cittautiešu žurnālistu un autoru uztveres un analīzes par Latvijai potenciāli svarīgiem notikumiem. Par savu ievērojamo ieguldījumu latviešu kultūras un izglītības labā Ģirts Zeidenbergs apbalvots ar Triju zvaigžņu ordeni un ALA Atzinības rakstu.

(Dace Aperāne)

Literatūrkritiķe, tulkotāja, žurnāliste Skaidrīte Rubene

(1927.12.I) Jelgavā - (2020.01.II) Oakland,
Kalifornijā

Skaidrītes Rubenes mūža darbs bija saistīts ar bibliotēkas zinībām, bet viņas sirds darbs palika nemainīgs: par visu vairāk viņa mīlēja recenzēt latviešu teātra izrādes. Jelgavā mācījusies 2. ģimnazijā, bēgļu gaitās Vācijā Ebenveilerē, kur pabeidz latviešu ģimnāziju un studē romāņu filoloģiju Freiburgas universitātē. 1949. g. izceļo uz ASV, seko studijas Viskonsinas un Kolumbijas universitātē, magistratūra bibliotēkas zinībās un kopš 1959. gada darbs Kalifornijas universitātē Berklijā, kur viņa izveido latviešu grāmatu kolekciju.

Kā nenogurdināma latviešu kultūras norišu aprakstītāja, viņa publicē recenzijas *Jaunajā Gaitā*, *LaRAs Lapā*, *Ziemeļkalifornijas Apskatā*, *Laikā* un *Theatre Research International*. Kā tulkotāja – iepriecina angļiskos lasītājus ar latviešu tautas pasaku izlasi *Tit For Tat and other Latvian Folk Tales (retold by Mae Durham)* (New York: Harcourt, Brace, 1967), un kopā ar U. Segliņu arī tulkojusi vairākas maziem teātriem piemērotas lugas no angļu valodas latviešu valodā. Tomēr pāri visam jāizceļ notikums, kad 1991. gadā viņas tulkojumā Berklejas (Kalifornijā) amerikāņu *Hardback* eksperimentālā teātra grupa uzved Latvijas dzejnieka un dramaturga Jura Helda atmosfēras laika farsu – absurdo drāmu *Aplausi mušām*. Ievadā tulkotāja iepazīstina Amerikas teātra baudītāju publiku ar tā laika latviešu politisko teātri: “No vienas puses, luga ir asprātīga satīra, kas dursta stagnācijas laika varas personu pretenzijas, no otras, desmit gadus pirms notikuma autors pareģo Atmosfēras kustības sākšanos.” (Skat. apceri *JG* 262, rudens 2010, 5. lpp.)

Sakritīgi – gandrīz vienlaicīgi nupat Rīgā nomirusi arī viņas gara radniecē teātra zinātniece un kritiķe Silvija Radzobe (1950.29.IV–2020.21.IV). Skaidrīte Rubene bija liela vēstulju rakstītāja, un savā laikā man atrakstīja par savu septiņu nedēļu viesošanos Latvijā

1998. gadā. Starp virkni toreiz piedzīvoto un pārdzīvoto kultūras notikumu, viņa raksta: „Nolasīju referātu par mūsu apkārtnes amerikāņu teātriem (apmēram pēdējos divdesmit gados) Radzobes topošo kritiķu klasei universitātē.” Profesore Radzobe bija LU teātra studiju nozares izveidotāja. Skaidrīte Rubene ar sajūsmu savā vēstulē raksta, ka šajā ceļojumā paspējusi noskatīties veselās 25 Latvijas teātru izrādes.

Par Skaidrīti Rubeni dziļi izjustas atmiņas rakstījis Viktors Hausmanis (*Laiks* 2020.4.IV)

(Maija Meirāne)

Aktrise un mecenāte Ilze Zīverte, dzim. Dziļleja

(1929.30.XII) Rīgā - (2020.20.IV) Stokholmā

*Mēs tālu svešniecības ceļu gājām,
Pa mūža vērtiem aizejam uz mājām.*
Kārlis Dziļleja

Ilze Dziļleja uzaugusi kulturāli un politiski rosīgā ģimenē - tēvs bija pedagogs, literāts un sociāldemokrātu politiķis Kārlis Dziļleja, māte – angļu valodas skolotāja, pusmāsa – baltu filoloģe Rasma Sināte. Bēgļu gaitas Ilzi Dziļleju noveda ar ģimeni Vācijā, kur 1948. g. viņa beidza Latviešu ģimnāziju Blombergā, humanitāro ievirzi. Uzsākdama literatūras studijas Baltijas universitātē, Ilze Dziļleja izmanto izdevību nodoties sirds lietai – aktieru mākslai, par ko jau no bērnības sapņojusi – uzstājoties literāros lasījumos vācu publikas priekšā. Vēl viņa paspēja kļūt par studentu

Ilze un Mārtiņš Zīverts 1976. g.

vienības „Auseklis” biedri, pirms 1949. gadā pārcēlās uz Zviedriju, kur Stokholmas tuvumā nodzīvo atlikušo mūža daļu. Turpmākos gadus Ilze Dziļleja visu brīvo laiku nododas latviešu teātrim – pirmā viņas loma ir lugā *Tvans* (1950.g.), kur viņa uzstājas kopā ar izrādes režisoru Jāni Ģermani un lugas autoru Mārtiņu Zīvertu. Gadu gaitā, Ilzes Dziļlejas (vēlāk – Zīvertes) vārdu redzam turpat vai visās vietējās latviešu teātra izrādēs un literāros sarīkojumos. Viņu bieži aicina deklamēt dzeju un piedalīties dažādu autoru darbu lasījumos. 1963. g. Ilze Dziļleja precas ar rakstnieku un dramaturgu Mārtiņu Zīvertu.

Starp Ilzes Zīvertes lomām M. Zīverta lugās minamas birģermeistariene *Katre Rīga dimd*, (1968. g. Hanoveras Dziesmu svētkos), *Kāds, kura nav* (1972. g. Stokholmā), *Elīze Reke Kaļostro Vilcē* (1974. g. Stokholmā), u.d.c. Pēc Mārtiņa Zīverta nāves 1990. g. Ilze Zīverte rūpējas par sava vīra piemiņas saglabāšanu, izveidojot Mārtiņa Zīverta fondu, un nododot svarīgākos materiālus muzejiem Rīgā. 1995. g. Ilze Zīverte nodibina Kārļa Dziļlejas fondu, kas ikgadus apbalvo sekmīgāko studentu bakalaura un maģistra darbus latviešu literatūrzinātnē. Līdzekļus abiem fondiem sagādājusi Ilze Zīverte. 2006. g. Ilze Zīverte dāvina no sava tēva Kārļa Dziļlejas mantotu Vilhelma Purviša gleznu Latvijas Nacionālajam muzejam Rīgā. Ilze Zīverte bija arī dāsna ziedotāja Andreja Eglīša Nacionālajam Fondam, atkārtoti piešķirot prāvus līdzekļus programmai „Skolēniem brīvpusdienas”.

2020. g. janvārī Stokholmas Latviešu Senioru Biedrība sadarbibā ar Latvijas vēstniecību bija sarīkojusi Mārtiņa Zīverta piemiņas vakaru, uzaicinot kā galveno runātāju teātra zinātnieku Viktoru Hausmani no Rīgas. Ilze Zīverte ļoti priecājās par šo sarīkojumu, bet bija gaužām bēdīga par to, ka pati nevar tur piedalīties, jo smagu kaulu sāpju dēļ nespēja uzkāpt un nokāpt pa vēstniecības stāvajām trepēm. Pēdējos dzīves mēnešus I. Zīverte dzēra lielas pretsāpju zāļu devas, bet tomēr skaidro prātu paturēja līdz beidzamam. Viņa katru dienu sekoja interneta ziņām par to, kas notiek Latvijā un pasaulē. Aprīļa vidū, pēc nelaimīgā paklupiena savā dzīvoklī, Ilzi Zīverti ievietoja kopšanas namā, lai atveseļotos. Viņai bija līdzī latviešu žurnāli, grāmatas un arī savs pārnesamais dators, lai tāpat kā allaž, varētu sekot pasaules notikumiem. Bet liktenis bija lēmis citādi. Lai vieglas smiltis!

(Lilīta Zaļkalne)

Gita Šmite. *Ceļš uz mājām*. Audekls/eļļa. 70×96 cm. 2013

Skat. Lindas Treijas rakstu 38. lpp.

Foto: Normunds Brasliņš

JAUNĀS GAITAS LABVĒLI

Zim. Agnese Matisone

*Vendīgs auga ozoliņš
Vendīgā kalniņā:
Vara saknes, zelta zari
Sudrabiņa lapiņām.*

LD 34 066, 12

Kopš 2010. g. līdz šim ziedojuši...

Z E L T A (no \$500)

Anna un Sandors Abeni
Voldemārs un Irēne Aveni
Nikolajs Balabkins
Sigurds Brīvkalns
Ingrīda un Nikolajs Bulmaņi
Oļģerts Cakars
Rīta Drone
Šelliņa Ekmane
Andrievs Ezergailis
Līga Gaide
Rīta Gāle
Vītauts Kalniņš
Andrejs un Ilona Ķīse
Rūta Kupce
Didzis Liepiņš
Guntis Liepiņš
Guna Mundheim
Arturs Neparts
Valters Nollendorfs
Juris un Silvia Orle
Andrejs Ozoliņš
Jānis Peniķis
Juris Petričeks
Ilze Plaudis
Andris Priedītis
Kristīna Putenis
Māris Roze
Jautrīte Saliņa
Mārtiņš Saulespurēns
Knuts Skujenieks
Ilgvars Šteins
Juris Ubāns
Lauma Upelnieks Katis
Kārlis Vasarājs
Lilīta Zalkalne
Lilija un Manfreds Ziverts
Amerikas Latviešu apvienība
Latviešu kultūras biedrība TILTS
Latviešu Rakstnieku apvienība
ANONĪMI – 2

S U D R A B A (\$100 - \$499)

Biruta Abuls
Pēteris Alunāns
Andrejs Baidiņš
Igoris-Ivars Balodis
Ilgonis Bērsons
Evarists Bērziņš
Wilma Teness un Uģis Bērziņš
Maija Bišmanis

Uldis Bluķis
Valda Bolis
Vilma Bolšteins
Ilze Bregzis
Jānis Brežinskis
Leons Briedis
Laila un Pāvils Cakuli
Māra un Ojārs Celles
Vija Celmiņš
Juris Cilnis
Gundega Dāvidsone
Aina Dravnieks
Jānis Eglītis
Ligita Galdiņa
Esmarelda Gaiķe
Lelde Gilman
Uldis Grava
Richards Grigors
Lolīta Gulbis
Voldemārs Gulēns
Valda Gustavs
Sibilla Hershey
Maija Hinkle
Vija Ilziņa
Ingrīda Jākobsone
Dzintra Janavs
Laima Kalniņa
Tija Kārkle
Fred A. Keire
Gundars Ķeniņš Kings
Dace Ķezbers
Mirdza Krastiņa
Egīls Kronlins
Kazimirs Laurs
Ilze Lāce-Verhaeghe
Ieva Lerchs
Valda Lēvenšteina
Maruta Lietiņa-Ray
Jānis Lindbergs
Aija Medenis
Modris Mednis
Melburnas Latviešu biedrība
Vija Moore
Lalīta Muižniece
Sarma Muižniece Liepiņa
Martha Munters
George Neimanis
Ausma Matcate-Nonācs
Jānis J. Pirktiņš
Gundars Pļavkalns

Guntis un Māra Plēsumi
Vīlis M. Plinte
Vaiva Puķīte
Ieva Puris
Ausma Rabe
Astrīda Ramrath
Velta Reimanis
Jānis M. Riekstiņš
Jānis Rogainis
Helmi Rožankovska
Gerda Roze
Astra un Andris Rozes
Juta Savage
Alfreds R. Semeiks
Aina Siksa
Maija un Juris Šleseri
Ojārs un Zinta Sovers
Ilona un Raimonds Stāprāni
Irīna un Dailons Štaubers
Rasma Stelps-Kiršteins
Zenta Stengels
Rūta Straumanis
Maksims Strunskis
Eleonora Šturma
Biruta Sūrmane
Miķelis Svilāns
Tupešu Jānis
Dagmāra Vallena
Pāvils Vasariņš
Zigrīda Vidners
Māra Viksniņa
Aivars Vilemsons
Maija Vītola
Rasma Vītola
Vīlis Vītols
Maruta Voitkus-Lūkins
Zigfrīds Zadvinskis
Irma Zālīte
Māra Zandberga
Modris un Gita Zandberga
Ģirts Zēgners
Aija Zommers
Gunars Zvejnieks
Kārlis Žubeckis
Amerikas Latviešu palīdzības
fonds (LRFA)
Amerikas Latviešu Tautiskā
savienība (ALTS)
SIA Drukātava
ANONĪMI – 2

B R O N Z A S (līdz \$99)
Ivars Antēns
Ritvars Asbergs
Adolfs Avens
Vīlnis Baumanis
Māra Beldava
Aija Bjornson
Andrejs Brošs
Jānis Dimants
Lidija Dombrovska Larsena
Lauris Eglītis
Ligita Evans
Edīte Franklin
Dace Frišs
Marta Grinberga
Ilga Harrington
Dzintra Janavs
Silvija Jones
Liena Kaugara
Ojārs Krātiņš
Tija un Maigonis Krūmiņš
Indulis Lācis
Jānis Langins
Dagmāra Lejnicks
George Liepiņš
Ieva Liepkaula
Laima Martinska
Rūta Mežavilka
Modris Morozovs
Ilze Mueller
Agate Nesaule
Baiba Ozola
Andris un Māra Padegi
Lilija Pencis
Rīta Podnieks
Dzidra Purmale
Ina Purviņa
Vītolds Rācenis
Dzidra Razevska-Upāne
Austra Reine
Marga Reinholds
Silvija Rūtenberga
Gunta Semba
Ilze Šimane
Olga Taylor
Linda Treija
Leo Trinkuns
Aina Urdze
Ieva Vidners
Astra Zemzars
Aija Zichmane

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
juris.zagarins@gmail.com
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija <lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktors:

Vladis Spāre <vladis.spare@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Voldemārs Avens, Vita Gaiķe, Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa, Uldis Matīss, Maija Meirāne, Juris Šlesers, Lienīte Medne-Spāre, Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
2804 NE 172nd St.
Ridgefield, WA 98642, USA
tijalaura@comcast.net

JG mājas lapa:
<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iničiāliem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt Jurim Žagariņam.

PĒRCIET! DĀVINIET! ATBALSTIET!

Latvijā *Jauno Gaitu* meklējiet Jāņa Rozes un Zvaigznes ABC veikalos un Latvijas Okupācijas muzejā. Bibliotēkās lasiet par brīvu!

JAUNĀS GAITAS ABONĒŠANA:

1 gadam: USD 39 = CAD 55 = EUR 36
2 gadiem: USD 76 = CAD 108 = EUR 70

Atsevišķa *JG* numura cena ar piegādi:

USD 10 = CAD 14 = EUR 9

Visās valstīs vienādi, atbilstoši pastāvošajam valūtas kursam

Čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

**MAKSĀJUMUS UN ZIEDOJUMUS
VARAT ARĪ NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ
<jaunagaita.net> nospiežot pogu:**

**JAUNO GAITU VARAT ARĪ PASŪTĪT STĀJOTIES
SAKAROS AR MŪSU PĀRSTĀVJIEM:**

EIROZONĀ (maksājumi euro valūtā)

Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna, S-170 78, Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@tele2.se>
Bankas konts: Nosaukums „Ad Notam“
BIC code - NDEASESS
IBAN number - SE32 9500 0099 6018 0766 9708
Īpaši ZVIEDRIJĀ:
Pasta tekošais rēķins: Nosaukums „Ad Notam“
Postgiro konto nr 76 69 70-8

AUSTRĀLIJĀ (maksājumi Austrālijas valūtā)

Imants Līcis
Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca „Rīga“
P.O. Box 457
Strathfield, NSW 2135
Tel.: 02 9744 8500; Mob.: 0405 013 575
e-pasts: <slb_riga@bigpond.com>

LITERATURE

Our literature editors Vladis and Lienīte Spāre feature four selections of poetry and six short stories. Poems are by Dagnija Dreika, Einārs Pelšs, Reinis Runcis and Dainis Deigelis. Short stories are by Arno Jundze, Ilze Lāce-Verhaeghe, Rūta Mežavilka, Laura Vinogradova, Baiba Zīle and Lāsma Gaitniece. Ilze Lāce-Verhaeghe resides in Germany, the rest in Latvia.

VISUAL ART

Art editor Linda Treija, president of the American Latvian Artists Association (ALMA), highlights painter Gita Šmite in Latvia ("The Sauna and Art") and illustrator Laila Milevski in the USA ("Life in Pictures"). Samples of their work are displayed throughout this issue. The cover design is by Milevski.

MUSIC

Cellist, conductor and composer Juris Ķeniņš (George Kenins) tells the story of the genesis of a CD titled *Canadian Amber / Ambre Canadien*, containing symphonic and chamber music performed at the XV Latvian Song and Dance Festival in July 2019. Ķeniņš chairs the Latvian Song Festival Association in Canada and the Cultural Foundation of the World Federation of Free Latvians (PBLA KF).

Our music editor, composer/teacher Dace Aperāne writes about virtual concerts in our time of quarantine.

BOOK REVIEWS

Viesturs Vecgrāvis: Sandra Ratniece's debut in poetry, *Šķietami klusu* (*Seemingly silent*);

Bārbala Simšone: Aivars Kļavis' short stories *Bēres ar priekšapmaksu* (*Prepaid Funeral*);

Gundega Zēhauza (Seehaus): Jānis Tomašs' poetry *Smagatlētika* (*Heavy Athletics*);

Andrejs Grāpis: Aivars Madris' poems in *Zonas* (*Zones*);

Guntis Liepiņš: Uldis Neiburgs' *Grēka un ienaida liesmās* (*In Flames of Sin and Hatred*), 33 stories from WWII;

Baiba Lapiņa-Strunska: Eugen Ruge's *Metropol*, a novel about political terror in 1930's Moscow;

Lāsma Gaitniece: Lato Lapsa's *Brūnās jaunavas bērni svētās nāves ēnā* (*The Brown Maiden's Children in the Shadow of Holy Death*), an account of travels in Bolivia and Mexico;

Inguna Daukste-Silasproģe: Agate Nesaule's memoir *Zudušie saulgrieži* (*Lost Midsummers*);

Anita Liepiņa: Viesturs Zariņš' history of *Latvian Pioneers, Socialists, and Refugees in Manitoba*.

Contributing editor Anita Liepiņa shares an essay on the life of French existentialist philosopher Jean-Paul Sartre.

BRIEFLY NOTED

Members of our editorial staff and other contributors report news of cultural events since our spring issue, including art exhibits, music performances and new books published.

IN MEMORIAM

We pay homage to three recently departed leaders of Latvian cultural life beyond Latvia: Ģirts Zeidenbergs, founder and long-time chairperson of the Latvian Cultural organization TILTS (BRIDGE); Skaidrīte Rubene, literary critic, translator and journalist; and Ilze Ziverte, née Dziļleja, actress and patroness of the arts.

